

Brussel, 24.5.2023
SWD(2023) 601 final

WERKDOCUMENT VAN DE DIENSTEN VAN DE COMMISSIE

Landverslag 2023 - België

bij

Aanbeveling voor een AANBEVELING VAN DE RAAD

over het nationale hervormingsprogramma 2023 van België en met een advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma 2023 van België

{COM(2023) 601 final} - {SWD(2023) 600 final}

European
Commission

Belgium

2023 Country Report

MOMENTOPNAME VAN DE ECONOMIE EN DE WERKGELEGENHEID

Een veerkrachtige Belgische economie ...

België herstelde zich snel van de COVID-19-crisis, maar de groei is vertraagd als gevolg van de hoge energieprijzen en de inflatie. De groei van het bbp op kwartaalbasis verzwakte in de tweede helft van 2022, maar liet meer veerkracht zien dan aanvankelijk werd verwacht. Op korte termijn heeft de automatische indexering van lonen en sociale uitkeringen de koopkracht van huishoudens grotendeels beschermd, maar kan het concurrentievermogen aantasten. Volgens de economische voorjaarsprognoses 2023 van de Commissie zal de nominale inflatie naar verwachting vertragen, zal de particuliere consumptie naar verwachting blijven toenemen en zal het reële bbp (gecorrigeerd voor inflatie) naar verwachting met 1,2 % groeien in 2023, en met 1,4 % in 2024.

De totale inflatie bereikte in 2022 een recordhoogte, met 10,3 % ten opzichte van 3,2 % in 2021. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door de uitzonderlijk hoge energieprijzen, maar ook door de hoge voedselprijzen en de stijgende kerninflatie. Volgens de economische voorjaarsprognoses 2023 van de Commissie zal de totale inflatie dalen tot 3,4 % in 2023 en tot 3,5 % in 2024, als gevolg van de snelle transmissie van de daling van de groothandelsprijzen voor gas en elektriciteit naar de detailhandelsprijzen en het effect van overheidsmaatregelen om de prijzen te beperken. De kerninflatie zal naar verwachting in de eerste helft van 2023 hoog blijven, alvorens langzaam te dalen naarmate de druk afneemt.

De particuliere schuld blijft hoog, hoewel de kredietgroei de laatste tijd is

vertraagd. De scherpe stijging van de hypotheekrente sinds maart 2022 heeft de toename van de huizenprijzen vertraagd. Samen met de maatregelen die de Nationale Bank van België heeft ingevoerd om de veerkracht van de banken te vergroten, moeten de risico's in verband met de woningmarkt worden verminderen ⁽¹⁾.

... maar aanhoudende uitdagingen op het gebied van de overheidsfinanciën

De reactie van de regering op de energie- en COVID-19-crisis heeft de afgelopen 3 jaar de overheidsfinanciën onder voortdurende druk gezet. In 2022 was het overheidstekort met 3,9 % nog steeds hoog, onder invloed van diverse steunmaatregelen, met name om het effect van de hoge energieprijzen en de oorlog in Oekraïne te verminderen. Deze zullen in 2023 op de overheidsfinanciën blijven wegen, zij het in mindere mate. Volgens de voorjaarsprognoses 2023 van de Commissie zal het overheidstekort in 2023 uitkomen op 5 % (zie bijlage 20).

De voor 2023 en 2024 voorspelde hoge begrotingstekorten weerspiegelen de structurele fiscale uitdagingen van België. In 2024 zal de verwachte intrekking van maatregelen in verband met de energiecrisis (zie tekstvak 1.1) de budgettaire druk enigszins verlichten. Het verwachte begrotingstekort blijft echter hoog, namelijk 4,7 % van het bbp, aangezien de permanente lopende uitgaven in 2023-2024 naar verwachting snel zullen toenemen. Dit

⁽¹⁾ Europees Comité voor systeemrisico's, 2022.

weerspiegelt het effect van de sterk stijgende kosten van de vergrijzing, die volgens het Vergrijzingsverslag 2021 ⁽²⁾ de komende jaren gemiddeld met 0,1 à 0,2 % van het bbp per jaar zullen stijgen. Dit wordt nog verergerd door meerdere indexeringen van de overheidsuitgaven in 2022-2023 en door de extra budgettaire gevolgen van de permanente maatregelen die de afgelopen jaren zijn genomen (waaronder een verhoging van het minimumpensioen). Voorts zal het tekort in 2023 en 2024 naar verwachting toenemen als gevolg van een hervorming van de energiebelasting met betrekking tot gas- en elektriciteitscontracten voor woningen. Een gebrek aan significante compenserende begrotingsmaatregelen en structureel stijgende lopende uitgaven zullen in de komende jaren steeds meer op de overheidsfinanciën drukken, terwijl hogere rentevoeten de kosten van de aflossing van de overheidsschuld geleidelijk zullen doen stijgen, waardoor de fiscale ruimte verder zal worden beperkt.

De hoge schuldquote van België zal zich naar verwachting niet stabiliseren op middellange termijn. Hoewel de hoge inflatie een verlaging van de overheidsschuldquote in 2022 mogelijk maakte, zou de overheidsschuld bij ongewijzigd beleid de komende tien jaar toenemen tot ongeveer 126 % van het bbp in 2033, komende van 105,1 % in 2022 (zie bijlage 21);

Een betere opzet van zijn begrotingskader zal België helpen de aanhoudende uitdagingen op dat gebied aan te pakken. Gezien de noodzaak om de groene en digitale transitie te financieren, zal België zijn overheidsinvesteringen moeten verhogen. Hoewel deze toenemen, blijven ze relatief laag in de EU-landen. Het verbeteren van de begrotingscoördinatie, het versterken van het middellangetermijnskader en het herzien van de opzet, het aantal en de dekking van begrotingsregels kunnen een nuttig kader vormen om de aanhoudende fiscale uitdagingen aan te pakken.

... en een aantal structurele uitdagingen blijven bestaan

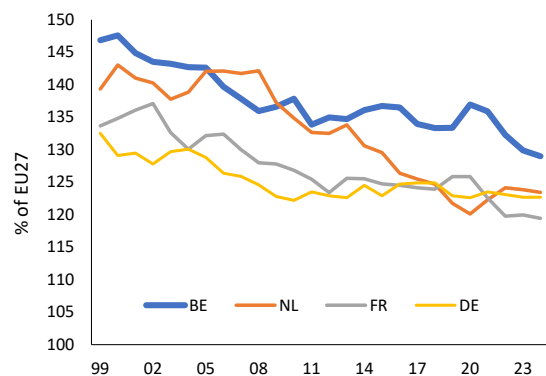
Lage arbeidsmarktparticipatie (mensen die werken of werk zoeken) en regionale verschillen in arbeidsmarkresultaten blijven structurele uitdagingen. Hoewel België over het algemeen goed presteert bij de uitvoering van de Europese pijler van sociale rechten (zie bijlage 14), vormt het hoge niveau van inactiviteit onder oudere werknemers en kansarme groepen een aanzienlijke uitdaging in België, ook met het oog op de groene en digitale transitie. Bovendien vertoont de werkloosheid grote regionale verschillen, met een piek van 11,4 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tegenover 5,6 % voor België als geheel in 2022 (zie bijlage 17).

De arbeidsproductiviteit blijft relatief hoog, ondanks de scherpe vertraging van de productiviteitsgroei. Hoewel de arbeidsproductiviteit per persoon nog steeds ongeveer 130 % van het EU-gemiddelde bedraagt (zie grafiek 1.1), was de productiviteitsgroei in België lager dan in de eurozone en de meeste buurlanden ⁽³⁾. Dit kan deels worden verklaard door het gebrek aan bedrijfsdynamiek en een relatief hoog niveau van regelgeving in de dienstensector, alsook door de ontoereikende verspreiding van innovatie en het tekort aan STEM-werknemers (zie bijlagen 11 en 15).

⁽²⁾ Europese Commissie, Vergrijzingsverslag 2021

⁽³⁾ Verslag 2022 van het nationaal comité voor de productiviteit.

Grafiek 1.1: **Bbp in huidige
koopkrachtstandaard per gewerkt uur en als
percentage van de EU**

Bron: AMECO-databank, Europese Commissie

De indexering van lonen en sociale uitkeringen versterkte de koopkracht in 2022-2023, maar leidde tot hoge arbeidskosten voor werkgevers. De verwachte stijging in 2022 en 2023 van de nominale beloning per werknemer, die bijna uitsluitend het gevolg is van het effect van de automatische indexering in overeenstemming met de inflatie, zal waarschijnlijk hoger uitvallen dan in de drie belangrijkste buurlanden ⁽⁴⁾. Na de tenuitvoerlegging van het rechtskader ter sturing van de loononderhandelingen in België, dat erop gericht is bedrijven te helpen concurreren te blijven en tegelijkertijd de koopkracht van de huishoudens te vrijwaren, zal er geen ruimte zijn voor reële loonstijgingen in de nieuwe loonnorm (mate waarin de gemiddelde loonkosten van een onderneming kunnen stijgen) voor 2023-2024 (zie bijlage 12).

België staat voor grote uitdagingen bij de overgang naar een groene en klimaatbestendige economie. Gezien de sterke afhankelijkheid van ingevoerde fossiele brandstoffen zijn verdere inspanningen nodig om België in 2050 klimaatneutraal te maken. Extra investeringen en maatregelen om knelpunten voor de uitbreiding van hernieuwbare energiebronnen en de modernisering van het net weg te nemen, zouden helpen om de elektriciteitsproductie koolstofvrij te maken en de toenemende

elektrificatie het hoofd te bieden. Er is nog steeds veel ruimte voor verbetering van de energie-efficiëntie in gebouwen en ook in de industrie zijn er mogelijkheden om de efficiëntie te verhogen. Het bevorderen van schone mobiliteitsoplossingen en het verminderen van de kwetsbaarheid voor klimaatverandering zullen bijdragen tot de groene transitie (zie de bijlagen 6, 7, 8 en 9).

⁽⁴⁾ Nationale Bank van België, Economische projecties voor België, december 2022.

Reactie van het energiebeleid in België

België heeft verschillende steunmaatregelen genomen om de gevolgen van de energieprijsinflatie voor huishoudens en bedrijven op te vangen. Volgens de economische voorjaarsprognoses 2023 van de Commissie bedragen de bruto begrotingskosten van het land in 2023 0,6 % van het bbp ⁽⁵⁾. De meeste maatregelen zijn niet gericht op de meest kwetsbaren, maar de meeste daarvan behouden het prijssignaal in 2023. De meeste energiesteunmaatregelen werden aan het einde van Q1-2023 afgebouwd.

Hoewel het Belgische mechanisme van automatische indexering van lonen en sociale uitkeringen niet expliciet als steunmaatregel werd meegeteld, heeft het de koopkracht van een groot deel van de bevolking tijdens de energiecrisis helpen behouden. Tot de belangrijkste maatregelen van de regering behoren het energiepakket, dat voorziet in maandelijkse forfaitaire overdrachten aan de meeste huishoudens (tot 196 EUR voor huishoudens die elektriciteit en gas gebruiken) tussen november 2022 en april 2023, en andere forfaitaire overdrachten aan huishoudens die gebruikmaken van stookolie, propaan, butaan of brandstofpellets. De criteria om in aanmerking te komen voor het sociaal tarief voor elektriciteit en gas werden uitgebreid, waardoor een grotere groep kwetsbare huishoudens kon profiteren van lagere elektriciteits- en gasprijzen. Daarnaast verlaagde de regering de accijnzen op benzine en ook het btw-tarief voor elektriciteit en gas van 21 % naar 6 % tussen april 2022 en april 2023.

België past een nationale maatregel toe op grond van Verordening (EU) 2022/1854 van de Raad, namelijk een speciale bijdrage van de internationale gasnetbeheerder Fluxys in 2023. In de boekjaren 2022 en 2023 wordt voor de aardolie-sector een bijdragepercentage van 6,9 EUR per ton verwerkte ruwe olie toegepast ⁽⁶⁾, evenals een plafond voor de marktinkomsten van elektriciteitsproducenten in dezelfde periode.

België heeft de uitfaseringsdatum van twee van zijn kerncentrales met 10 jaar uitgesteld, het bewustzijn van het energieverbruik vergroot door middel van een energiebesparingscampagne en verschillende nieuwe financiële stimulansen gegeven voor het uitvoeren van renovaties op het gebied van energie-efficiëntie.

België scoort vrij goed op de duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) van de VN, hoewel er nog uitdagingen zijn op bepaalde gebieden, zoals betaalbare en schone energie (SDG 7). Het land loopt ook achter op SDG 15 (Leven op het land). Het presteert zeer goed en boekt verdere vooruitgang met betrekking tot alle SDG's op het gebied van productiviteit (SDG's 4, 8 en 9). België heeft ook vooruitgang

geboekt met betrekking tot verschillende indicatoren voor werkgelegenheid (SDG 8). Wat het terugdringen van ongelijkheden (SDG 10) betreft, loopt het land op twee vlakken achter, namelijk het waarborgen dat mensen met een migratieachtergrond aan de arbeidsmarkt deelnemen en het aanpakken van ongelijkheden in onderwijsresultaten gekoppeld aan de sociaal-economische achtergrond (zie bijlage 1).

⁽⁵⁾ Voor 2022 bedroegen de bruto begrotingskosten van de maatregelen 0,6 % van het bbp. Alle in dit tekstvak geschetste maatregelen waren reeds in 2022 van kracht.

⁽⁶⁾ De lidstaten kunnen nationale maatregelen handhaven of invoeren die gelijkwaardig zijn aan de solidariteitsbijdrage die is vastgesteld in Verordening (EU) 2022/1854 van de Raad, mits deze verenigbaar zijn met de doelstellingen van de verordening en hogere of vergelijkbare opbrengsten genereren. Deze maatregelen moeten ook betrekking hebben op de buitengewone en onverwachte winsten van ondernemingen die actief zijn in de sectoren ruwe aardolie, aardgas, steenkool en raffinaderijen.

HET HERSTEL- EN VEERKRACHTPLAN KOMT OP GANG

Het Belgische herstel- en veerkrachtplan is gericht op het aanpakken van belangrijke uitdagingen in verband met mobiliteit en openbare werken, productiviteit, duurzaamheid en innovatie, en digitale en sociale inclusie.

Het bestaat uit 35 hervormingen en 105 investeringen die worden ondersteund door 5,9 miljard EUR aan subsidies, wat neerkomt op 1,2 % van het bbp (zie bijlage 3 voor meer informatie) ⁽⁷⁾. Op verschillende overheidsniveaus zijn aanvullende herstelplannen aangenomen.

De uitvoering van het Belgische herstel- en veerkrachtplan is aan de gang, maar met toenemende risico's op vertraging.

België heeft nog geen betalingsverzoek ingediend. De governance zal daadwerkelijk moeten worden toegepast om een snelle en gestage uitvoering mogelijk te maken. Het plan zal naar verwachting in 2023 worden herzien om er onder meer een REPowerEU-hoofdstuk in op te nemen, rekening houdend met de aanzienlijke verlaging van de toewijzing van subsidies in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit aan België als gevolg van de algemene actualisering van de subsidietoewijzingen aan de lidstaten in 2022. België heeft op 31 maart 2023 ook zijn voornemen kenbaar gemaakt om 1 024 900 000 EUR aan aanvullende steun via leningen aan te vragen. De volgende, meer gedetailleerde herziening van de maatregelen die in het kader van het herstel- en veerkrachtplan worden uitgevoerd, impliceert geenszins dat de Commissie formele goedkeuring of afwijzing van betalingsverzoeken heeft verleend.

Er worden maatregelen genomen om de digitale transitie te stimuleren.

Het herstel- en veerkrachtplan van België ondersteunt de digitale transitie met investeringen in de digitalisering van overheidsdiensten, in vaardigheden en digitale inclusie, in cyberbeveiliging en in connectiviteit. Met het oog op het eerste betalingsverzoek is België begonnen met de hervormingen die nodig zijn om de digitalisering van het openbaar bestuur en de uitrol van 5G mogelijk te maken. De federale regering heeft met name gewerkt aan de invoering van een bureau voor programmabeheer met een duidelijke governancestructuur om de FOD Justitie te digitaliseren. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft ook de eerste stappen gezet om regionale platforms voor gegevensuitwisseling op te zetten. Het ene platform zal het mogelijk maken om stedelijke “digitale tweelingen” tot stand te brengen (virtuele weergave van de fysieke activa van een stad), terwijl het andere de interactie tussen de overheid en particulieren/bedrijven zal vergemakkelijken. België heeft ook gewerkt aan de goedkeuring van een plan voor de uitvoering van beste praktijken in het kader van de EU-toolbox voor connectiviteit, met inbegrip van een routekaart voor de vereenvoudiging van de licentie- en vergunningsprocedures die relevant zijn voor de uitrol van 5G en netwerken met zeer hoge capaciteit.

België boekt vooruitgang bij de uitvoering van maatregelen die bijdragen tot de groene transitie.

Het herstel- en veerkrachtplan ondersteunt de groene transitie door middel van investeringen en hervormingen op gebieden als duurzame mobiliteit, energie-efficiënte renovatie van gebouwen, decarbonisatie van de industrie en de circulaire economie. Verschillende maatregelen in het plan zijn gericht op investeringen in de waterstofwaardeketen. Als onderdeel van de eerste reeks mijlpalen en

⁽⁷⁾ Overeenkomstig artikel 11, lid 2, van de verordening tot vaststelling van de herstel- en veerkrachtfaciliteit is de maximale financiële bijdrage voor België op 30 juni 2022 ook geactualiseerd tot 4,5 miljard EUR aan subsidies.

streefdoelen heeft de federale regering de preferentiële belastingregeling voor bedrijfswagens herzien en vanaf 2026 beperkt tot emissievrije auto's. Zij heeft ook het "mobiliteitsbudget" gewijzigd om alternatieven voor bedrijfswagens voor werknemers te bevorderen. Vlaanderen heeft gewerkt aan de vaststelling van een kader voor de uitrol van oplaadinfrastructuur, terwijl de federale regering heeft gewerkt aan de invoering van een fiscale prikkel om in het hele land particuliere en semi-openbare oplaadpunten te plaatsen.

Er worden maatregelen genomen om de sociale veerkracht te versterken. Het herstel- en veerkrachtplan versterkt de sociale veerkracht met maatregelen die inclusieve onderwijsstelsels, de deelname van kwetsbare groepen aan de arbeidsmarkt en een toename van sociale huisvesting en kinderopvang bevorderen. Het herstel- en veerkrachtplan bevat ook maatregelen om de regels voor het einde van de loopbaan en het pensioenstelsel te hervormen om (i) uitdagingen op het gebied van sociale en financiële duurzaamheid aan te pakken; (ii) de arbeidsparticipatie van oudere werknemers te verhogen; (iii) de solidariteitsrol van het pensioenstelsel te versterken; en (iv) te zorgen voor convergentie tussen en binnen de verschillende pensioenstelsels. Op onderwijsgebied is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest begonnen met het uitrusten van scholen/instellingen met geschikte ICT-apparatuur en -infrastructuur. De Franse Gemeenschap heeft een oplossing uitgewerkt voor de psychosociale, educatieve en pedagogische problemen van leerlingen in het basis- en middelbaar onderwijs en voor de bestrijding van voortijdig schoolverlaten door het inzetten van extra middelen (zoals leerkrachten, opvoeders, personeel voor psychologische ondersteuning). Op het gebied van sociale infrastructuur is Wallonië begonnen met de ontwikkeling van publieke huisvesting en huisvesting voor kwetsbare personen.

Er worden maatregelen genomen om de economische veerkracht te versterken. Het herstel- en veerkrachtplan heeft tot doel de arbeidsmarkt te verbeteren met maatregelen die gericht zijn op het verwerven van vaardigheden in overeenstemming met de

huidige en toekomstige behoeften van de arbeidsmarkt, met inbegrip van de groene en digitale transitie. Het omvat ook maatregelen om de circulaire economie te helpen ontwikkelen, klimaat- en milieurisico's aan te pakken en de weerbaarheid tegen verstoringen van de buitenlandse aanvoer te vergroten. Sinds de goedkeuring van het plan heeft de federale regering ook gewerkt aan hervormingen om ervoor te zorgen dat alle werknemers recht hebben op gemiddeld 5 opleidingsdagen per jaar en dat bedrijven worden gestimuleerd om opleidingen te verstrekken. Wallonië heeft ook het noodzakelijke rechtskader vastgesteld om werkzoekenden coaching en oplossingsgerichte ondersteuning te bieden. Om de ontwikkeling van de circulaire economie te ondersteunen, heeft Vlaanderen een stuurgroep voor de governance ervan aangesteld en een routekaart en werkagenda's vastgesteld voor het begeleiden van projecten rond circulaire economie.

Belangrijkste resultaten in het kader van het herstel- en veerkrachtplan in 2023-2024

- Goedkeuring van de hervorming van het pensioenstelsel
- Integratie van uitgaventoetsingen in het begrotingsproces
- Aanlevering van instrumenten om het cyberbeveiligingsbewustzijn en de cyberweerbaarheid te vergroten
- Gunning van opdrachten voor waterstofprojecten
- Investerings om openbare en particuliere gebouwen energie-efficiënter te maken
- Gunning van contracten voor recyclinginrichtingen en circulaire projecten
- Start van “Blue Deal” -projecten om de beschikbaarheid van water en de weerbaarheid tegen klimaatverandering te vergroten
- Modernisering van de spoorwegen en werkzaamheden om stations toegankelijker te maken
- Uitrol van laadstations voor elektrische voertuigen
- Digitalisering van het rechtssysteem
- Digitalisering van administratieve en aanbestedingsprocedures
- Scholen uitrusten met ICT-infrastructuur en -apparatuur
- Aanneming van wetgeving ter bestrijding van discriminatie en ter bevordering van de integratie van kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt

België neemt maatregelen om de kwaliteit en de samenstelling van de overheidsuitgaven te verbeteren. Het herstel- en veerkrachtplan omvat ook hervormingen om de overheidsuitgaven efficiënter en duurzamer te maken. Met het oog op de systematische integratie van uitgaventoetsingen in hun begrotingsproces hebben het Waals Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de federale regering gewerkt aan de uitvoering van proefprojecten, terwijl Vlaanderen zijn begrotingskader heeft gewijzigd en een uitgavennorm (maximaal groeipad) heeft ingevoerd.

VERDERE PRIORITEITEN VOOR DE TOEKOMST

Naast de uitdagingen die in zijn herstel- en veerkrachtplan worden aangepakt, wordt België geconfronteerd met andere problemen. Het gaat onder meer om het aanpakken van kwesties in verband met de houdbaarheid van de overheidsfinanciën, het verbeteren van het belasting- en uitkeringsstelsel om de werkgelegenheid te stimuleren, het aanpakken van discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden en het nemen van resolute stappen in de richting van klimaatneutraliteit. Het aanpakken van deze uitdagingen zal België ook helpen verdere vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van de SDG's, waar er momenteel ruimte is voor verbetering, met name SDG 7 (betaalbare en schone energie) en SDG 10 (vermindering van ongelijkheden) inzake arbeidsmarktparticipatie en onderwijsongelijkheid. Bovendien zou het dichten van de kloof in regionale verschillen duurzame en inclusieve groei op lange termijn stimuleren, waardoor het economisch potentieel van het land wordt versterkt.

Zorgen voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën naarmate de bevolking vergrijst

De budgettaire houdbaarheidsuitdagingen van België blijven aanzienlijk (zie bijlage 21). Deze houden verband met zowel de hoge overheidsschuld als de verwachte stijging van de kosten van de vergrijzing, voornamelijk als gevolg van de uitgaven voor pensioenen en langdurige zorg.

In het jaarverslag 2022 van het Studiecomité ⁽⁸⁾ voor de vergrijzing wordt

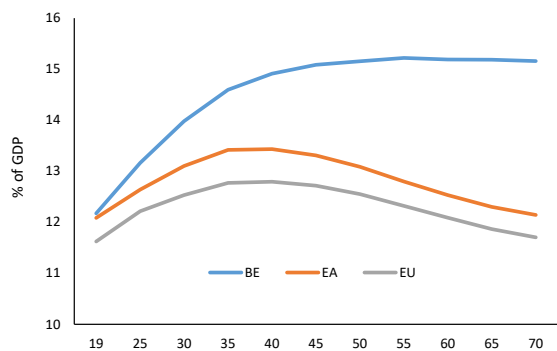
⁽⁸⁾ Het Studiecomité ("Studiecomité voor de vergrijzing") is in 2001 bij wet opgericht. Het publiceert een

ervan uitgegaan dat de pensioenuitgaven tussen 2019 en 2070 met 3,1 procentpunten (pps) van het bbp zullen stijgen. Dit is bijna volledig in overeenstemming met de voorspelde stijging van 3 procentpunten van het bbp in het Vergrijzingsverslag 2021 van de Commissie ⁽⁹⁾. In dezelfde periode verwacht de Commissie dat de pensioenuitgaven in de eurozone gemiddeld met 0,1 procentpunt zullen stijgen. Het grootste deel van de verwachte stijging zou al tegen 2040 plaatsvinden (zie grafiek 3.1), wanneer de pensioenuitgaven met 2,7 procentpunten van het bbp zouden stijgen tot 14,7 % van het bbp. Dit zal gestaag blijven stijgen tot 15,2 % van het bbp in 2070. Het herstel- en veerkrachtplan van België omvat een pensioenhervorming die tot doel heeft dit probleem aan te pakken, naast andere doelstellingen zoals het verbeteren van de sociale houdbaarheid van het pensioenstelsel en het waarborgen van een grotere convergentie tussen en binnen de pensioenstelsels.

jaarverslag over de budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing in België.

⁽⁹⁾ Er zij op gewezen dat de pensioenprognoses van het Studiecomité en het Vergrijzingsverslag niet volledig vergelijkbaar zijn als gevolg van verschillende demografische en macro-economische aannames. Bovendien werd in de prognoses van het Vergrijzingsverslag 2021, in tegenstelling tot de prognoses van het Studiecomité voor 2022, geen rekening gehouden met de maatregelen die de regering eind 2020 had genomen en waarvan de kosten tegen 2070 ruwweg werden geraamd op 0,9 procentpunt van het bbp.

Grafiek 3.1: **Bruto overheidsuitgaven voor pensioenen in België, 2019-2070 (% van het bbp)**

Bron: Europese Commissie, Vergrijzingsverslag 2021

In het Vergrijzingsverslag 2021 wordt ook gewezen op grote uitdagingen voor de budgettaire houdbaarheid van de langdurige zorg op zowel middellange als lange termijn. In 2019 bedroegen de overheidsuitgaven voor langdurige zorg 2,2 % van het bbp (EU-gemiddelde 1,7 %), waardoor België een van de landen is met de hoogste uitgaven voor langdurige zorg in de EU. In 2070 zullen de uitgaven voor langdurige zorg naar verwachting verder stijgen tot tussen 4,1 % en 6,0 % van het bbp, afhankelijk van de hypothesen van elk scenario.

Sommige gegevens wijzen op een mogelijk overmatig gebruik van residentiële zorg en onnodige of voortijdige institutionalisering. Uit de beschikbare gegevens blijkt dat onnodige of ten minste voortijdige institutionalisering (in een residentiële zorginstelling) hoog blijft, ook al is dit de afgelopen jaren gedaald ⁽¹⁰⁾. Met name het aandeel personen dat met deze kwestie te maken kreeg, was hoog in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest. Het overmatig gebruik van residentiële zorg suggereert dat er ruimte kan zijn om het kostenefficiënte gebruik van de verschillende zorgomgevingen te verbeteren, onder meer door versterking van gemeenschapsgebaseerde diensten.

⁽¹⁰⁾ Beschikbaar op <https://www.gezondbelgie.be/nl/performantie-van-het-belgische-gezondheidssysteem/specifieke-zorgdomeinen/zorg-voor-ouderen>.

De beleidsrespons op de langdurige zorg is onvoldoende gericht op het aanpakken van de uitdaging van de houdbaarheid van de begroting. De gefedereerde entiteiten waaraan de verantwoordelijkheid voor langdurige zorg sinds 2019 is overgedragen, hebben een aantal maatregelen genomen. In Wallonië zijn deze maatregelen gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de uitgaven voor langdurige zorg, maar bieden zij geen antwoord op de verwachte kostenstijging op middellange en lange termijn. In Vlaanderen vallen de uitgaven voor langdurige zorg onder de uitgavennorm. ⁽¹¹⁾ Er wordt echter niet gewezen op concrete beleidsmaatregelen om de uitgaven op middellange tot lange termijn onder controle te houden en tegelijkertijd een hoog niveau van dienstverlening te waarborgen. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lag de nadruk op het bevorderen van diensten als alternatief voor residentiële zorg.

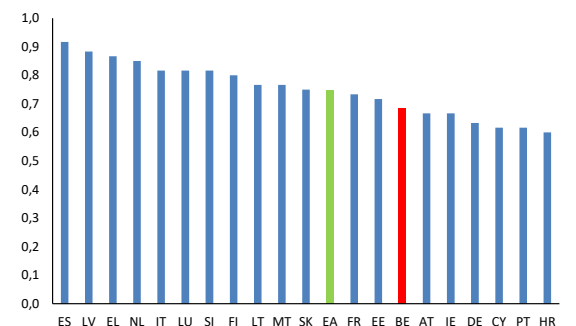
Verbetering van de kwaliteit van het begrotingskader

Versterking en aanpassing van het begrotingskader zou een gecoördineerde begrotingsconsolidatie kunnen vergemakkelijken. Zoals beschreven in eerdere landenrapporten (zie met name het landenrapport 2020) zijn de bepalingen van de samenwerkingsovereenkomst van 2013, die door de gefedereerde entiteiten en de federale regering werd ondertekend om een doeltreffende begrotingscoördinatie te waarborgen, niet volledig uitgevoerd (zie bijlage 13). Net als in voorgaande jaren heeft het raadgevend comité in 2022 het in het stabiliteitsprogramma voorgestelde algemene begrotingstraject niet goedgekeurd, maar er slechts nota van genomen. Door het gebrek aan overeenstemming over de doelstellingen op elk overheidsniveau kan de afdeling “Financieringsbehoefte van de overheid” van

⁽¹¹⁾ In de [Vlaamse meerjarenraming 2022-2027](#) is voor het eerst een uitgavennorm opgenomen. Deze beoogt de houdbaarheid van de overheidsfinanciën te waarborgen door de uitgavengroei onder een bepaalde drempel te houden.

de Hoge Raad van Financiën niet doeltreffend toezicht houden op de naleving van deze doelstellingen. Dit ondermijnt ook de geloofwaardigheid van het algemene budgettaire consolidatietraject.

Grafiek 3.2: **Kwaliteitsindex van het begrotingskaderproces voor de middellange termijn, 2021**

Bron: Europese Commissie

België presteert onder het EU-gemiddelde wat betreft de kwaliteit van zijn begrotingskader voor de middellange termijn (zie grafiek 3.2). Hoewel er een meerjarige begrotingsplanning bestaat voor lokale overheden en tot op zekere hoogte voor sommige gewesten en gemeenschappen, is er op nationaal niveau geen volledig uitgewerkte meerjarige begrotingsplanning ⁽¹²⁾. Hoewel het Belgische stabiliteitsprogramma begrotingstrajecten schetst die verder reiken dan de traditionele periode van één jaar, is de mate van gedetailleerdheid ervan beperkt en zijn de doelstellingen niet stabiel en betrouwbaar, aangezien ze kunnen worden herzien naarmate de tijd verstrijkt. Bovendien is de regering niet verplicht om door middel van een “pas toe of leg uit”-mechanisme de discrepanties tussen het begrotingstraject en de aanbevelingen van de Hoge Raad van Financiën publiekelijk (voor het parlement) te rechtvaardigen.

De opzet, het aantal en de dekking van de begrotingsregels kunnen worden verbeterd. Volgens de databank van de Commissie inzake budgettaire governance hebben de bestaande begrotingsregels in

België betrekking op de overheid, de socialezekerheidssector en de lokale overheden. Ondanks het hoge aandeel van de gewesten in de overheidsuitgaven zijn er geen begrotingsregels voor het regionale niveau. Bij de Vlaamse meerjarenbegroting 2022-2027 werd voor het eerst rekening gehouden met de invoering van een uitgavennorm. Bovendien is er in België een gebrek aan groene begrotingspraktijken om de verantwoordingsplicht en transparantie van de bijdrage van de begroting aan de groene doelstellingen van het land te vergroten.

Hervorming van het belasting- en uitkeringsstelsel om werkontmoedigende factoren tegen te gaan

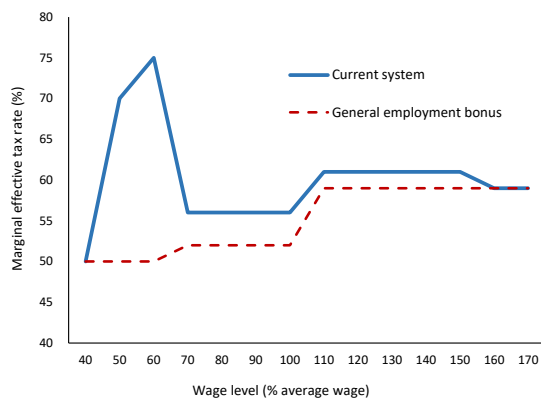
Hoge belastingen op arbeid leiden tot aanzienlijke negatieve prikkels om te werken. De belastingwig

(socialezekerheidsbijdragen en belasting op inkomen uit arbeid) blijft op alle loonniveaus ruim boven het EU-gemiddelde, behalve voor mensen met een zeer laag loon (50 % van het gemiddelde; zie bijlage 19). Er zijn enkele maatregelen ingevoerd, zoals de werkbonus in Vlaanderen en de inkomensondersteuning voor langdurig werklozen of interregionale mobiliteit (federaal), om het netto-inkomen van laagbetaalden te verhogen. Zij verhogen echter ook het hoge marginale belastingtarief voor mensen met een lager middeninkomen — de “lageloonval” — (zie grafiek 3.3). De Hoge Raad van Financiën schat dat de zeer hoge marginale druk op laagbetaalden zou kunnen worden weggenomen door een algemene werkgelegenheidsbonus in te voeren ⁽¹³⁾. Lageloonvallen kunnen investeringen in een leven lang leren ontmoedigen, evenals een toename van het aantal gewerkte uren.

⁽¹²⁾ Door het belastingkrediet voor werkenden en de verlaging van de sociale zekerheid uit te breiden tot alle werknemers in de particuliere sector, ongeacht het loonniveau (begrotingskosten van 2,5 % van het bbp), zou de belastingdruk op arbeid in België dicht bij het gemiddelde van de eurozone komen te liggen.

⁽¹²⁾ Nationale Bank van België, 2020, Begrotingskader van België: wat is goed en wat kan beter?

Grafiek 3.3: **Marginaal effectief belastingtarief per loonniveau, 2020**

Bron: Hoge Raad van Financiën (2020)

Het stelsel van sociale uitkeringen is complex en niet transparant, wat bijdraagt tot de bestaande negatieve prikkels om te werken. Het uitkeringsstelsel omvat verschillende niet-geldelijke sociale voordelen, waarvan sommige gekoppeld zijn aan de werkloosheidsstatus van de begunstigden. Hoewel deze helpen bij de bestrijding van armoede voor mensen met een laag inkomen, kunnen niet-geldelijke voordelen bijdragen tot bestaande inactiviteits-, werkloosheids- en lageloonvallen en het uitkeringsstelsel complexer en minder transparant maken in termen van arbeidsprikkels. Werkloosheidsuitkeringen zijn ook onbeperkt in de tijd en zonder middelentoets voor langdurig werklozen, wat de doeltreffendheid kan verminderen van het activeringsbeleid (beleid om meer mensen aan te moedigen om te werken of een baan te zoeken) in combinatie met soepele zoek- en beschikbaarheidsvoorwaarden ⁽¹⁴⁾. Een recente evaluatie van de hervorming van 2012, die de degressiviteit van de werkloosheidsuitkeringen heeft verhoogd, biedt weinig grond om deze verder te verhogen, hoewel uit de evaluatie blijkt dat het systeem zou kunnen worden vereenvoudigd om het voor werkzoekenden gemakkelijker te maken inzicht erin te krijgen en het beheer ervan te vergemakkelijken ⁽¹⁵⁾.

⁽¹⁴⁾ OESO, 2018, Hoe veeleisend zijn activeringsvereisten voor werkzoekenden?

⁽¹⁵⁾ Salvatori, A., 2022, Het effect van dalende werkloosheidsuitkeringen op de overgang naar werk: Onderzoek voor België, OESO.

Het uitgebreide gebruik van belastingaftrek en bijzondere belastingregelingen leidt tot inefficiënties en verstoringen. De zware belastingdruk op arbeid wordt gecompenseerd door veel loonsubsidies. Speciale regelingen zoals maaltijdcheques, pendelsubsidies of vrijstelling van bronbelasting voor overwerk, O & O-werk en nacht- en ploegenarbeid zijn duur voor de begroting en leiden doorgaans tot inefficiënties. Bovendien komen sommige aftrekposten van de personenbelasting (bv. renteaftrek voor hypotheek voor tweede woningen, aftrek voor dienstencheques die worden betaald voor huishoudelijke diensten zoals schoonmaak) onevenredig ten goede aan personen met een hoog inkomen. Deze belastingkenmerken begunstigen ook bepaalde soorten vergoedingen en uitgaven, wat leidt tot economische, sociale en milieuverstoringen. Het vennootschapsbelastingstelsel omvat speciale belastingregelingen (bv. belastingkrediet voor O & O, tax shelter voor audiovisuele en filmproducties), die niet het meest kostenefficiënte middel lijken te zijn om specifieke sectoren te ondersteunen. De wijdverbreide toepassing van verlaagde btw-tarieven en vrijstellingen verhoogt ook het risico van niet-naleving van de btw (zie bijlage 19).

De vermogensbelasting is complex en verstoort het investeringsgedrag. Inkomsten uit vermogen zijn uitgesloten van de heffingsgrondslag voor de personenbelasting, maar zijn onderworpen aan een definitief bronbelastingtarief. Voor verschillende soorten beleggingen, zoals bepaalde pensioenregelingen en rente-inkomsten uit spaarrekeningen, gelden echter verlaagde tarieven. Dit verstoort de allocatie van middelen en genereert mogelijk door belastingen veroorzaakte overinvesteringen in bepaalde soorten activa. Bovendien zijn er nog steeds fiscale prikkels voor investeringen in onroerend goed op federaal niveau (kadastrale waarden die de werkelijke huurinkomsten onderschatten, renteaftrek voor hypotheek op een tweede woning) en regionaal niveau („Chèque Habitat” in Wallonië). Financiële beleggingen blijven vertekend door de belasting op effectenrekeningen (zie bijlage 18).

Bij de hervorming van de energiebelasting verhoogt België subsidies die schadelijk zijn voor het milieu. In het licht van de stijgende inflatie en energieprijzen heeft België het btw-tarief voor elektriciteit en gas voor residentiële contracten permanent verlaagd en de accijnzen op energieproducten hervormd (zie tekstvak 1.1). Bij het verlenen van steun aan huishoudens blijven verlaagde btw-tarieven fossiele brandstoffen op lange termijn bevoordelen en ontmoedigen zij verdere diversificatie en energiebesparingen (zie het volgende punt). Tegen de achtergrond van toenemende verkeerscongestie en luchtvervuiling lijken vervoersbelastingen en milieubelastingen nog steeds onderbenut te zijn.

België overweegt een eerste stap in de richting van een bredere belastinghervorming om de belastingen op arbeid te verlagen. De hervorming zou de belastingvrije som en de bovengrens van de personenbelastingsschijf van 45 % verhogen en de arbeidsbonus uitbreiden. Bovendien zouden sommige negatieve prikkels voor werknemers met een tweede inkomen worden verminderd door het huwelijksquotiënt af te schaffen. Er zou een verlaagd btw-tarief van 9 % worden ingevoerd ter vervanging van de btw-tarieven van 6 % en 12 %. Sommige subsidies die schadelijk zijn voor het milieu zouden worden afgeschaft, waaronder de gedeeltelijke terugbetaling van accijnzen op diesel voor professioneel gebruik en het verlaagde btw-tarief voor steenkool. Deze eerste stap van de hervorming zou begrotingsneutraal zijn wanneer rekening wordt gehouden met de terugverdieneffecten en zou vanaf 2024 geleidelijk worden ingevoerd. Een tweede stap wordt eind 2023 verwacht.

Aanpakken van discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden en ongelijkheden in het onderwijs om tekorten aan arbeidskrachten te verminderen

Hoewel de arbeidsparticipatie tot een historisch hoog niveau is gestegen, ligt de arbeidsmarktparticipatie ver onder de nationale doelstelling voor 2030 van een arbeidsparticipatie van 80 % (72,3 % in Q4-2022), met aanzienlijke regionale verschillen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de lage participatiegraad (20-64 jaar), die ruim onder het EU-gemiddelde van 76,0 % ligt (tegenover 79,4 % in 2022).

Er is een hoge mate van inactiviteit, met name onder werknemers ouder dan 60 jaar die de arbeidsmarkt vroegtijdig verlaten. Het aantal werknemers met langdurig ziekteverlof is nu groter dan het aantal werklozen (471 000 tegenover 303 000 in 2021), waarbij burn-out en depressie ongeveer 25 % van de gevallen uitmaken. De federale regering heeft maatregelen genomen om de re-integratie van werknemers met langdurige gezondheidsproblemen te verbeteren door ontslag te bemoeilijken en financiële stimulansen te gebruiken om werkgevers alsook werknemers die langdurig met ziekteverlof zijn maar weigeren mee te werken aan het re-integratieproces, meer verantwoordelijkheid te geven.

Kansarme groepen zijn minder geïntegreerd in de arbeidsmarkt. Het gaat onder meer om mensen met een laag opleidingsniveau, een migratieachtergrond of personen met een handicap (zie bijlage 14). Er zijn ook aanwijzingen voor discriminatie van mensen met een migratieachtergrond, die ongeveer een derde van de bevolking in de werkende leeftijd vertegenwoordigen ⁽¹⁶⁾. De

⁽¹⁶⁾ FOD WASO & Unia, 2022, Arbeidsmarkt en origine, Socio-economische monitoring

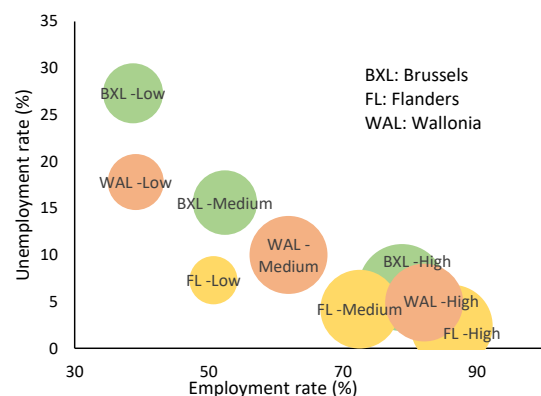
regionale verschillen in het werkloosheidspercentage zijn aanzienlijk (zie grafiek 3.4 en bijlage 17).

Het tekort aan arbeidskrachten en de discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden zijn verder toegenomen. Eind 2022 bedroeg het vacaturepercentage 4,5 %, een van de hoogste in de EU. Er zijn steeds meer tekorten in zowel laag- als hooggekwalificeerde beroepen, met de grootste tekorten op het gebied van catering, ICT, professionele, technische en wetenschappelijke banen en gezondheidszorg (zie bijlage 16). Bovendien creëert het gebrek aan relevante vaardigheden voor de groene transitie knelpunten in de transitie naar een nettonuleconomie. In 2022 werden tekorten aan arbeidskrachten gemeld, met name voor 103 beroepen ⁽¹⁷⁾ waarvoor specifieke groene vaardigheden of kennis vereist zijn, waaronder technici op het gebied van weg- en waterbouw, civiel ingenieurs en exploitanten van elektriciteitscentrales. Hoewel de vraag naar vaardigheden op het gebied van wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (STEM) bijzonder hoog is op de arbeidsmarkt, blijft het aantal STEM-afgestudeerden in België onder het EU-gemiddelde, met name voor vrouwen (zie bijlagen 11 en 15).

Baert, S. & S. Vujić, 2016, *Immigrant volunteering: A way out of labour market discrimination?*, IZA Discussienota nr. 9763, Bonn.

⁽¹⁷⁾ Europese Arbeidsautoriteit, 2023, *Eures-verslag over tekorten en overschotten op de arbeidsmarkt 2022*. De vereisten inzake vaardigheden en kennis zijn gebaseerd op de ESCO-taxonomie (European Skills Competences and Occupations) van vaardigheden voor de groene transitie (voor beroepen op ISCO-viercijferniveau waarvan er in totaal 436 zijn). Voorbeelden worden geïdentificeerd op basis van hun ESCO-score voor "groenheid" en relevante sectoren.

Grafiek 3.4: **Werkgelegenheids- en werkloosheidscijfers per gewest en per onderwijsniveau**

Bubbelgrootte komt overeen met de omvang van de bevolking in de werkende leeftijd met een bepaald opleidingsniveau (hoog, gemiddeld of laag) in verhouding tot de totale bevolking in de werkende leeftijd in het gewest.

Bron: Europese Commissie

Een grotere deelname van volwassenen aan opleidings- en onderwijsactiviteiten kan bij- en omscholing ondersteunen en de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt verbeteren. Uit beschikbare gegevens van de OESO met betrekking tot Vlaanderen blijkt dat werk, kinderopvang en gezinstaken meer dan 40 % van de mensen beletten deel te nemen aan volwasseneneducatie (10,3 % van de 25-64-jarigen in 2022), vooral bij laaggeschoolden. Volwasseneneducatie kan verder worden belemmerd door werkgelegenheid en lageloonvallen, anciënniteitsuitkeringen en kortere loopbanen. De huidige stimulansen voor volwasseneneducatie bereiken misschien niet degenen die het meest baat zouden hebben bij bijscholing, zoals laagopgeleiden en oudere werknemers. Daarnaast zijn bij- en omscholing met het oog op de groene transitie van essentieel belang om de transitie naar een nettonuleconomie te versnellen (zie bijlage 8). Het herstel- en veerkrachtplan en de regionale programma's van het Europees Sociaal Fonds Plus zijn sterk gericht op volwasseneneducatie, met bijzondere aandacht voor kansarme groepen en digitale vaardigheden (zie bijlage 4), terwijl België zich tot doel heeft gesteld om tegen 2030 60,9 % van alle volwassenen onderwijs te laten volgen (zie bijlage 14).

Het aanpakken van ongelijkheden in het onderwijs zou ook kunnen helpen om het tekort aan arbeidskrachten terug te dringen. Ongeveer een op de vijf leerlingen van 15 jaar voert geen elementaire wiskundige, lees- of wetenschapstaken uit (OESO Pisa Resultaten 2018). Studenten met een lage sociaal-economische achtergrond presteren ondermaats op het gebied van lezen, wiskunde en wetenschappen (zie bijlage 15). Bovendien zullen kinderen met ouders met een laag opleidingsniveau en jongeren met een handicap vaker de school vroegtijdig verlaten. Kansarme leerlingen hebben minder toegang tot ervaren leerkrachten dan het EU-gemiddelde. Tegen deze achtergrond dreigt het groeiende tekort aan gekwalificeerde leerkrachten de ongelijkheid in het onderwijs verder te verergeren. Het zal van cruciaal belang zijn de door de respectieve gemeenschappen geplande hervormingen voort te zetten om te zorgen voor passende opleidings- en loopbaantrajecten voor leerkrachten en om het beroep van leraar aantrekkelijker te maken. Aangezien een derde van de leerlingen in de leeftijdsgroep van 16-19 jaar nog steeds niet over digitale basisvaardigheden beschikt, zal opleiding over digitale vaardigheden voor leerkrachten ook van cruciaal belang zijn. De kwaliteit en de arbeidsmarktrelevantie van beroepsonderwijs en -opleiding blijven een punt van zorg (zie het Landenrapport 2022 voor België).

Doeltreffendere en gerichtere activeringsmaatregelen kunnen helpen om het grote onbenutte arbeidspotentieel te ontsluiten en de toenemende tekorten aan arbeidskrachten te verlichten. De lage overgangspersentages van kansarme groepen van werkloosheid of inactiviteit naar werk wijzen erop dat er ruimte is om de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid te versterken. Dit omvat de meer systematische evaluatie van bestaande activeringsmaatregelen en beter geïntegreerde trajecten voor kansarme werkzoekenden, die vaak te maken hebben met verschillende belemmeringen om een baan te vinden. Bovendien is er nog ruimte voor meer interregionale mobiliteit. De hervorming van de openbare dienst voor arbeidsvoorziening in Wallonië in 2022, ondersteund door de

herstel- en veerkrachtfaciliteit, is een voorbeeld van een stap in de goede richting, aangezien daarmee de verstrekking van meer gepersonaliseerde steun aan kansarme werkzoekenden werd aangescherpt.

De groene transitie bevorderen

Er zijn meer maatregelen nodig om België op de weg naar klimaatneutraliteit te zetten. Zelfs met de geplande aanvullende maatregelen zal België zijn nieuwe klimaatdoelstelling voor 2030 voor de sectoren die de inspanningen delen ⁽¹⁸⁾, niet halen en een vermindering van slechts 38 % bereiken in plaats van 47 % ten opzichte van 2005 (zie bijlage 6). Verdere beleidshervormingen en aanvullende investeringen om de uitstoot van broeikasgassen in de sectoren energie, industrie, bouw en vervoer te verminderen, zouden ook helpen om de grote afhankelijkheid van België van de invoer van fossiele brandstoffen in het algemeen te verminderen en de voorzieningszekerheid te helpen waarborgen. België heeft aanzienlijke vooruitgang geboekt bij het verminderen van zijn afhankelijkheid van Russisch gas en zal naar verwachting zijn diversificatie-inspanningen voortzetten. Hoewel de energieprijzen zijn gedaald, blijft er bovendien onzekerheid bestaan over de volgende winter, wat verdere inspanningen vereist om de vraag naar gas structureel te verminderen. Het REPowerEU-initiatief biedt een gelegenheid om energiegerelateerde maatregelen te ondersteunen en bestaande maatregelen op te schalen om de Belgische decarbonisatiedoelstellingen te bevorderen.

De energietransitie in België vordert, maar moet sneller verlopen om gelijke tred te houden met de klimaat- en

⁽¹⁸⁾ In Verordening (EU) 2023/857 (de verordening inzake de verdeling van de inspanningen) tot wijziging van Verordening (EU) 2018/842 zijn doelstellingen vastgesteld die in overeenstemming zijn met de doelstelling van de Europese klimaatwet om de broeikasgasemissies tegen 2030 met 55 % te verminderen ten opzichte van het niveau van 1990.

energiedoelstellingen van de EU. Met een aandeel hernieuwbare energie in het eindenergieverbruik van 13 % in 2021 blijft het gebruik van hernieuwbare energie aan de lage kant. België zal zijn streefcijfer voor hernieuwbare energie, momenteel 17,5 %, tegen 2030 aanzienlijk moeten verhogen om de ambitieuzere EU-doelstellingen te weerspiegelen (zie bijlage 6). Om de klimaatdoelstellingen te halen, zal het koolstofvrij maken van de elektriciteitsproductie van cruciaal belang zijn. België is voornemens het geplande dalende aandeel van kernenergie in de elektriciteitsmix in 2025 gedeeltelijk te compenseren door extra gasgestookte energiecentrales te bouwen, met de verplichting voor exploitanten om een emissiereductieplan met tussentijdse doelstellingen voor 2035 en 2045 af te ronden om tegen 2050 nul of negatieve emissies te bereiken. Bovendien zal het aandeel van elektriciteit uit hernieuwbare bronnen moeten toenemen om aan de stijgende vraag naar elektriciteit te voldoen.

België heeft ambitieuze doelstellingen voor de verdere ontwikkeling van offshore-windenergie (zie bijlagen 6 en 7). België is een koploper op dit gebied, wat heeft geleid tot de totstandbrenging van een waardeketen in deze sector op internationale schaal. De verdere ontwikkeling van onshore-windenergie wordt nog steeds belemmerd door de geringe acceptatie door het publiek en lange vertragingen (tot 9 jaar) in verband met vergunningsprocedures, als gevolg van repetitieve en langdurige beroepsprocedures.

Er kunnen verdere stappen worden ondernomen om de uitrol van onshore-windenergie te vergemakkelijken. Ruimtelijke ordening en een herziening van de minimumafstandsregels voor windturbines van luchthavens, radars en militaire zones zouden meer ruimte voor windenergie kunnen vrijmaken. Andere mogelijke hervormingen zijn onder meer het toekennen van de status van hoger openbaar belang aan wind- en netwerkinfrastructuurprojecten en het versnellen van de behandeling van beroepen bij de Raad van State. Door gemeenten en burgers ertoe aan te zetten deel te nemen aan nieuwe projecten voor de opwekking van

hernieuwbare energie zou de lokale aanvaardbaarheid kunnen worden vergroot. Verschillende initiatieven zijn al genomen of in uitvoering, zoals op federaal niveau voor de hervorming van de Raad van State en de herziening van de afstandsregels. Er zijn ook initiatieven in Vlaanderen en Wallonië om de belemmeringen voor onshore-windenergieprojecten te verminderen (zie bijlage 7).

De beperkte capaciteit van het onshore-elektriciteitsnet is een reden tot bezorgdheid, gezien het toenemende gebruik van variabele energiebronnen en de toegenomen elektrificatie. De duur van de vergunningsprocedure op regionaal niveau voor transmissielijnen vormt een ernstige belemmering die een tijdige netwerkversterking ondermijnt, zoals blijkt uit de projecten Ventilux en Boucle de Hainaut. Beide projecten moeten tijdig klaar zijn om de binnenlandse distributie van extra offshore-windenergie te waarborgen. De proactieve ontwikkeling van meer geïntegreerde en consistente tienjarige netwerkinvesteringsplannen zou vertragingen bij de aansluiting van nieuwe windenergieprojecten (en andere hernieuwbare bronnen) en eindgebruikers (warmtepompen, oplaadpunten voor elektrische auto's) kunnen voorkomen en moet anticiperen op de verwachte toename van het industriële elektriciteitsverbruik ⁽¹⁹⁾.

Energie-efficiëntiewinsten in de industrie kunnen verder worden gestimuleerd. In 2020 waren olie en aardgas samen goed voor bijna 70 % van de vraag naar industriële energie. Hoewel er onlangs beleidsmaatregelen zijn genomen of in gang gezet, is er, naast het verbeteren van vrijwillige overeenkomsten, verplichte energiebesparingen en decarbonisatieplannen voor de grootste gebruikers van fossiele brandstoffen, nog ruimte om elektrificatie en de uitrol van industriële warmtepompen in

⁽¹⁹⁾ Het industriële elektriciteitsverbruik in België zal tegen 2030 naar verwachting met 50 % toenemen. Elia, 2022, *Powering Industry towards Net Zero*.

fabrieken met een lage vraag naar warmte verder te stimuleren.

De capaciteit voor zonne-energie op daken neemt toe, maar er is nog steeds veel ruimte voor verdere uitbreiding. In 2022 werd een recordhoeveelheid zonne-energie geproduceerd van 6 412 GWh, 37 % meer dan in 2021⁽²⁰⁾. In maart 2022 verlaagde de federale regering het btw-tarief voor zonnepaneelinstallaties van 21 % naar 6 %, ook voor woningen jonger dan 10 jaar (tot eind 2023). Hoewel de marktsituatie nu gunstig is voor de installatie van zonnepanelen, omvatten verdere mogelijke maatregelen bindende eisen voor grote openbare en commerciële gebouwen, stimulansen voor verhuurders en wettelijke kaders die het delen van energie vergemakkelijken en zelfverbruik en flexibiliteit aan de vraagzijde bevorderen.

De renovatieuitdaging om de vraag naar fossiele brandstoffen in gebouwen terug te dringen, is nog steeds enorm. In totaal is het verwarmen van gebouwen goed voor 11 % van de vraag naar olie en 37 % van het gasverbruik in 2020. Het Belgische woningbestand omvat een groot deel oude gebouwen. Ongeveer 80 % van het gebouwenbestand is nog steeds niet energie-efficiënt (EPC-label C of lager). Naast de hervormingen en investeringen die in het herstel- en veerkrachtplan zijn opgenomen, hebben de regionale overheden aanvullende maatregelen genomen of plannen zij deze in om gebouwen energie-efficiënter te maken. Dit omvat een verbod op fossiele brandstoffen in nieuwe gebouwen, verplichte energie-efficiënte renovaties, de geleidelijke afschaffing van financiële steun voor verwarming op basis van fossiele brandstoffen en het verschuiven van stimulansen naar koolstofarme verwarmingsoplossingen zoals warmtepompen en warmtenetwerken die van hernieuwbare of teruggewonnen energie worden voorzien. Tegelijkertijd moeten onderwijs en opleiding worden afgestemd op de nieuwe vaardigheden die technici en

bouwvakkers nodig hebben om aan deze energietransitie te werken.

De vervoersector neemt een groot deel van het olieconsumptie voor zijn rekening en de congestiekosten op de wegen blijven hoog. Het aantal personenauto's is de afgelopen 10 jaar gestaag toegenomen, met gemiddeld 0,8 % per jaar, waardoor de verkeerscongestie en de luchtverontreiniging nog groter worden. Hoewel het aantal hybride en elektrische auto's toeneemt, maakte het in 2022 slechts 7,5 % van het wagenpark uit (zie bijlage 6). Volgens het Belgische mobiliteitsdashboard bedroegen de congestiekosten in 2022 meer dan 4,1 miljard EUR. Beleidsopties om individueel autogebruik te ontmoedigen zijn onder meer de invoering van tolheffing voor auto's (en bestelwagens), het aanmoedigen van vormen van zachte mobiliteit zoals autodelen en fietsen en het promoten van het openbaar vervoer. Hoewel het herstel- en veerkrachtplan investeringen in fietsinfrastructuur en openbaar vervoer omvat, kan meer worden gedaan om schone mobiliteitsoplossingen te ontwikkelen en tegelijkertijd het openbaar vervoer in voorsteden en tussen steden te verbeteren.

Om de kwetsbaarheid van de economie voor de gevolgen van de klimaatverandering te verminderen, moeten duurzame maatregelen worden genomen. In het licht van extreme weersomstandigheden moeten ecosystemen robuuster en veerkrachtiger worden gemaakt door de vervuiling terug te dringen en duurzaam waterbeheer te waarborgen. Om zowel droogte als overstromingsrisico's aan te pakken, moeten gediversifieerde structurele maatregelen, zoals die welke zijn opgenomen in het Blue Deal-programma in Vlaanderen dat door het herstel- en veerkrachtplan wordt ondersteund, op grote schaal worden uitgerold. Met name in Vlaanderen, maar ook in Wallonië, brengen hoge niveaus van stikstofverontreiniging de kwaliteit van het grondwater en het oppervlaktewater in gevaar (zie bijlage 6). De uitvoering van een robuust kader van maatregelen om deze trend om te buigen, zal bijdragen tot een grotere klimaatveerkracht.

⁽²⁰⁾ Elia, 2023, Elektriciteitsmix 2022 voor België.

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

Het herstel- en veerkrachtplan van België omvat maatregelen om een reeks structurele uitdagingen aan te pakken door middel van:

- een hervorming om de houdbaarheid van het pensioenstelsel te versterken;
- maatregelen om de efficiëntie en de kwaliteit van de overheidsuitgaven te verbeteren door middel van uitgaventoetsingen;
- investeringen in de digitalisering van de overheid en het onderwijs, en een hervorming om de uitrol van 5G mogelijk te maken;
- investeringen in de energie-efficiënte renovatie van gebouwen, schone mobiliteit, de circulaire economie en de waterstofwaardeketen.

België moet een daadwerkelijk governance verzekeren om een snelle en gestage uitvoering van zijn herstel- en veerkrachtplan mogelijk te maken. België moet snel het REPowerEU-hoofdstuk voltooiën, zodat spoedig een begin kan worden gemaakt met de uitvoering ervan.

Naast de hervormingen en investeringen in het herstel- en veerkrachtplan zou België baat hebben bij:

- een verbetering van de kwaliteit en het ontwerp van zijn begrotingskader;
- een verhoging van de doeltreffendheid en de efficiëntie van zijn stelsels voor langdurige zorg om bij te dragen aan de houdbaarheid van de begroting van het land;
- een hervorming van het belasting- en uitkeringsstelsel om de werkontmoedigende factoren tegen te gaan door verschuiving van de belastingdruk op arbeid en door vereenvoudiging van het belasting- en uitkeringsstelsel;
- een herziening van de belastinguitgaven om de economische, sociale en milieuschadelijke gevolgen ervan te verminderen;
- een aanpak van de tekorten aan arbeidskrachten en de discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden, met name voor de groene transitie, door onder meer het activeringsbeleid voor kansarme groepen op de arbeidsmarkt te versterken;
- een verbetering van de prestaties en de gelijkheid van de onderwijs- en opleidingsstelsels en een voortzetting van de hervormingen om het beroep van leraar aantrekkelijker te maken;
- de afschaffing van subsidies voor het gebruik van fossiele brandstoffen in gebouwen, de invoering van een geleidelijke afschaffing van het gebruik van fossiele brandstoffen in nieuwe gebouwen en de versnelling van energie-efficiënte renovaties;
- een verdere stimulering van decarbonisatie en energie-efficiëntie in de industrie;
- een aanpak van de verkeerscongestie door het verder ontwikkelen van oplossingen voor de fiets en het openbaar vervoer en ook door het invoeren van rekeningrijden voor auto's;
- een versnelde uitrol van hernieuwbare energie en de bijbehorende netwerkinfrastructuur door de vergunningsprocedures te stroomlijnen en

wettelijke kaders vast te stellen om investeringen in installaties voor hernieuwbare energie te stimuleren en het delen van energie te vergemakkelijken.

- een verbetering van de klimaatbestendigheid dankzij robuustere ecosystemen door duurzaam waterbeheer te waarborgen en stikstofemissies aan te pakken.

BIJLAGEN

LIJST VAN BIJLAGEN

Cross-cutting indicators	22
A1. Sustainable Development Goals	22
A2. Progress in the implementation of country-specific recommendations	24
A3. Recovery and resilience plan – overview	27
A4. Other EU instruments for recovery and growth	28
A5. Resilience	31
Environmental sustainability	32
A6. European Green Deal	32
A7. Energy security and affordability	37
A8. Fair transition to climate neutrality	41
Productivity	44
A9. Resource productivity, efficiency and circularity	44
A10. Digital transformation	46
A11. Innovation	48
A12. Industry and single market	50
A13. Public administration	53
Fairness	55
A14. Employment, skills and social policy challenges in light of the European Pillar of Social Rights	55
A15. Education and training	57
A16. Health and health systems	59
A17. Economic and social performance at regional level	61
Macroeconomic stability	63
A18. Key financial sector developments	63
A19. Taxation	65
A20. Table with economic and financial indicators	67
A21. Debt sustainability analysis	68

LIJST VAN TABELLEN

A2.1. Summary table on 2019-2022 CSRs	25
A3.1. Key elements of the Belgian RRP	27

A5.1.	Resilience indices summarising the situation across RDB dimensions and areas	31
A6.1.	Indicators tracking progress on the European Green Deal from a macroeconomic perspective	36
A7.1.	Key Energy Indicators	40
A8.1.	Key indicators for a Fair Transition	42
A9.1.	Overall and systemic indicators on circularity	45
A10.1.	Key Digital Decade targets monitored by DESI indicators	47
A11.1.	Key innovation indicators	49
A12.1.	Industry and the Single Market	50
A13.1.	Public administration indicators	54
A14.1.	Social scoreboard for Belgium	55
A14.2.	2030 National targets for Belgium	56
A15.1.	EU-level targets and other contextual indicators under the European Education Area strategic framework	58
A16.1.	Key health indicators	60
A17.1.	Selected indicators at regional level	62
A18.1.	Financial soundness indicators	63
A19.1.	Taxation indicators	65
A20.1.	Key economic and financial indicators	67
A21.1.	Debt sustainability analysis - Belgium	69
A21.2.	Heat map of fiscal sustainability risks - Belgium	70

LIJST VAN GRAFIEKEN

A1.1.	Progress towards the SDGs in Belgium in the last 5 years	23
A2.1.	Belgium's progress on the 2019-2022 CSRs (2023 European Semester)	24
A3.1.	Share of RRF funds allocated to each policy pillar	27
A4.1.	Cohesion policy funds 2021-2027 in Belgium: budget by fund	28
A4.2.	Synergies between Cohesion policy funds and RRF six pillars in Belgium	28
A4.3.	Cohesion policy funds contribution to the SDGs in 2014-2020 and 2021-2027 in Belgium	29
A6.1.	Thematic – greenhouse gas emissions from the effort sharing sectors in Mt CO ₂ eq, 2005-2021	32
A6.2.	Energy mix (top) and Electricity mix (bottom), 2021	33
A6.3.	Thematic – environmental investment needs and current investment, p.a. 2014-2020	34
A7.1.	Underground gas storage levels in Belgium	37
A7.2.	Share of gas consumption per sector, 2021	38
A7.3.	Belgium's retail energy prices for industry (top) and households (bottom)	39
A7.4.	Public investment in Energy Union R&I priorities	39
A8.1.	Fair transition challenges in Belgium	41
A8.2.	Distributional impacts of energy prices due to rising energy expenditure (2021-2023)	42
A9.1.	Trend in material use	44
A9.2.	Treatment of municipal waste	45
A11.1.	Innovation indicators Wallonia	49
A12.1.	Producer prices in industry	50
A12.2.	Business environment and productivity drivers	51
A13.1.	a) Share of the working age population who are public sector workers; b) share of women and men in senior positions; c) open government data maturity indicator: 2022 scores (% of the total maximum score) (left side); country ranking, overall score (right side)	54
A15.1.	Underachievers in reading, maths and science (combined) by socio-economic status, PISA 2018	57
A16.1.	Life expectancy at birth, years	59
A16.2.	Projected increase in public expenditure on healthcare over 2019-2070	59
A17.1.	GDP per capita (2010) and GDP growth (2010-2020) - Belgium	61
A17.2.	Unemployment in Belgium regions in the period 2019-2021	61
A19.1.	Tax wedge for single and second earners as a % of total labour costs, 2022	66
A19.2.	VAT efficiency indicators, 2020	66

LIJST VAN KAARTEN

A17.1.	Greenhouse gas emissions per capita in Belgium in 2021	62
--------	--	----

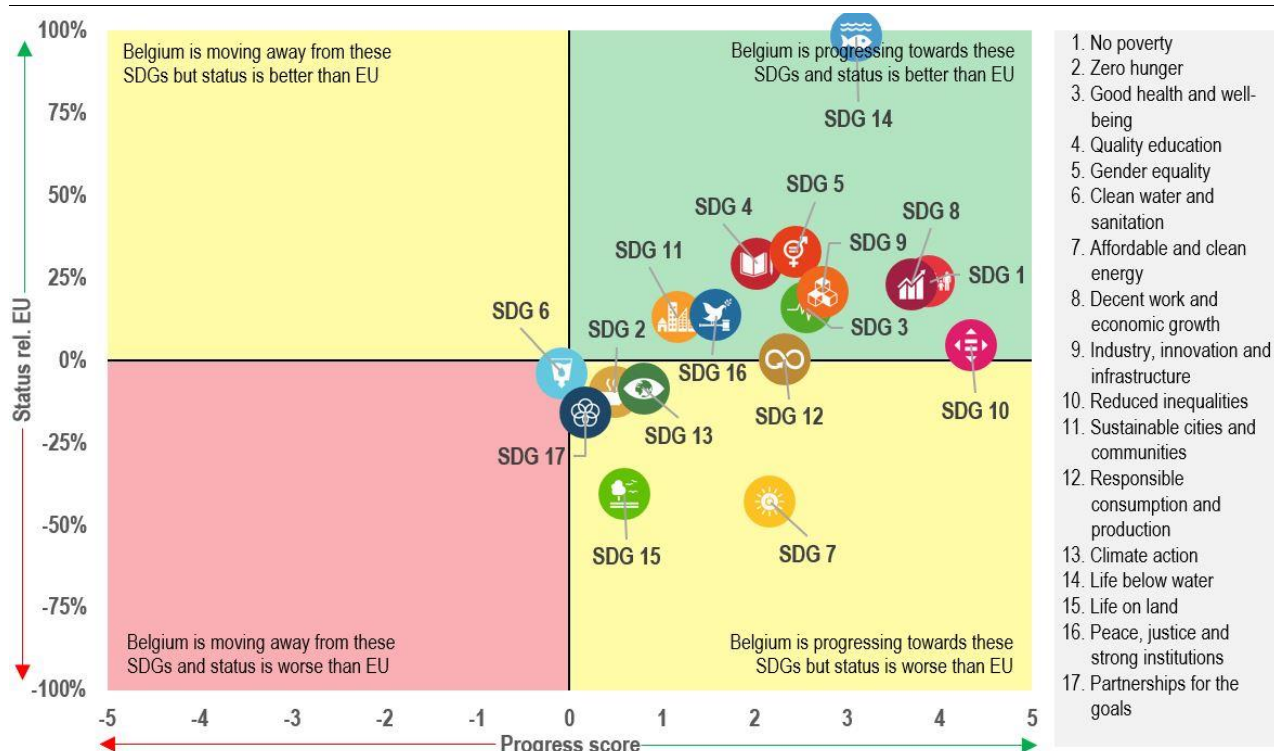

In deze bijlage wordt de voortgang beoordeeld die België heeft geboekt met betrekking tot de duurzameontwikkelingsdoelen (SDG's) in de vier dimensies van concurrerende duurzaamheid. De 17 SDG's en de bijbehorende indicatoren bieden een beleidskader ter uitvoering van Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling van de VN. Het doel is een einde te maken aan alle vormen van armoede, ongelijkheden te bestrijden en de klimaatverandering en de milieucrisis aan te pakken, en tegelijkertijd ervoor te zorgen dat niemand aan zijn lot wordt overgelaten. De EU en haar lidstaten zijn vastbesloten deze historische mondiale kaderovereenkomst na te leven en een actieve rol te spelen om de voortgang in de richting van de SDG's te maximaliseren. De onderstaande grafiek is gebaseerd op de reeks SDG-indicatoren van de EU die is ontwikkeld om de voortgang op het gebied van de SDG's in een EU-

context te monitoren.

Hoewel België goed presteert of zich verbetert met betrekking tot de meeste SDG-indicatoren voor *milieuduurzaamheid*, moet het zijn achterstand ten opzichte van het EU-gemiddelde inhalen, met name op het gebied van SDG 2 (geen honger), SDG 6 (schoon water en sanitaire voorzieningen), SDG 7 (betaalbare en schone energie) en SDG 15 (leven op het land). België heeft enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de indicatoren voor energieverbruik, waaronder het aandeel hernieuwbare energie in het bruto-eindverbruik van energie (SDG 7), dat is gestegen van 8,7 % in 2016 tot 13,0 % in 2021. Toch blijft het onder het EU-gemiddelde (21,8 % in 2021). Het Belgische herstel- en veerkrachtplan bevat maatregelen ter ondersteuning van de verschuiving van fossiele brandstoffen, met name

Grafiek A1.1: Vooruitgang in de richting van de SDG's in België in de afgelopen 5 jaar

Zie voor gedetailleerde datasets over de verschillende SDG's het jaarverslag van Eurostat "Duurzame ontwikkeling in de Europese Unie"; voor details inzake uitgebreide landspecifieke gegevens over de kortetermijnvoortgang van de lidstaten: [Belangrijkste bevindingen — Indicatoren voor duurzame ontwikkeling — Eurostat \(europa.eu\)](#). De status van elke SDG in een land is de aggregatie van alle indicatoren voor de specifieke doelstelling in vergelijking met het EU-gemiddelde. Een hoge status betekent niet dat een land dicht bij de verwezenlijking van een specifieke SDG staat, maar geeft aan dat het beter doet dan het EU-gemiddelde. De voortgangsscore is een absolute maatstaf op basis van de indicatortrends in de afgelopen 5 jaar. Bij de berekening wordt geen rekening gehouden met streefwaarden, aangezien de meeste EU-beleidsdoelstellingen alleen gelden voor het geaggregeerde EU-niveau. Afhankelijk van de beschikbaarheid van gegevens voor elke doelstelling worden niet alle 17 SDG's voor elk land getoond.

Bron: Eurostat, laatste update van begin april 2023, met uitzondering van de indicatoren van de EU-arbeidskrachtenenquête (LFS) die op 27 april 2023 zijn gepubliceerd. De gegevens hebben voornamelijk betrekking op 2016-2021 of 2017-2022.

voor de energierenovatie van gebouwen, het koolstofvrij maken van de industriële productie en duurzaam vervoer. De emissies van de landbouw (ammoniak, nitraten) liggen boven het EU-gemiddelde (SDG 2 en SDG 6) en dit is ook het geval voor de indicator fosfaat in rivieren (SDG 15). Wat SDG 12 betreft, is het percentage circulair materiaalgebruik verbeterd van 17,6 % in 2016 tot 20,5 % in 2021 en ligt het ruim boven het EU-gemiddelde (11,7 %).

België presteert goed of verbetert zich met betrekking tot de meeste SDG-indicatoren voor billijkheid (SDG's 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10). Het land presteert beter dan het EU-gemiddelde op het gebied van armoede en inclusieve groei (SDG's 1 en 8). Dit houdt verband met het grote herverdelingseffect van het belasting- en uitkeringsstelsel. Het percentage mensen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd, is in 2021 gedaald tot 18,8 %, onder het EU-gemiddelde van 21,7 %. België heeft vooruitgang geboekt voor verschillende werkgelegenheidsindicatoren. Het gaat hierbij om indicatoren zoals het percentage langdurig werklozen (3,7 % in 2016, 2,6 % in 2021) of het aantal jongeren dat geen werk heeft en evenmin onderwijs of een opleiding volgt (12,2 % in 2016, 10,1 % in 2021). Verschillende maatregelen in het herstel- en veerkrachtplan zijn erop gericht de werkloosheid verder aan te pakken, met name door opleiding en een leven lang leren te verbeteren. Ondanks deze maatregelen blijft de arbeidsparticipatie echter ver onder de nationale doelstelling voor 2030, die wordt afgeremd door een lage participatiegraad (zie bijlage 12). Met name voor kwetsbare groepen, zoals laagopgeleide volwassenen, mensen met een migratieachtergrond en mensen met een handicap, blijft de arbeidsmarktparticipatie laag.

België presteert goed en boekt verdere vooruitgang met betrekking tot alle SDG's op het gebied van productiviteit (SDG's 4, 8, 9). Het presteert sterk, met name op het gebied van innovatie, met een O & O-intensiteit van 3,19 % van het bbp in 2021, ruim boven het EU-gemiddelde (2,27 %). Het aandeel huishoudens met een snelle internetverbinding in 2021 (68,9 %) ligt nog steeds iets onder het EU-gemiddelde (70,2 %). België presteert goed op het gebied van onderwijsindicatoren in het algemeen, hoewel er nog steeds bezorgdheid bestaat over de grote ongelijkheden in onderwijsresultaten die verband houden met de sociaal-economische

achtergrond van leerlingen. Het percentage volwassenen met ten minste digitale basisvaardigheden lag in 2021 iets boven het EU-gemiddelde (54,2 % - EU 53,9 %). Niettemin staat het land nog steeds voor een aanzienlijke uitdaging om de digitale vaardigheden te verbeteren. Het herstel- en veerkrachtplan omvat grote investeringen om de digitale infrastructuur en uitrusting op scholen te verbeteren.

België boekt vooruitgang voor de SDG-indicatoren met betrekking tot macro-economische stabiliteit (SDG's 8, 16, 17). Het land presteert goed op het gebied van de kwaliteit van zijn instellingen (SDG 16), met name wat betreft toegang tot justitie en persoonlijke veiligheid. Het vertrouwen in de instellingen neemt echter af. Het aandeel van de bevolking met vertrouwen in het Europees Parlement daalde van 60 % in 2017 tot 51 % in 2022 (EU: stijging van 47 % naar 50 %). België presteert beter dan het EU-gemiddelde wat betreft de indicatoren in verband met SDG 8 (fatsoenlijk werk en economische groei).

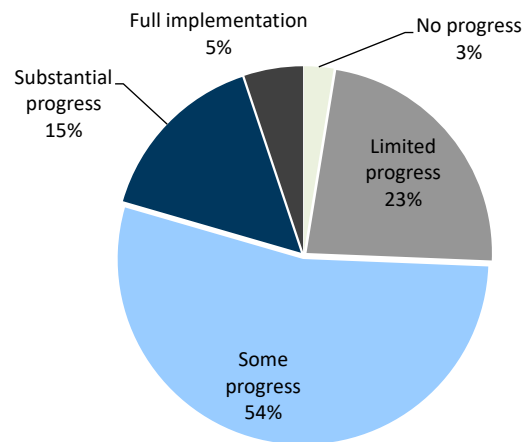
Aangezien de SDG's een overkoepelend kader vormen, worden alle verbanden met relevante SDG's in de andere bijlagen toegelicht of afgebeeld met iconen.

BIJLAGE 2: VOORTGANG MET DE UITVOERING VAN LANDSPECIFIEKE AANBEVELINGEN

De Commissie heeft de landspecifieke aanbevelingen (LSA's) 2019-2022⁽²¹⁾ die tot België zijn gericht in het kader van het Europees semester, beoordeeld. Deze aanbevelingen hebben betrekking op een breed scala van beleidsterreinen die verband houden met 14 van de 17 duurzameontwikkelingsdoelstellingen (zie bijlagen 1 en 3). In de beoordeling wordt gekeken naar de beleidsmaatregelen die België tot dusver heeft genomen⁽²²⁾ en naar de toezeggingen in zijn herstel- en veerkrachtplan⁽²³⁾. In dit stadium van de uitvoering van het herstel- en veerkrachtplan werd voor 74 % van de landspecifieke aanbevelingen die gericht waren op structurele kwesties in de periode 2019-2022 ten minste “enige vooruitgang” geboekt, terwijl voor 23 % van de LSA's “beperkte vooruitgang” werd geboekt (zie grafiek A2.1). Naarmate het herstel- en veerkrachtplan verder wordt uitgevoerd, wordt in de komende jaren een aanzienlijke vooruitgang verwacht bij de invoering van structurele LSA's.

Grafiek A2.1: **Vorderingen van België met betrekking tot de LSA's 2019-2022 (Europees semester 2023)**

Bron: Europese Commissie

⁽²¹⁾ LSA's voor 2022: [EUR-Lex — 32022H0901 \(01\) — EN — EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
LSA's voor 2021: [EUR-Lex — 32021H0729 \(01\) — EN — EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
LSA's voor 2020: [EUR-Lex — 32020H0826 \(01\) — EN — EUR-Lex \(europa.eu\)](#)
LSA's voor 2019: [EUR-Lex — 32019H0905 \(01\) — EN — EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

⁽²²⁾ Met inbegrip van beleidsmaatregelen die zijn gerapporteerd in de verslagen over het nationale hervormingsprogramma en de herstel- en veerkrachtfaciliteit (tweemaal per jaar verslag uitbrengen over de vooruitgang bij de uitvoering van mijlpalen en streefdoelen en naar aanleiding van de beoordeling van betalingsverzoeken).

⁽²³⁾ De lidstaten werd verzocht alle relevante landspecifieke aanbevelingen, of een aanzienlijk deel ervan, die de Raad in 2019 en 2020 heeft gedaan, doeltreffend aan te pakken in hun herstel- en veerkrachtplannen. In de hier gepresenteerde LSA-beoordeling wordt gekeken naar de mate van uitvoering van de maatregelen die in het herstel- en veerkrachtplan zijn opgenomen en van de maatregelen die buiten het herstel- en veerkrachtplan zijn uitgevoerd op het moment van de beoordeling. Maatregelen vastgesteld in de bijlage bij het aangenomen uitvoeringsbesluit van de Raad tot goedkeuring van de beoordeling van het herstel- en veerkrachtplan, die nog niet zijn vastgesteld of uitgevoerd, maar die volgens de LSA-beoordelingsmethode op geloofwaardige wijze zijn aangekondigd, rechtvaardigen “beperkte vooruitgang”. Zodra deze maatregelen zijn uitgevoerd, kunnen zij leiden tot “enige/aanzienlijke vooruitgang of volledige uitvoering”, afhankelijk van de relevantie ervan.

Tabel A2.1: Overzichtstabel LSA's 2019-2022

Belgium	Assessment in May 2023*	RRP coverage of CSRs until 2026	Relevant SDGs
2019 CSR 1	Limited progress		
Ensure that the nominal growth rate of net primary government expenditure does not exceed 1,6 % in 2020, corresponding to an annual structural adjustment of 0,6 % of GDP.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Use windfall gains to accelerate the reduction of the general government debt ratio.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Continue reforms to ensure the fiscal sustainability of the long-term care	Limited Progress		SDG 3
and pension systems, including by limiting early exit possibilities from the labour market.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021	SDG 8
Improve the composition and efficiency of public spending, in particular through spending reviews,	Some Progress		SDG 8, 16
and the coordination of fiscal policies by all levels of government to create room for public investment.	Limited Progress		SDG 8, 16
2019 CSR 2	Some progress		
Remove disincentives to work and strengthen the effectiveness of active labour market policies, in particular for the low-skilled, older workers and people with a migrant background.	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2023, 2024.	SDG 8, 10
Improve the performance and inclusiveness of the education and training systems	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 4, 8, 10
and address skills mismatches.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 4
2019 CSR 3	Some progress		
Focus investment-related economic policy on sustainable transport, including upgrading rail infrastructure,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023, 2024	SDG 10, 11
the low carbon and energy transition	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2026	SDG 7, 9, 10, 11, 13
and research and innovation, in particular in digitalisation, taking into account regional disparities.	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025,	SDG 9, 10, 11
Tackle the growing mobility challenges, by reinforcing incentives and removing barriers to increase the supply and demand of collective and low emission transport.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 11
2019 CSR 4	Some progress		
Reduce the regulatory and administrative burden to incentivise entrepreneurship	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 8, 9
and remove barriers to competition in services, particularly telecommunication, retail and professional services.	Some Progress		SDG 9
2020 CSR 1	Substantial progress		
Take all necessary measures, in line with the general escape clause of the Stability and Growth Pact, to effectively address the COVID-19 pandemic, sustain the economy and support the ensuing recovery. When economic conditions allow, pursue fiscal policies aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring debt sustainability, while enhancing investment.	Not relevant anymore	Not applicable	SDG 8, 16
Reinforce the overall resilience of the health system and ensure the supply of critical medical products.	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 3
2020 CSR 2	Some progress		
Mitigate the employment and social impact of the COVID-19 crisis, notably by promoting effective active labour market measures	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2023, 2024	SDG 1, 2, 8, 10
and fostering skills development.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025	SDG 4
2020 CSR 3	Some progress		
Ensure effective implementation of the measures to provide liquidity to assist SMEs and the self-employed	Full Implementation		SDG 8, 9
and improve the business environment.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 8, 9
Front-load mature public investment projects	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 8, 16
and promote private investment to foster the economic recovery.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022	SDG 8, 9
Focus investment on the green and digital transition, in particular on infrastructure for sustainable transport,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 11
clean and efficient production and use of energy,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 7, 9, 13
the circular economy,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024	SDG 6, 12, 15
digital infrastructure, such as 5G and Gigabit Networks,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2025, 2026	SDG 9
and research and innovation.	Substantial Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 9

(Vervolg op de volgende bladzijde)

Tabel (vervolg)

2021 CSR 1	Some progress		
In 2022, use the Recovery and Resilience Facility to finance additional investment in support of the recovery while pursuing a prudent fiscal policy. Preserve nationally financed investment.	Full Implementation	Not applicable	SDG 8, 16
When economic conditions allow, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring fiscal sustainability in the medium term.	Some Progress	Not applicable	SDG 8, 16
At the same time, enhance investment to boost growth potential. Pay particular attention to the composition of public finances, on both the revenue and expenditure sides of the budget, and to the quality of budgetary measures in order to ensure a sustainable and inclusive recovery. Prioritise sustainable and growth-enhancing investment, in particular investment supporting the green and digital transition.	Substantial Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Give priority to fiscal structural reforms that will help provide financing for public policy priorities and contribute to the long-term sustainability of public finances, including, where relevant, by strengthening the coverage, adequacy and sustainability of health and social protection systems for all.	Limited Progress	Not applicable	SDG 8, 16
2022 CSR 1	Limited progress		
In 2023, ensure prudent fiscal policy, in particular by limiting the growth of nationally financed primary current expenditure below medium-term potential output growth, taking into account continued temporary and targeted support to households and firms most vulnerable to energy price hikes and to people fleeing Ukraine. Stand ready to adjust current spending to the evolving situation.	No Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Expand public investment for the green and digital transitions, and for energy security taking into account the REPowerEU initiative, including by making use of the Recovery and Resilience Facility and other Union funds.	Substantial Progress	Not applicable	SDG 8, 16
For the period beyond 2023, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring credible and gradual debt reduction and fiscal sustainability in the medium term through gradual consolidation, investment and reforms.	Limited Progress	Not applicable	SDG 8, 16
Prioritise reforms to improve the fiscal sustainability of long-term care, including by promoting a cost efficient use of the different care settings.	Limited Progress		SDG 3
Reform the taxation and benefit systems to reduce disincentives to work by shifting the tax burden away from labour and by simplifying the tax and benefit system. Reduce tax expenditures and make the tax system more investment-neutral.	Limited Progress		SDG 8, 10, 12
2022 CSR 2			
Proceed with the implementation of its recovery and resilience plan, in line with the milestones and targets included in the Council Implementing Decision of 13 July 2021.	RRP implementation is monitored by assessing RRP payment requests and analysing reports published twice a year on the achievement of the milestones and targets. These are to be reflected in the country reports.		
Submit the 2021-2027 cohesion policy programming documents with a view to finalising their negotiations with the Commission and subsequently starting their implementation.	Progress on the cohesion policy programming documents is monitored under the EU cohesion policy.		
2022 CSR 3	Some progress		
Address labour shortages and skills mismatches, notably by improving the performance and inclusiveness of the education and training system, enhancing the quality and labour market relevance of the vocational education and training and developing more flexible and attractive career paths and training for teachers.	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 4
2022 CSR 4	Some progress		
Reduce overall reliance on fossil fuels	Limited Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 7, 9, 13
by stepping up energy efficiency improvements and the reduction of fossil fuel use in buildings,	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023, 2024	SDG 7
promoting the use and supply of public transport as well as soft mobility	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026	SDG 11
and accelerating the deployment of renewable energies and related grid infrastructure by further streamlining the permitting procedures including by reducing the length of appeal procedures and adopting framework conditions to boost investments in solar energy installations	Some Progress	Relevant RRP measures planned as of 2022, 2023	SDG 7, 8, 9, 13

Opmerking: * Zie voetnoot ⁽²³⁾.

* * De in deze tabel opgenomen maatregelen in het kader van het herstel- en veerkrachtplan dragen bij tot de uitvoering van de LSA's. Niettemin zijn aanvullende maatregelen buiten het herstel- en veerkrachtplan nodig om de landspecifieke aanbevelingen volledig uit te voeren en de onderliggende uitdagingen ervan aan te pakken. Als "in uitvoering" aangemerkte maatregelen gelden alleen de maatregelen die in de bij de Europese Commissie ingediende betalingsverzoeken in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit zijn opgenomen en door de Commissie positief zijn beoordeeld.

Bron: Europese Commissie

BIJLAGE 3: HERSTEL- EN VEERKRACHTPLAN — OVERZICHT

De herstel- en veerkrachtfaciliteit vormt de kern van de inspanningen van de EU om haar te helpen herstellen van de COVID-19-pandemie, de dubbele groene en digitale transitie te versnellen en de weerbaarheid tegen toekomstige schokken te versterken. De herstel- en veerkrachtfaciliteit draagt ook bij aan de uitvoering van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen van de VN en aan de aanpak van landspecifieke aanbevelingen (zie bijlage 2). België heeft op 30 april 2021 zijn huidige herstel- en veerkrachtplan ingediend. De positieve beoordeling van de Commissie op 23 juni 2021 en de goedkeuring van de Raad op 13 juli 2021 hebben de weg vrijgemaakt voor de uitbetaling van 5,9 miljard EUR aan subsidies in het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit voor de periode 2021-2026.

Sinds de inwerkingtreding van de verordening herstel- en veerkrachtfaciliteit en de beoordeling van de nationale herstel- en veerkrachtplannen hebben geopolitieke en economische ontwikkelingen in de hele EU tot grote verstoringen geleid. Om deze verstoringen doeltreffend aan te pakken, biedt de (aangepaste) verordening herstel- en veerkrachtfaciliteit de lidstaten de mogelijkheid om hun herstel- en veerkrachtplannen om

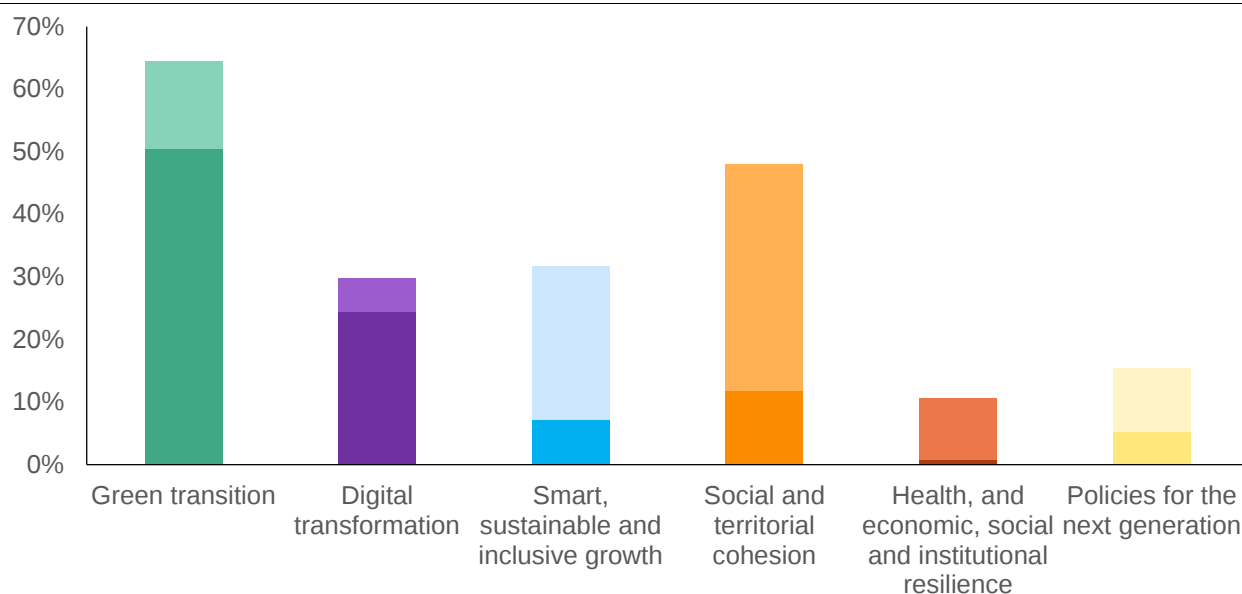
uiteenlopende redenen te wijzigen. Overeenkomstig artikel 11, lid 2, van de verordening herstel- en veerkrachtfaciliteit is de maximale financiële bijdrage voor België op 30 juni 2022 ook geactualiseerd tot 4,5 miljard EUR aan subsidies.

De vooruitgang van België bij de uitvoering van zijn plan wordt gepubliceerd in het scorebord voor herstel en veerkracht Het scorebord geeft ook een transparant overzicht van de vooruitgang die is geboekt bij de uitvoering van de herstel- en veerkrachtfaciliteit als geheel.

Tabel A3.1: **Belangrijkste elementen van het Belgische herstel- en veerkrachtplan**

	Current RRP
Scope	Initial plan
CID adoption date	13 July 2021
Total allocation	EUR 5.9 billion in grants (1.2% of 2021 GDP)
Investments and reforms	105 investments and 35 reforms
Total number of milestones and targets	210

Grafiek A3.1: **Aandeel van de aan elke beleidspijler toegewezen middelen uit de herstel- en veerkrachtfaciliteit**

Opmerking: Elke maatregel draagt bij aan twee beleidsterreinen van de zes pijlers. De totale toewijzing aan alle pijlers die hier wordt weergegeven, bedraagt derhalve 200 % van de geraamde kosten van het herstel- en veerkrachtplan. Het onderste deel is het bedrag van de primaire pijler, het bovenste deel dat van de secundaire pijler.

Bron: Scorebord voor herstel en veerkracht – https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

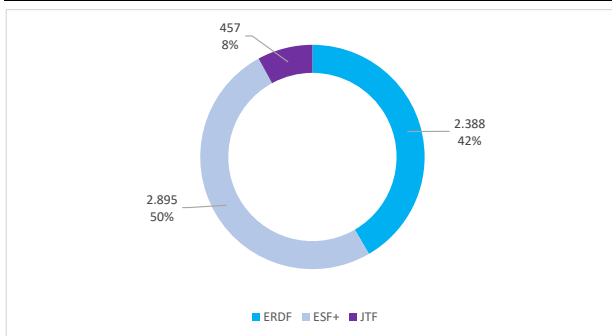
In het kader van de herstel- en veerkrachtfaciliteit is tot dusver 770 miljoen EUR aan België uitbetaald. Het land heeft dit bedrag in de vorm van voorfinanciering ontvangen op 3 augustus 2021, wat overeenkomt met 13 % van de financiële toewijzing.

BIJLAGE 4: ANDERE EU-INSTRUMENTEN VOOR HERSTEL EN GROEI

De EU-begroting van meer dan 1,2 biljoen EUR voor 2021-2027 is gericht op de uitvoering van de belangrijkste prioriteiten van de EU. De investeringen in het kader van het cohesiebeleid bedragen 392 miljard EUR in de hele EU en vertegenwoordigen bijna een derde van de totale EU-begroting, waarvan ongeveer 48 miljard EUR wordt geïnvesteerd in overeenstemming met de REPowerEU-doelstellingen.

Grafiek A4.1: **Fondsen van het cohesiebeleid 2021-2027 in België: begroting per fonds**

(1) miljoen EUR in lopende prijzen, % van het totaal; (totaalbedrag inclusief EU- en nationale medefinanciering)

Bron: Europese Commissie, Cohesie Open Data

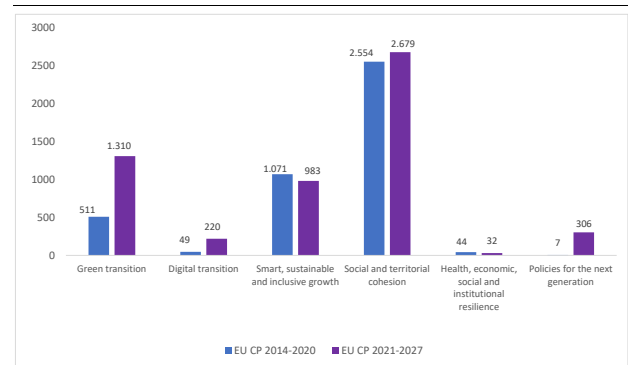
In de periode 2021-2027 zullen de fondsen van het cohesiebeleid ⁽²⁴⁾ in België 1,3 miljard EUR investeren in de groene transitie en 220 miljoen EUR in de digitale transformatie, als onderdeel van de totale toewijzing van 5,7 miljard EUR aan het land. Met name het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) zal onderzoek en innovatie stimuleren en de overdracht van geavanceerde technologieën bevorderen. Er zullen in totaal meer dan 10 000 bedrijven worden ondersteund, met bijzondere aandacht voor de digitalisering van kleine en middelgrote ondernemingen. Investeringen in broeikasgasemissiereductie, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie staan centraal in de EFRO-financiering in België en zullen naar verwachting de energieprestatie van meer dan 230 000 vierkante meter openbare gebouwen verbeteren. Strategieën voor geïntegreerde territoriale ontwikkeling zullen bijdragen tot de verbetering van het leven van meer dan 1,2 miljoen mensen. Het Fonds voor een rechtvaardige transitie (JTF)

⁽²⁴⁾ Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO), Cohesiefonds (CF), Europees Sociaal Fonds+ (ESF+), Fonds voor een rechtvaardige transitie (JTF), met uitzondering van Interreg-programma's. Het totale bedrag omvat nationale en EU-bijdragen. Bron: [Cohesie Open Data](#).

zal een gedecentraliseerd productiesysteem opzetten voor groene energie en energierugwinning uit lokale hernieuwbare bronnen in Wallonië. Het JTF zal ook zorgen voor verdere economische diversificatie en modernisering door te investeren in kmo's en in de industriële sector als onderdeel van de ondersteuning van lokale industrieën. In het kader van het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) wijst België 421 miljoen EUR toe aan sociale inclusie, met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen, waardoor hun positie op de arbeidsmarkt en in de samenleving wordt versterkt. Dit omvat steun voor om- en bijscholing in de groene en digitale economie en voor inclusievere werkomgevingen.

Van de bovengenoemde investeringen zal 407 miljoen EUR worden geïnvesteerd in overeenstemming met de REPowerEU-doelstellingen. Dit komt bovenop de 119 miljoen EUR die in het kader van de begroting 2014-2020 voor REPowerEU zijn uitgetrokken. 349 miljoen EUR (2021-2027) en 100 miljoen EUR (2014-2020) zijn bestemd voor verbetering van de energie-efficiëntie; en 58 miljoen EUR (2021-2027) en 19 miljoen EUR (2014-2020) voor hernieuwbare energie en koolstofarme O & I.

Grafiek A4.2: **Synergieën tussen de fondsen van het cohesiebeleid en de zes pijlers van de herstel- en veerkrachtfaciliteit in België**

(1) miljoen EUR in lopende prijzen (totaalbedrag, inclusief EU- en nationale medefinanciering)

Bron: Europese Commissie

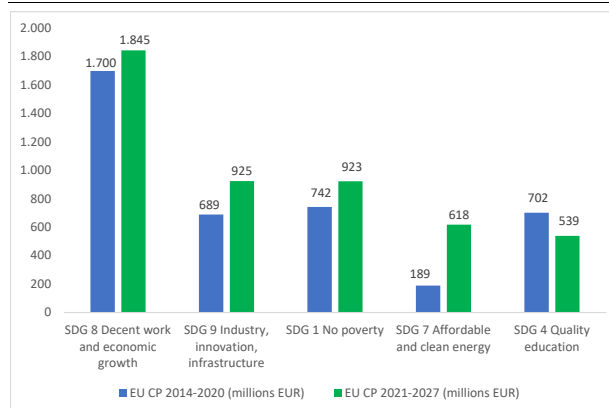
In de periode 2014-2020 werd met fondsen van het cohesiebeleid 2,3 miljard EUR beschikbaar gesteld aan België ⁽²⁵⁾, met een

⁽²⁵⁾ Tot de fondsen van het cohesiebeleid behoren EFRO, ESF en YEI (het jongerenwerkgelegenheidsinitiatief). ETC-programma's zijn hier uitgesloten. Volgens de "N + 3-regel" moeten de voor 2014-2020 vastgelegde fondsen tegen 2023 worden besteed. REACT-EU is in alle cijfers

absorptie van 70 % ⁽²⁶⁾. Met inbegrip van nationale financiering bedraagt de totale investering 4,4 miljard EUR — ongeveer 0,1 % van het bbp voor 2014-2020.

België blijft profiteren van de flexibiliteit van het cohesiebeleid om het economisch herstel te ondersteunen, de convergentie op te voeren en vitale steun te verlenen aan regio's na de COVID-19-pandemie. De herstelbijstand voor cohesie en de regio's van Europa (REACT-EU) ⁽²⁷⁾ in het kader van NextGenerationEU voorziet in 330 miljoen EUR bovenop de toewijzing in het kader van het cohesiebeleid 2014-2020 voor België. REACT-EU heeft meer dan 45 miljoen EUR verstrekt om de energie-efficiëntie van kmo's en de overgang naar e-handel te verbeteren. Meer dan 39 miljoen EUR ging naar de aankoop van medische apparatuur en gezondheidsgelateerde innovatie. Daarnaast werd bijna 387 miljoen EUR voorlopig toegewezen aan België via de reserve voor aanpassing aan de brexit (BAR). Met SAFE (Supporting Affordable Energy) kunnen de cohesiebeidsfondsen 2014-2020 ook door België worden ingezet ter ondersteuning van kwetsbare huishoudens, banen en bedrijven die bijzonder getroffen worden door hoge energieprijzen.

Grafiek A4.3: **Bijdrage van de cohesiebeidsfondsen aan de SDG's in 2014-2020 en 2021-2027 in België**

(1) 5 grootste bijdragen aan SDG's in miljoen (EUR) lopende prijzen

Bron: Europese Commissie

Zowel in 2014-2020 als in 2021-2027 hebben de fondsen van het cohesiebeleid aanzienlijk bijgedragen aan de duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). Deze fondsen ondersteunen 11 van de 17 SDG's, met name SDG 8 "fatsoenlijk werk en economische groei" en SDG 9 "industrie, innovatie en infrastructuur" ⁽²⁸⁾.

Andere EU-fondsen stellen aanzienlijke steun ter beschikking van België. Het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) heeft in de periode 2014-2022 5,8 miljard EUR beschikbaar gesteld en zal België in de periode 2023-2027 met 3,2 miljard EUR blijven ondersteunen. De twee GLB-fondsen (Europees Landbouwgarantiefonds en Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling) dragen bij aan de Europese Green Deal en zorgen tegelijkertijd voor voedselzekerheid op lange termijn. Zij bevorderen sociale, ecologische en economische duurzaamheid en innovatie in de landbouw en plattelandsgebieden, in coördinatie met andere EU-fondsen. Het Europees Fonds voor maritieme zaken en visserij heeft België in de periode 2014-2020 42 miljoen EUR ter beschikking gesteld en het Europees Fonds voor maritieme zaken, visserij en aquacultuur heeft in

opgenomen. Het totale bedrag omvat EU- en nationale medefinanciering. Bron: [Cohesie Open Data](#).

⁽²⁶⁾ De EU-betalingen in het kader van het cohesiebeleid voor de periode 2014-2020 per lidstaat worden dagelijks bijgewerkt in [Cohesie Open Data](#).

⁽²⁷⁾ REACT-EU-toewijzing in [Cohesie Open Data](#)

⁽²⁸⁾ Andere EU-fondsen dragen bij tot de uitvoering van de SDG's. In 2014-2022 gaat het hierbij zowel om het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (ELFPO) als om het Europees Fonds voor maritieme zaken en visserij (EFMV).

de periode 2021-2027 40 miljoen EUR toegewezen.

België profiteert ook van andere EU-programma's, met name de Connecting Europe Facility, die in het kader van CEF 2 (2021-2027) tot dusver 297 miljoen EUR heeft toegewezen aan 17 specifieke projecten op het gebied van strategische vervoersnetwerken. Evenzo heeft Horizon Europa tot nu toe bijna 838 miljoen EUR toegewezen aan Belgische O & I, bovenop de 3,4 miljard EUR die in het kader van het vorige programma (Horizon 2020) was uitgetrokken. De leenfaciliteit voor de overheidssector, die is opgezet in het kader van het mechanisme voor een rechtvaardige transitie, stelt 14 miljoen EUR aan subsidiesteun van de Commissie beschikbaar voor de periode 2021-2027, die zal worden gecombineerd met leningen van de EIB ter ondersteuning van investeringen door entiteiten uit de overheidssector in regio's met rechtvaardige transitie.

België heeft steun ontvangen in het kader van het Europees instrument voor tijdelijke steun om het risico op werkloosheid in noodsituaties te beperken (SURE) voor de financiering van werktijdverkortingsregelingen en andere soortgelijke maatregelen, waaronder een aanvullende gezondheidsgerelateerde maatregel, om de gevolgen van COVID-19 te verzachten. De Raad heeft België 8 197 miljard EUR aan leningen toegekend, waarmee in 2020 ongeveer 29 % van de werknemers en 42 % van de bedrijven en in 2021 ongeveer 10 % van de werknemers en 22 % van de bedrijven werden ondersteund.

Het instrument voor technische ondersteuning (TSI) ondersteunt België bij het ontwerpen en uitvoeren van groeibevorderende hervormingen, met inbegrip van de hervormingen die zijn uiteengezet in zijn herstel- en veerkrachtplan. België heeft sinds 2018 aanzienlijke steun ontvangen. Voorbeelden hiervan ⁽²⁹⁾ zijn steun voor het identificeren van de meest geschikte hervormingen en investeringen om zijn afhankelijkheid van fossiele brandstoffen uit Rusland te verminderen in overeenstemming met het REPowerEU-plan, om energie-efficiënte

renovatie van particuliere woningen te vergemakkelijken, en voor de digitale transformatie van het onderwijsstelsel.

⁽²⁹⁾ Landspecifieke factsheets over hervormingssteun zijn [hier](#) te vinden.

In deze bijlage worden de relatieve capaciteiten en kwetsbaarheden van België op het gebied van veerkracht geïllustreerd aan de hand van de dashboards voor veerkracht van de Commissie (RDB) ⁽³⁰⁾. Het RDB, dat een reeks van 124 kwantitatieve indicatoren omvat, geeft een brede indicatie van het vermogen van de lidstaten om vooruitgang te boeken op vier onderling samenhangende gebieden: sociaal-economisch, groen, digitaal en geopolitiek. De indicatoren tonen kwetsbaarheden ⁽³¹⁾ en capaciteiten ⁽³²⁾ die steeds relevanter kunnen worden, zowel om de lopende transitie te volgen als om mogelijke toekomstige schokken op te vangen. Daartoe helpt het RDB gebieden vast te stellen waar verdere inspanningen nodig zijn om sterkere en veerkrachtigere economieën en samenlevingen op te bouwen. Deze worden in de tabel A5.1 samengevat als synthetische weerbaarheidsindices, die de algemene relatieve situatie voor elk van de vier dimensies en hun onderliggende gebieden voor België en de EU-27 illustreren ⁽³³⁾.

Volgens de reeks veerkrachtindicatoren in het kader van het RDB vertoont België over het algemeen een niveau van kwetsbaarheden dat vergelijkbaar is met het EU-gemiddelde. België toont middelgrote kwetsbaarheden in alle dimensies van de dashboards inzake veerkracht: sociaal-economisch, groen, digitaal en geopolitiek. Het heeft grotere kwetsbaarheden dan het EU-gemiddelde op de gebieden “mitigatie van en aanpassing aan de klimaatverandering”, “ecosystemen, biodiversiteit,

duurzame landbouw”, “cyberbeveiliging”, “grondstoffen- en energievoorziening” en “financiële globalisering”. België heeft relatief weinig kwetsbaarheden met betrekking tot de “digitalisering van de persoonlijke ruimte”, “gezondheid, onderwijs en werk” en “ongelijkheden en sociale gevolgen van de transitie” ⁽³⁴⁾.

In vergelijking met het EU-gemiddelde vertoont België over het geheel genomen een vergelijkbaar maar iets hoger capaciteitsniveau voor alle RDB-indicatoren. Het heeft grote capaciteiten op sociaal en economisch gebied en middelgrote capaciteiten op het gebied van de groene, digitale en geopolitieke dimensies. België heeft een grotere capaciteit dan het EU-gemiddelde op het gebied van “ongelijkheden en sociale gevolgen van de transitie”, “ecosystemen, biodiversiteit en duurzame landbouw”, “digitalisering van de industrie”, “grondstoffen- en energievoorziening” en “waardeketens en handel”. Er is ruimte voor verbetering van de capaciteit ten opzichte van de EU op het gebied van “mitigatie van en aanpassing aan de klimaatverandering” en “duurzaam gebruik van hulpbronnen”.

⁽³⁰⁾ Voor nadere bijzonderheden, zie https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en; zie ook het strategisch prognoseverslag 2020 (COM (2020) 493).

⁽³¹⁾ Kwetsbaarheden beschrijven kenmerken die de negatieve impact van crises en transitie kunnen verergeren, of belemmeringen die de verwezenlijking van strategische langetermijndoelstellingen in de weg kunnen staan.

⁽³²⁾ Capaciteiten hebben betrekking op katalysatoren of vaardigheden om crises en structurele veranderingen het hoofd te bieden en om de transitie te beheren.

⁽³³⁾ Deze bijlage houdt verband met bijlage 1 inzake SDG's, bijlage 6 over de Green Deal, bijlage 8 over de eerlijke transitie naar klimaatneutraliteit, bijlage 9 over hulpbronnenproductiviteit, efficiëntie en circulariteit, bijlage 10 over de digitale transitie en bijlage 14 over de Europese pijler van sociale rechten.

⁽³⁴⁾ Dit is het gevolg van de verhouding tussen het laagste inkomenskwintiel van België en AROPE. Tegelijkertijd heeft België een grote arbeidsparticipatiekloof tussen EU-onderdanen en onderdanen van derde landen op het gebied van “veiligheid en demografie”.

Tabel A5.1: **Veerkachtindices die een samenvatting geven van de situatie in alle RDB-dimensies en -gebieden**

Dimension/Area	Vulnerabilities		Capacities	
	BE	EU-27	BE	EU-27
Social and economic				
Inequalities and social impact of the transitions				
Health, education and work				
Economic & financial stability and sustainability				
Green				
Climate change mitigation & adaptation				
Sustainable use of resources				
Ecosystems, biodiversity, sustainable agriculture				
Digital				
Digital for personal space				
Digital for industry				
Digital for public space				
Cybersecurity				
Geopolitical				
Raw material and energy supply				
Value chains and trade				
Financial globalisation				
Security and demography				

Vulnerabilities Index

High

Medium-high

Medium

Medium-low

Low

Not available

Capacities Index

High

Medium-high

Medium

Medium-low

Low

Not available

De gegevens hebben betrekking op 2021 en EU-27 verwijst naar de waarde voor de EU als geheel. Er zijn geen gegevens beschikbaar die ten grondslag liggen aan de kwetsbaarheden van de EU-27 op het gebied van "waardeketens en handel", aangezien deze maatregelen voor partnerconcentratie omvatten die niet vergelijkbaar zijn met de waarden op het niveau van de lidstaten.

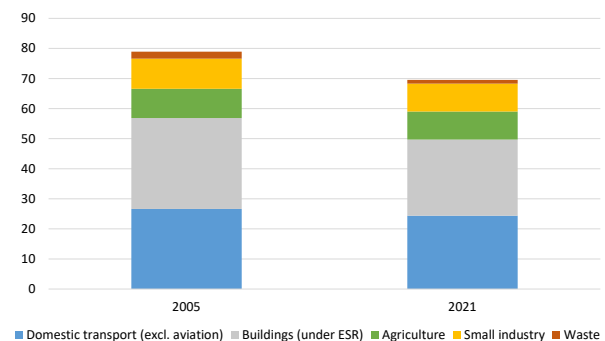
Bron: JRC-dashboards voor veerkracht — Europese Commissie

De groene transitie in België vereist voortdurende actie op verschillende gebieden, waaronder hernieuwbare energie, energie-efficiëntie en duurzaam vervoer. In België wordt gewerkt aan de uitvoering van de Europese Green Deal; deze bijlage geeft een momentopname van de belangrijkste aspecten ⁽³⁵⁾.

België heeft nog niet alle klimaatbeleidsmaatregelen vastgesteld die het nodig heeft om zijn nieuwe klimaatdoelstelling voor 2030 voor de sectoren die de inspanningen delen, te halen ⁽³⁶⁾. Uit de gegevens voor 2021 over de broeikasgasemissies van België in deze sectoren blijkt naar verwachting dat het land iets minder heeft gegenereerd dan zijn jaarlijkse emissieruimte ⁽³⁷⁾. Het huidige beleid in België zal deze emissies naar verwachting met 14 % verminderen ten opzichte van het niveau van 2005 in 2030, hetgeen niet voldoende is om het streefcijfer voor de verdeling van de inspanningen te halen, zelfs voordat het streefcijfer werd verhoogd in overeenstemming met de EU-

doelstelling van 55 %. De geplande aanvullende maatregelen zouden de emissies verder verminderen met 38 %, waarmee de huidige doelstelling wordt overschreden, maar de nieuwe doelstelling van België van 47 % niet wordt gehaald ⁽³⁸⁾. België heeft 50 % van zijn subsidies uit de herstel- en veerkrachtfaciliteit toegewezen aan belangrijke hervormingen en investeringen om de klimaatdoelstellingen te verwezenlijken ⁽³⁹⁾.

Grafiek A6.1: Thema — broeikasgasemissies van de sectoren die de inspanningen verdelen in Mt CO₂-eq, 2005-2021

Bron: Europees Milieuagentschap.

België ligt niet op schema om zijn nettodoelstelling voor koolstofverwijdering 2030 voor zijn sector landgebruik te halen. De broeikasgasemissies van de Belgische sector landgebruik, verandering in landgebruik en

⁽³⁵⁾ Het overzicht in deze bijlage wordt aangevuld met bijlage 7 over energiezuikerheid en betaalbaarheid, bijlage 8 over de eerlijke transitie naar klimaatneutraliteit en milieuduurzaamheid, bijlage 9 over hulpbronnenproductiviteit, efficiëntie en circulariteit, bijlage 11 over innovatie en bijlage 19 over belastingen.

⁽³⁶⁾ De broeikasgasemissiedoelstellingen van de lidstaten voor 2030 ("streefcijfers voor de verdeling van de inspanningen") zijn verhoogd bij Verordening (EU) 2023/857 (de verordening inzake de verdeling van de inspanningen) tot wijziging van Verordening (EU) 2018/842, waarbij de maatregelen in de betrokken sectoren in overeenstemming worden gebracht met de doelstelling om op EU-niveau in de hele economie broeikasgasemissiereducties te bereiken van ten minste 55 % ten opzichte van het niveau van 1990. In de verordening worden nationale streefcijfers vastgesteld voor sectoren die buiten het huidige emissiehandelssysteem van de EU vallen, met name: gebouwen (verwarming en koeling), wegvervoer, landbouw, afval en kleine industrie. Emissies die onder het EU-ETS en de verordening inzake de verdeling van de inspanningen vallen, worden aangevuld met nettoverwijderingen in de sector landgebruik, zoals geregeld bij Verordening (EU) 2018/841 (de verordening landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw (LULUCF)), gewijzigd bij Verordening (EU) 2023/839.

⁽³⁷⁾ De jaarlijkse emissieruimte van België voor 2021 bedroeg ongeveer 70,1 Mt CO₂-eq. De emissies van België in 2021 bedroegen ongeveer 69,5 Mt. Zie Europese Commissie, *De transitie naar klimaatneutraliteit versnellen voor de veiligheid en het welzijn van Europa: Voortgangsverslag van de EU over klimaatactie 2022*, SWD (2022) 343.

⁽³⁸⁾ Zie de informatie over de afstand tot de klimaatbeleidsdoelstelling voor 2030 in tabel A6.1. Bestaande en aanvullende maatregelen met ingang van 15 maart 2021. Zie ook bijlage 2 over de vooruitgang bij de uitvoering van de landspecifieke aanbevelingen voor een aanvullend perspectief op de kortere termijn inzake klimaatbeleidsmaatregelen.

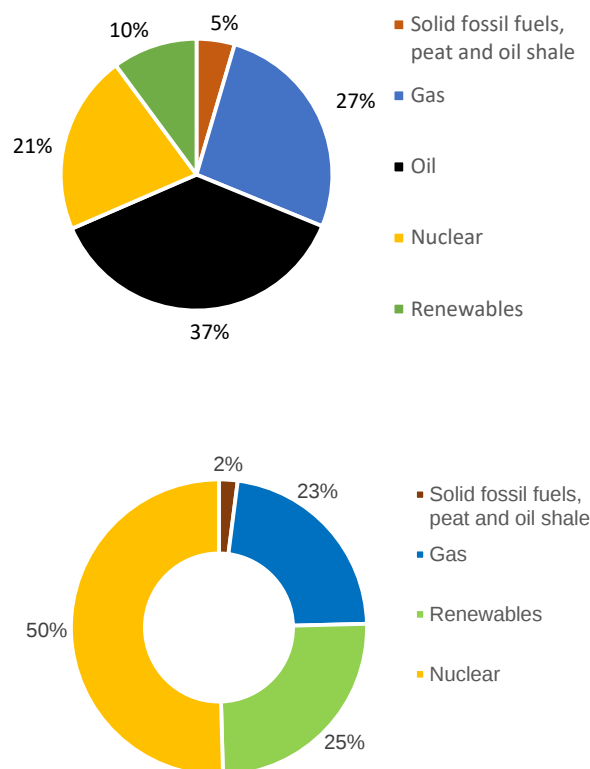
⁽³⁹⁾ Bijvoorbeeld investeringen in de energie-efficiënte renovatie van gebouwen, met inbegrip van sociale huisvesting, en duurzame mobiliteit (spoorweginfrastructuur, groene openbare bussen, elektrische laadstations, stedelijk openbaar vervoer en het aanleggen of opknappen van fietspaden). Het plan omvat ook een belangrijke hervorming om elektrisch wegvervoer te bevorderen door de preferentiële belastingtarieven voor bedrijfswagens tegen 2026 te beperken tot emissievrije voertuigen. Het ondersteunt het koolstofvrij maken van de energiesector door het gebruik van waterstof als energiebron te bevorderen. Op het gebied van biodiversiteit en aanpassing aan de klimaatverandering omvatten de investeringen onder meer het opnieuw verbinden van ecosystemen, het verbeteren van beschermde natuurgebieden, bossen en wetlands en structurele maatregelen om de beschikbaarheid van water duurzaam te beheren.

bosbouw (LULUCF) zijn relatief hoog. Bossen en grasland zorgen voor een groot deel van de nettokoolstofverwijderingen door middel van landgebruik. Voor 2030 houdt het Belgische streefcijfer voor nettoverwijderingen LULUCF in dat 1 352 kt CO₂-eq moet worden verwijderd (zie tabel A6.1)⁽⁴⁰⁾. De nettoverwijderingen zijn sinds 2013 gedaald. Zowel de strategische plannen van het Waalse als het Vlaamse gemeenschappelijk landbouwbeleid omvatten verschillende maatregelen met betrekking tot koolstoflandbouw.

Fossiele brandstoffen spelen nog steeds een belangrijke rol in de Belgische energiemix en de geleidelijke uitfasering van kernenergie moet worden gecompenseerd door extra capaciteit die wordt vergoed door het capaciteitsmechanisme (CRM), met inbegrip van vraagzijdebeheer, en door het vergroten van hernieuwbare energiebronnen. In 2021 leverde olie 37 % van de Belgische energiemix (bruto binnenlands verbruik), aardgas 27 % en hernieuwbare bronnen 10 % (zie grafiek A6.2). De elektriciteitsmix van België is sterk koolstofvrij, met 50 % uit kernenergie en 25 % uit hernieuwbare bronnen in 2021 (zie grafiek A6.2). Het energie- en klimaatplan voorzag in de geleidelijke afschaffing van de kerncapaciteit van 6 GW tegen 2025, maar in april 2022 besloot België het gebruik van 2 GW aan kernenergie uit te breiden. De Belgische regering onderhandelt met de eigenaar van de twee installaties over de verlenging ervan met 10 jaar.

Grafiek A6.2: **Energiemix (bovenaan) en elektriciteitsmix (onderaan), 2021**

De energiemix is gebaseerd op het bruto binnenlands verbruik, zonder niet warmte en elektriciteit. Het aandeel hernieuwbare energie omvat biobrandstoffen en niet-hernieuwbaar afval.

Bron: Eurostat

Om de gedeeltelijke uitfasering van kernenergie te compenseren, zouden de inspanningen voor een grotere inzet van hernieuwbare energie België in staat stellen zijn streefcijfers te halen. Het gebruik van hernieuwbare energie blijft beperkt — het aandeel hernieuwbare energie in het eindverbruik van energie is in 2021 uitgekomen op 13,0 %, met inbegrip van 0,57 % statistische overdrachten (tegenover een EU-gemiddelde van 21,8 %). Het Belgische streefcijfer van 17,5 % energie uit hernieuwbare bronnen in het bruto-eindverbruik van energie tegen 2030, dat is opgenomen in het nationale energie- en klimaatplan (NECP), werd in de beoordeling van de Commissie van 2020 als weinig ambitieus beschouwd. België zal zijn streefcijfer voor hernieuwbare energie aanzienlijk moeten aanscherpen in het geactualiseerde NECP om rekening te houden met de ambitieuzere klimaat- en energiedoelstellingen van de EU in het “Fit for 55” -pakket en in het REPowerEU-plan.

⁽⁴⁰⁾ Deze waarde is indicatief en zal in 2025 worden bijgewerkt (overeenkomstig Verordening (EU) 2023/839).

Volgens IRENA⁽⁴¹⁾ steeg de fotovoltaïsche capaciteit van België van 4,6 (2019) tot 5,6 (2020) tot 6,0 (2021) en tot 6,9 (2022) GW, d.w.z. de jaarlijkse groei steeg in 2022 (+ 15 %) ten opzichte van 2021 (+ 8 %), maar nog niet tot het niveau van 2019 (+ 20 %). Op 17 februari 2023 keurde de Vlaamse regering een verplichting voor fotovoltaïsche zonnepanelen goed voor gebouwen met een aanzienlijke afname van elektriciteit uit het net: elektriciteitsverbruikers met een jaarlijkse afname van elektriciteit uit het net van meer dan 1 GWh en gebouwen van openbare organisaties met een afname van meer dan 250 MWh zullen tegen 2025 zonnepanelen moeten installeren op een minimumdeel van hun daken (en met een versterkingspad voor 2030 en 2035). Het Belgische herstel- en veerkrachtplan omvat 100 miljoen EUR voor een offshore-energie-eiland met transmissie-infrastructuur. Dit zal de aansluiting mogelijk maken van nog eens 3,5 GW aan geplande offshore-elektriciteit die wordt geproduceerd in windparken in de zone Prinses Elisabeth (boven de momenteel geïnstalleerde 2,3 GW), om tegen 2030 5,8 GW⁽⁴²⁾ te bereiken en interconnecties met Denemarken en het Verenigd Koninkrijk. Het eiland zal bijdragen aan de doelstellingen van de Noordzee-energiesamenwerking en aan de ambitieuze gecombineerde doelstellingen voor offshore-windenergie.

De geplande energie-efficiëntiemaatregelen van België vereisen een snelle uitvoering. De Belgische NECP-streefcijfers voor primair energieverbruik en eindenergieverbruik werden in de beoordeling van de Commissie van 2020 als weinig ambitieus beschouwd. Op basis van het energieverbruikstraject voor 2018-2021 zal België naar verwachting niet op schema liggen om zijn doelstelling 2030 voor zowel het primaire als het eindenergieverbruik te halen, zoals vermeld in zijn NECP⁽⁴³⁾. Het herstel- en veerkrachtplan ondersteunt dit streefcijfer door 1 miljard EUR toe te wijzen aan energie-efficiënte renovaties van meer dan 200 000 particuliere en sociale woningen en meer dan 1 miljoen m² openbare

gebouwen. Het plan omvat een hervorming om éénloketsystemen in te voeren om mensen te helpen deze subsidies aan te vragen. De Vlaamse regering heeft onlangs verschillende maatregelen goedgekeurd om energie-efficiëntie en elektrificatie in de industrie verder te stimuleren.

De Belgische vervoersector genereert aanzienlijke broeikasgasemissies en stikstofoxide-emissies. Het aandeel elektrische voertuigen en de dichtheid van openbare oplaadpunten nemen snel toe, maar liggen nog steeds onder het EU-gemiddelde. België heeft het op een na hoogste aandeel geëlektrificeerde spoorlijnen in de EU. Niettemin blijft individueel personenvervoer overheersen: 80 % van de reizigerskilometers wordt met de auto afgelegd⁽⁴⁴⁾. Dit vergroot de verkeerscongestie en verergert de seizoensgebonden luchtverontreiniging, met aanzienlijke gezondheids- en economische kosten in zes luchtkwaliteitszones. Maatregelen om het individuele autogebruik te ontmoedigen en te investeren in duurzaam vervoer zouden deze kosten helpen drukken. Het hoge aandeel personenauto's in het dagelijkse passagiersverkeer is sinds 1999 stabiel gebleven⁽⁴⁵⁾. Het gebruik van het openbaar vervoer is na de COVID-19-crisis nog niet volledig hersteld. Er kan veel meer worden gedaan om het openbaar vervoer te promoten, zoals verbetering van voorstads- en intercitydiensten, investeringen in vernieuwing van de vloot en verhoging van de frequentie van de dienstverlening. Met name in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het aantal fietsers in 2022 toegenomen als een manier van woon-werkverkeer, dankzij voortdurende investeringen in fietsinfrastructuur, promotie-initiatieven en gerichte stimulansen. Er is echter nog ruimte om verder te gaan met investeringen in fietsinfrastructuur en in verkeersveiligheid voor fietsers. De maatregelen in het kader van het programma ter beheersing van de luchtverontreiniging blijven ontoereikend.

⁽⁴¹⁾ IRENA-statistieken inzake hernieuwbare capaciteit 2023

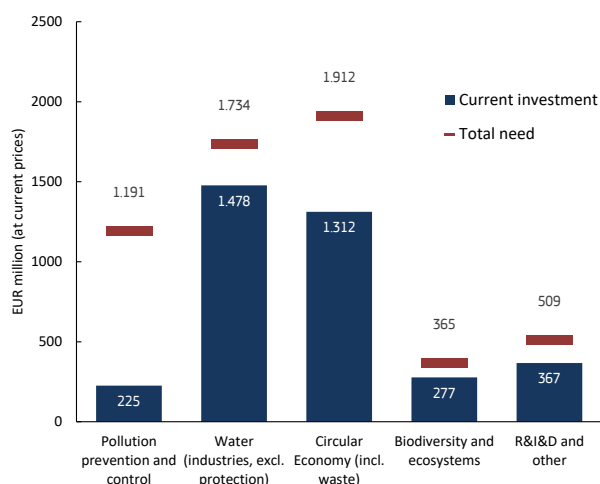
⁽⁴²⁾ Toezegging van de federale regering, april 2022

⁽⁴³⁾ Na de afronding van de onderhandelingen over een herschikking van de energie-efficiëntierichtlijn zal de ambitie van zowel de EU- als de nationale streefcijfers en van de nationale maatregelen voor energie-efficiëntie om deze streefcijfers te halen naar verwachting toenemen.

⁽⁴⁴⁾ Europese Commissie, directoraat-generaal Mobiliteit en Vervoer, [EU-vervoer in cijfers: Statistische pocketboek 2022](#), Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2022.

⁽⁴⁵⁾ [Monitorenenquête, 2017](#).

Grafiek A6.3: Thematisch — milieu-investeringsbehoeften en huidige investeringen, per jaar 2014–2020

Bron: Europese Commissie.

België zou baat hebben bij meer investeringen in milieubescherming en in maatregelen ter bestrijding van verontreiniging⁽⁴⁶⁾. Tussen 2014 en 2020 werden de behoeften aan milieu-investeringen geraamd op ten minste 5,7 miljard EUR, terwijl de investeringen ongeveer 3,7 miljard EUR bedroegen, waardoor een kloof van ten minste 2 miljard EUR per jaar overbleef (zie grafiek A6.3)⁽⁴⁷⁾. Het Belgische Natura 2000-netwerk beslaat 13 % van het land⁽⁴⁸⁾. De biodiversiteit staat voor bijzondere uitdagingen, aangezien bijna alle habitats in een ongunstige staat van instandhouding verkeren. Instandhouding in mariene gebieden betekent vaak het vaststellen van visserijbeperkingen, wat een uitdaging vormt. België moet nog voldoende middelen uittrekken voor de bescherming van de biodiversiteit.

De klimaatverandering brengt voor België veel uitdagingen met zich mee, onder meer

⁽⁴⁶⁾ Milieudoelstellingen zijn onder meer preventie en bestrijding van verontreiniging, waterbeheer en -industrieën, circulaire economie en afval, biodiversiteit en ecosystemen (Europese Commissie, 2022, Evaluatie van de tenuitvoerlegging van het milieubeleid, [landverslag België](#)).

⁽⁴⁷⁾ Wanneer ook rekening wordt gehouden met behoeften die alleen op EU-niveau worden geraamd (bv. waterbescherming, hogere circulariteit, biodiversiteitsstrategie).

⁽⁴⁸⁾ In 2021 beschikte België over 14,7 % beschermd landgebieden (Natura 2000 en nationaal aangewezen gebieden), tegenover een EU-gemiddelde van 26,4 % (Europees Milieuagentschap, 2023, [Natura 2000-barometer](#)).

op het gebied van waterbeheer. De druk op ecosystemen als gevolg van verontreiniging blijft bestaan⁽⁴⁹⁾. Extreme klimaatgerelateerde weersomstandigheden tussen 1980 en 2020 hebben 3 miljard EUR aan economische schade veroorzaakt⁽⁵⁰⁾. De rivieroverstromingen in 2021 hebben meer dan 2 miljard EUR aan schade veroorzaakt, met slechts de helft van de verzekerde activa. De klimaatverandering heeft gevolgen voor mobiliteit, energie, de gebouwde omgeving, landbouw, financiën en toerisme. Deze sectoren zijn gevoelig voor toenemende waterschaarste en overstromingsrisico's. Het herstel- en veerkrachtplan bevat maatregelen voor waterretentie, herstel van waterwegen, het creëren van overstromingsvlakten en het beschermen van ecosystemen. Er blijven echter uitdagingen op het gebied van waterbeheer bestaan. Er moet worden geïnvesteerd in infrastructuur voor de opvang en behandeling van afvalwater in Wallonië. Op 10 maart 2023 heeft de Vlaamse regering een politiek akkoord bereikt over de aanpak om de stikstofemissies terug te dringen. In Wallonië hadden de actieprogramma's op het gebied van nitraatnaleving al lang moeten worden uitgevoerd. De landbouw blijft de belangrijkste bron van ammoniakemissies en de intensieve landbouw in Vlaanderen oefent sterke druk uit op ecosystemen. De strategische plannen voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid van Vlaanderen en Wallonië bevatten enkele maatregelen om deze problemen aan te pakken. België kan meer vertrouwen op belastingmaatregelen om de kosten van luchtverontreiniging te internaliseren en watervernieuwing te beperken, met name door een ruimer gebruik van milieubelastingen⁽⁵¹⁾ (zie bijlage 19). Zo heeft de huidige pesticidenbelasting ruimte voor uitbreiding, aangezien zij slechts betrekking heeft op vijf stoffen.

België verstrekt subsidies voor fossiele brandstoffen en andere milieuschadelijke subsidies die voor hervorming in overweging

⁽⁴⁹⁾ Europees Milieuagentschap, *Advancing towards climate resilience in Europe*, wordt verwacht.

⁽⁵⁰⁾ Zie Europees Milieuagentschap, [Economic losses from climate-related extremes in Europe](#), gepubliceerd op 03/02/2022.

⁽⁵¹⁾ Europese Commissie, 2021, Groene belastingen en andere economische instrumenten — Internalisering van milieukosten om de vervuiler te laten betalen, [ervoor zorgen dat vervuilers betalen](#).

kunnen worden genomen, terwijl tegelijkertijd de voedsel- en energiezekerheid wordt gewaarborgd en de sociale gevolgen worden verzacht. Het verstrekke in 2020 meer dan 4 miljard EUR aan subsidies voor fossiele brandstoffen ⁽⁵²⁾, voornamelijk door middel van belastingvrijstellingen en verlaagde accijnzen of btw-tarieven, waardoor koolstofarme alternatieven in het nadeel waren. België zal de bedrijfsvoertuigenbelastingregeling voor auto's op fossiele brandstoffen geleidelijk afschaffen, maar de resultaten moeten nog zichtbaar worden. Aan de hand van een eerste beoordeling zijn subsidies vastgesteld die schadelijk zijn voor het milieu in de sectoren landbouw, bosbouw en visserij, elektriciteit, gas, stoom en airconditioning, vervoer en opslag, productiediensten en watervoorziening en riolering. Voorbeelden van dergelijke subsidies zijn het verlaagde btw-tarief voor meststoffen en pesticiden, de teruggave van accijnzen op dieselbrandstof die in de landbouw wordt gebruikt en de belastingvermindering voor gasolie, het verlaagde energiebelastingtarief voor lichte stookolie die wordt gebruikt in mobiele machines, de terugbetaling van accijnzen op diesel die wordt gebruikt in het vrachtvervoer en andere categorieën personenvervoer, of de accijnsvrijstelling en de belastingvermindering voor aardgas voor industriële verbruikers ⁽⁵³⁾. Het in kaart brengen van alle subsidies die schadelijk zijn voor het milieu door België zou helpen bij het prioriteren van kandidaten voor hervormingen.

Door een groter deel van de inkomsten uit de regeling voor de handel in emissierechten te reserveren voor klimaatactie, zou België zijn

blootstelling aan de koolstofkosten kunnen verminderen. In 2021 bedroegen de inkomsten uit de EU-regeling voor de handel in emissierechten ongeveer 533 miljoen EUR. Hiervan werd slechts 14 % toegewezen aan klimaat- en energiegerelateerde doeleinden, ver onder het in de ETS-richtlijn aanbevolen minimum van 50 %.

⁽⁵²⁾ De informatie over de subsidies voor fossiele brandstoffen 2020 is in EUR van 2021, afkomstig van het verslag over de stand van de energie-unie 2022. Uit een recentere nationale studie blijkt dat België in 2021 subsidies voor fossiele brandstoffen heeft verstrekt ter waarde van 11 miljard EUR (FOD Financiën (2021) "Federale inventaris van subsidies voor fossiele brandstoffen", wettelijk depot D/2021/2196/15.).

⁽⁵³⁾ Eerste beoordeling van milieuschadelijke subsidies door de Commissie in [het instrumentarium van 2022 voor de hervorming van milieuschadelijke subsidies in Europa](#), met gebruikmaking van OESO-definities, en op basis van de volgende datasets: Monitoring en evaluatie van het landbouwbeleid van de OESO; Databank van de beleidsinstrumenten voor het milieu (PINE) van de OESO; Statistische databank van de OESO voor de ondersteuning van fossiele brandstoffen; Ramingen van energiesubsidies op het niveau van het IMF. [Bijlage 4](#) bij het instrumentarium bevat gedetailleerde voorbeelden van subsidies voor de kandidaten voor hervorming.

Tabel A6.1: Indicatoren voor het volgen van de vooruitgang op het gebied van de Europese Green Deal vanuit macro-economisch oogpunt

										Fit for 55		
			2005	2017	2018	2019	2020	2021		2030	Distance	
										target/value	WEM	WAM
Progress to policy targets	Greenhouse gas emission reductions in effort sharing sectors ⁽¹⁾	Mt CO2eq, %, pp	80,29	-12%	-8%	-10%	-19%	-		-47%	-33	-9
	Net carbon removals from LULUCF ⁽²⁾	kt CO2eq	-1.765	-645	-608	-480	-335	-324		-1352	n/a	n/a
										National contribution to 2030 EU target		
	Share of energy from renewable sources in gross final consumption of energy ⁽⁵⁾	%	2%	9%	9%	10%	13%	13%		17,5%		
	Energy efficiency: primary energy consumption ⁽⁵⁾	Mtoe	51,6	48,5	46,5	48,4	43,9	48,8		42,7		
	Energy efficiency: final energy consumption ⁽⁵⁾	Mtoe	36,8	36,1	36,4	35,8	33,2	35,9		35,2		
Fiscal and financial indicators			Belgium							EU		
			2016	2017	2018	2019	2020	2021		2019	2020	2021
	Environmental taxes (% of GDP)	% of GDP	2,7	2,7	2,7	2,6	2,5	2,5		2,4	2,2	2,2
	Environmental taxes (% of total taxation) ⁽⁴⁾	% of taxation	6,0	6,0	6,0	6,1	5,8	5,7		5,9	5,6	5,5
	Government expenditure on environmental protection	% of total exp.	2,2	2,4	2,5	2,5	2,5	2,4		1,7	1,6	1,6
	Investment in environmental protection ⁽⁵⁾	% of GDP	0,5	0,6	0,6	0,6	-	-		0,4	0,4	0,4
	Fossil fuel subsidies ⁽⁶⁾	EUR2021bn	2,9	3,1	3,4	3,6	4,0	-		53,0	50,0	-
	Climate protection gap ⁽⁷⁾	score 1-4					1,7	1,2				1,5
	Net greenhouse gas emissions	1990 = 100	80,0	82,0	83,0	82,0	76,0	77,0		76,0	69,0	72,0
	Greenhouse gas emission intensity of the economy	kgEUR'10	0,31	0,30	0,29	0,29	0,28	-		0,31	0,30	-
Climate	Energy intensity of the economy	kgoe/EUR'10	0,14	0,14	0,13	0,13	0,13	-		0,11	0,11	-
	Final energy consumption (FEC)	2015=100	101,3	100,4	101,2	99,5	92,3	99,8		102,9	94,6	101,1
	FEC in residential building sector	2015=100	100,5	99,0	98,0	95,6	95,6	104,2		101,3	101,3	106,8
Energy	FEC in services building sector	2015=100	100,6	100,4	100,8	99,6	95,3	98,4		100,1	94,3	100,7
	Smog-precursor emission intensity (to GDP) ⁽⁸⁾	tonneEUR'10	0,50	0,48	0,47	0,44	0,42	-		0,93	0,86	-
	Years of life lost due to air pollution by PM2.5	per 100.000 inh.	560,4	535,4	548,3	424,1	313,9	-		581,6	544,5	-
Pollution	Years of life lost due to air pollution by NO ₂	per 100.000 inh.	223,0	206,0	194,4	159,0	84,8	-		309,6	218,8	-
	Nitrates in ground water	mg NO3/litre	30,3	29,4	28,6	28,3	28,7	-		21,0	20,8	-
Biodiversity	Land protected areas	% of total	21,5	24,9	-	14,5	14,6	14,7		26,2	26,4	26,4
	Marine protected areas	% of total	36,8	-	-	36,8	-	37,8		10,7	-	12,1
	Organic farming	% of total utilised agricultural area	5,8	6,3	6,6	6,9	7,3	7,5		8,5	9,1	-
Mobility			2017	2018	2019	2020	2021	2022		2020	2021	2022
	Share of zero-emission vehicles ⁽⁹⁾	% in new registrations	0,5	0,7	1,6	3,5	5,8	9,5		5,4	8,9	10,7
	Number of AC/DC recharging points (AFIR categorisation)		-	-	-	8.826	11.996	20.012		188.626	330.028	432.518
	Share of electrified railways	%	86,0	86,1	86,4	n/a	n/a	87,7		56,6	n/a	56,6
	Hours of congestion per commuting driver per year		39,4	40,1	41,0	40,6	n/a	n/a		28,7	n/a	n/a

Bronnen: (1) Historische en verwachte emissies, alsook de klimaatdoelstellingen van de lidstaten en de emissies in het referentiejaar 2005 in het kader van de beschikking inzake de verdeling van de inspanningen (voor 2020) worden gemeten aan de hand van de waarden van het aardopwarmingsvermogen (GWP) uit het 4e evaluatieverslag (AR4) van de Intergouvernementele Werkgroep inzake klimaatverandering (IPCC). De klimaatdoelstellingen van de lidstaten en de emissies in het referentiejaar 2005 in het kader van de verordening inzake de verdeling van de inspanningen (voor 2030) zijn uitgedrukt in GWP-waarden uit het 5e evaluatieverslag (AR5). Bovenstaande tabel toont de emissies in het referentiejaar 2005 in het kader van de beschikking inzake de verdeling van de inspanningen, met gebruikmaking van AR4-GWP-waarden. De emissies voor 2017-2021 worden uitgedrukt in procentuele verandering ten opzichte van de emissies in het referentiejaar 2005, met AR4-GWP-waarden. De gegevens voor 2021 zijn voorlopig. De tabel toont de doelstelling voor 2030 in het kader van Verordening (EU) 2023/857, die in overeenstemming is met de EU-doelstelling van 55 %, in procentuele verandering ten opzichte van de emissies in het referentiejaar 2005 (GWP AR5). De afstand tot de doelstelling is de kloof tussen de 2030-doelstelling van de lidstaten (met de AR5-GWP-waarden) en de verwachte emissies met bestaande maatregelen (WEM) en met aanvullende maatregelen (WAM) (met AR4-GWP-waarden), in procentuele verandering ten opzichte van de emissies in het referentiejaar 2005. Door het verschil in waarde van het aardopwarmingsvermogen is de afstand tot de doelstelling slechts illustratief. De opgenomen maatregelen weerspiegelen de stand van zaken per 15 maart 2021.

(2) Nettoverwijderingen worden uitgedrukt in negatieve cijfers, netto-emissies in positieve cijfers. De gerapporteerde gegevens zijn afkomstig van de indiening van de broeikasgasinventaris 2023. Waarde 2030 van nettobroeikasgasverwijderingen zoals vastgesteld in Verordening (EU) 2023/839 tot wijziging van Verordening (EU) 2018/841 (LULUCF-verordening) — bijlage II bis, kiloton CO₂-equivalent, gebaseerd op indieningen van 2020.

(3) De streefcijfers voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie en de nationale bijdragen zijn in overeenstemming met de methode die is vastgesteld bij Verordening (EU) 2018/1999 (governanceverordening).

(4) Percentage van de totale inkomsten uit belastingen en sociale premies (exclusief toegerekende sociale premies). Inkomsten uit de EU-regeling voor de handel in emissierechten zijn opgenomen in de inkomsten uit milieubelastingen.

(5) Uitgaven voor bruto-investeringen in vaste activa voor de productie van diensten op het gebied van milieubescherming (bestrijding en preventie van verontreiniging) voor de overheid, de industrie en gespecialiseerde dienstverleners.

(6) Europese Commissie, Studie over energiesubsidies en andere overheidsinterventies in de Europese Unie, editie 2022.

(7) De klimaatbeschermingskloof heeft betrekking op het aandeel niet-verzekerde economische verliezen als gevolg van klimaatgerelateerde rampen. Deze indicator is gebaseerd op modellen van het huidige risico van overstromingen, bosbranden, stormen en aardbevingen, en op een schatting van de huidige penetratiegraad van verzekeringen. De indicator geeft geen informatie over de verdeling tussen de particuliere/publieke kosten van klimaatgerelateerde rampen. Een score van 0 betekent geen beschermingskloof, terwijl een score van 4 overeenkomt met een zeer grote kloof (Eiopa, 2022).

(8) Zwaveloxiden (SO₂-equivalent), ammoniak, deeltjes < 10 µm, stikstofoxiden in de totale economie (gedeeld door het bbp).

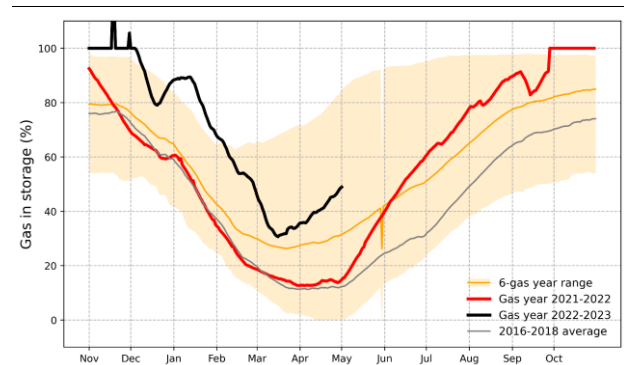
(9) Batterijvoertuigen (BEV) en brandstofcelvoertuigen (FCEV).

Voordat Rusland Oekraïne binnentrok, had België beperkte blootstelling aan Russisch gas en matige blootstelling aan olie in vergelijking met de EU-gemiddelden. Het land voert echter nog steeds Russisch LNG in en is in hoge mate afhankelijk van ingevoerde fossiele brandstoffen in het algemeen. Deze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen maakt de economie bijzonder gevoelig voor mondiale prijsontwikkelingen, waardoor het land zijn inspanningen op het gebied van de energietransitie moet opvoeren. Deze bijlage⁽⁵⁴⁾ bevat acties die België heeft uitgevoerd om de REPowerEU-doelstellingen te verwezenlijken, onder meer door de uitvoering van zijn herstel- en veerkrachtplan, teneinde de energiezeekerheid en -betaalbaarheid te verbeteren en tegelijkertijd de overgang naar schone energie te versnellen en bij te dragen tot de versterking van het concurrentievermogen van de EU in de sector schone energie⁽⁵⁵⁾.

België had in moeilijke omstandigheden een hoge mate van zekerheid van de gasvoorziening. De pijpleidingeninfrastructuur voor vloeibaar aardgas en aardgas kan bijdragen tot de algemene voorzieningszekerheid in Europa. België exploiteert één ondergrondse opslaginstallatie⁽⁵⁶⁾ met een totale capaciteit van ongeveer 0,8 miljard kubieke meter (bcm), wat slechts 4 % van de totale jaarlijkse vraag vertegenwoordigt. België bereikte op 1 november 2022 100 % van zijn ondergrondse opslagniveau en beëindigde het verwarmingsseizoen met een gasopslag van 40 % op 15 april 2023⁽⁵⁷⁾ (zie

grafiek A7.1). België heeft gaspijpvverbindingen met zes landen⁽⁵⁸⁾: Nederland, Duitsland, Noorwegen, het Verenigd Koninkrijk, Luxemburg en Frankrijk. Het beschikt in Zeebrugge over een grote vergassingscapaciteit van terminals voor vloeibaar aardgas (LNG)⁽⁵⁹⁾. Hierdoor zou België de invoer van LNG en de uitvoer van gas naar buurlanden in 2022 kunnen verhogen. Een deel van de genoemde LNG-invoer is afkomstig uit Rusland.

Grafiek A7.1: **Ondergrondse gasopslagniveau's in België**

Bron: JRC-berekening op basis van AGSI +

Transparantieplatform, 2022 (laatste actualisering 2 mei 2023)

België heeft maatregelen genomen om het gasverbruik te verminderen en zijn voortdurende inspanningen zouden helpen om zich voor te bereiden op de volgende winter. In de periode augustus 2022-maart 2023 is in België 15 % van het gasverbruik bespaard ten opzichte van het gemiddelde van de voorgaande 5 jaar, waarmee de reductiedoelstelling van 14 % werd gehaald. België heeft maatregelen genomen die hebben geleid tot een vermindering van de vraag naar gas, waaronder nationale bewustmakingscampagnes, maatregelen in de

⁽⁵⁴⁾ Dit wordt aangevuld met bijlage 6 aangezien de Europese Green Deal gericht is op de transitie naar schone energie, met bijlage 8 over de maatregelen die zijn genomen om energiearmoede te beperken en de meest kwetsbaren te beschermen, met bijlage 9 aangezien de transitie naar een circulaire economie aanzienlijke besparingen op het gebied van energie en hulpbronnen zal opleveren, en met bijlage 12 over de industrie en de eengemaakte markt ter aanvulling van de lopende inspanningen in het kader van de Europese Green Deal en REPowerEU.

⁽⁵⁵⁾ in overeenstemming met het Industrieplan van de Green Deal (COM (2023) 62 final en de voorgestelde net-nul-industriewet (COM (2023) 161 final).

⁽⁵⁶⁾ België heeft één ondergrondse opslagfaciliteit: Loenhout, beheerd door Fluxys.

⁽⁵⁷⁾ Verordening van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Verordeningen (EU) 2017/1938 en (EG) nr. 715/2009 wat betreft gasopslag en Uitvoeringsverordening

(EU) 2022/2301 van 23 november 2022 tot vaststelling van het vultraject met tussentijdse streefcijfers voor 2023 voor elke lidstaat met ondergrondse gasopslaginstallaties op zijn grondgebied die rechtstreeks verbonden zijn met zijn marktgebied.

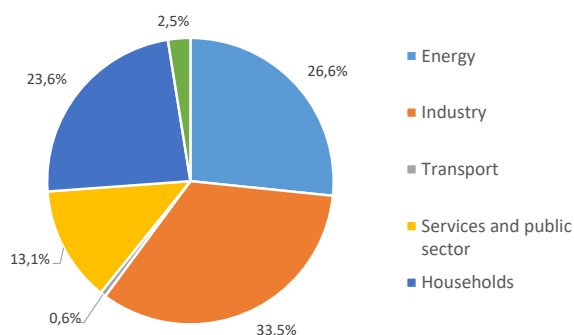
⁽⁵⁸⁾ Gaspijpvverbindingen met: Nederland (49 miljard m³ per jaar voor invoer, 12 miljard m³ per jaar voor uitvoer), Duitsland (10 miljard m³ per jaar), het Verenigd Koninkrijk (20 miljard m³/25 miljard m³), Noorwegen (invoercapaciteit van 15 miljard m³ per jaar), Luxemburg (uitvoercapaciteit van 1,5 miljard m³ per jaar) en Frankrijk (uitvoercapaciteit van 28,5 miljard m³ per jaar).

⁽⁵⁹⁾ Bestaande vergassingscapaciteit in Zeebrugge: 2 miljoen m³/uur; 11,4 miljard m³ per jaar; nog twee eenheden in aanbouw (3,9 miljard m³ per jaar in 2024; 1,8 miljard m³ per jaar in 2026).

publieke sector (minder verlichting, temperatuurregeling, energie-efficiëntie van verwarmings-, ventilatie- en airconditioningsystemen, isolatie), in de particuliere sector (hogere premies voor renovatie, isolatie, hybride warmtepompen) en in de industrie (vraagzijdebeheer, brandstofomschakeling).

De elektriciteitszekerheid is gewaarborgd door de grote capaciteit van grondlast- (kernenergie) en regelbare (gas) energiecentrales, en door een hoge mate van interconnectie van het net met buurlanden, maar de geleidelijke uitfasering van kernenergie vereist maatregelen om de voorzieningszekerheid te handhaven. Wat de elektriciteitsopwekking betreft, was België in 2021 nog steeds sterk afhankelijk van een combinatie van kerncentrales (51 %) en gasgestookte warmtekrachtcentrales (23 %) (zie bijlage 6). De nucleaire capaciteit (6 GW in 2021) zou aanvankelijk tegen 2025 volledig zijn afgebouwd. In april 2022 besloot de Belgische regering echter 2 GW tot 2035 te blijven exploiteren. De onderhandelingen met de eigenaar van de installaties zijn aan de gang. De gedeeltelijke, vervolgens volledige geleidelijke uitfasering van kernenergie en de verwachte groei van het elektriciteitsverbruik moeten worden gedekt door een capaciteitsmechanisme dat erop gericht is voldoende capaciteit voor opwekking, opslag en beheer aan de vraagzijde te behouden en aan te trekken, naast de toegenomen hernieuwbare hulpbronnen en de resterende nucleaire opwekking, om de voorzieningszekerheid vanaf de winter van 2025-2026 en daarna te waarborgen.

Grafiek A7.2: **Aandeel gasverbruik per sector, 2021**

Bron: Eurostat

België moderniseert zijn netwerkinfrastructuur en verdere investeringen in infrastructuur zouden het in

staat stellen een groter aandeel hernieuwbare elektriciteit op te vangen. Het hoogspanningsnet van België vereist investeringen vanwege de toenemende elektrificatie en de ontwikkeling van offshore-windenergie. Moeilijkheden bij de uitbreiding van de bovengrondse lijnen leiden tot vertragingen bij de definitieve goedkeuring. Vlaanderen heeft op 31 maart een besluit genomen over het eindtraject van Ventilus, dat 10 km ondergrondse kabels omvat. Vlaanderen en Brussel hebben de netmeting geleidelijk afgeschaft en een ander tarief voor de injectie van elektriciteit in het net ingevoerd om zelfverbruik te bevorderen en de integratie van hernieuwbare energiebronnen te vergemakkelijken. België heeft een goed grensoverschrijdend interconnectieniveau voor elektriciteit, in overeenstemming met het interconnectiestreefcijfer van 15 % voor 2030.

Ondanks de mechanismen die België heeft ingevoerd om de scherpe stijging van de energieprijzen te beperken, zijn de detailhandelsprijzen aanzienlijk gestegen als gevolg van de stijging van de groothandelsprijzen voor elektriciteit. Voor huishoudens is de gemiddelde gas- en elektriciteitsprijs tussen de eerste helft van 2021 en de tweede helft van 2022 met respectievelijk 101 % en 21 % gestegen (zie grafiek A7.3). Om de gevolgen voor huishoudens te verzachten, heeft België de btw op elektriciteit en gas verlaagd van 21 % naar 6 % en heeft het steun voor de energierekening ingevoerd; het recht op sociaal tarief werd uitgebreid (tijdens de COVID-19-crisis), waardoor het aantal beschermde consumenten steeg tot ongeveer 1 miljoen huishoudens. Als reactie op deze pieken van de energieprijzen steeg de fotovoltaïsche capaciteit van België van 6,0 GW in 2021 tot 6,9 GW in 2022, steeg het jaarlijkse groeipercentage in 2022 (+ 15 %) ten opzichte van 2021 (+ 8 %), maar nog niet tot het niveau van 2019 (+ 20 %) ⁽⁶⁰⁾. Voor de industrie is de gemiddelde gas- en elektriciteitsprijs tussen de eerste helft van 2021 en de tweede helft van 2022 met respectievelijk 152 % en 59 % gestegen (zie grafiek A7.3). De stijging van de energieprijzen heeft aanzienlijke gevolgen gehad voor de Belgische industrie, die in 2021 goed was voor 33,5 % van het gasverbruik in het land (zie grafiek A7.2).

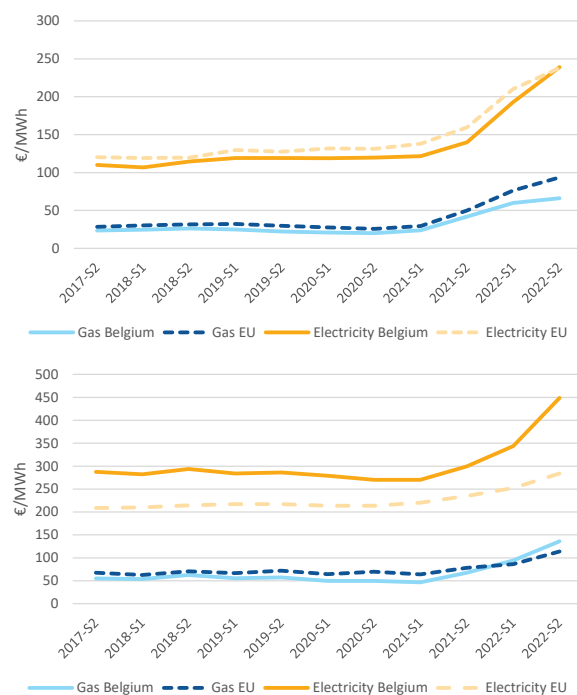
⁽⁶⁰⁾ IRENA-statistieken inzake hernieuwbare capaciteit 2023.

België heeft gebruik gemaakt van het herstel- en veerkrachtplan om de renovatie van gebouwen te versnellen, maar dit zal niet volstaan om zijn renovatie- en energie-efficiëntiestreefcijfers te halen. België staat onder druk om de energie-efficiëntie- en besparingsmaatregelen die in het kader van het nationale klimaat- en energieplan en het herstel- en veerkrachtplan zijn gepland, te realiseren, met name wat betreft de financiering van een renovatiegolf in alle gewesten om de energie-efficiëntie van openbare gebouwen, sociale woningen en woongebouwen te verbeteren. België voert een klein aantal controles uit op producten die onder ecologisch ontwerp en energie-etikettering vallen. Dit leidt tot bezorgdheid over het gelijke speelveld voor marktdeelnemers en onzekerheid over de nalevingsniveaus van de betrokken producten, en dus tot mogelijke gemiste energie- en CO₂-besparingen ⁽⁶¹⁾.

België streeft ernaar zijn energiesysteem te transformeren tegen de achtergrond van een geleidelijke uitfasering van kernenergie tegen 2025/2035 en een toenemende vraag naar elektriciteit. De uitrol van hernieuwbare energie blijft beperkt (zie bijlage 6). Het aandeel hernieuwbare energie in de verwarmings- en koelingssector is bijzonder laag (9,2 % tegenover een EU-gemiddelde van 22,9 % in 2021). België is een koploper bij de uitrol van offshore-windenergie en streeft ernaar zijn offshore-capaciteit verder te vergroten in nauwe samenwerking met andere landen in de Noordzeeregio. Een bredere benutting van gedecentraliseerde hernieuwbare hulpbronnen wordt ondersteund door een verlaging van de btw (van 21 % naar 6 %) op zonnepanelen en warmtepompen.

⁽⁶¹⁾ Via internet ondersteund informatie- en communicatiesysteem voor het pan-Europese markttoezicht

Grafiek A7.3: **Belgische detailhandelsprijzen voor energie voor industrie (bovenaan) en huishoudens (onderaan)**

(1) Wat elektriciteit betreft, is het bandverbruik DC voor huishoudens en ID voor de industrie; (2) Voor gas is het bandverbruik D2 voor huishoudens en I4 voor de industrie.

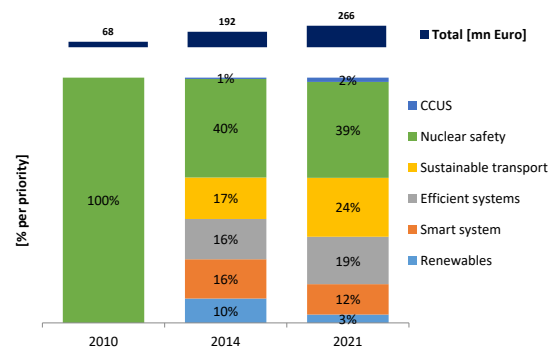
Bron: Eurostat

De publieke acceptatie van grootschalige onshore-hernieuwbare energie en de uitrol van netwerkinfrastructuur blijven een uitdaging. De Belgische autoriteiten nemen maatregelen om de duur van vergunningsprocedures voor hernieuwbare energie te verkorten, met wisselende vooruitgang. De federale regering is begonnen met het screenen van belemmeringen voor de uitrol van hernieuwbare energiebronnen, met name in verband met de regels voor de beveiliging van de luchtvaart; de ministerraad heeft op 18 november 2022 in eerste lezing zijn goedkeuring gegeven voor een wetsontwerp dat een prioritaire behandeling en een versnelde procedure in de Raad van State mogelijk moet maken voor dossiers in verband met het gebruik van hernieuwbare energiebronnen en de energietransitie. Vlaanderen heeft maatregelen genomen om de capaciteit van beroepsinstanties te versterken door de benoeming van extra rechters, om de procedure te versnellen en het aantal beroepen te verminderen, met name door de bevoegdheid voor windenergie te verschuiven van het gemeentelijke naar het regionale niveau. Wallonië heeft een herzien plan goedgekeurd om

de uitrol van windturbines te vergemakkelijken, met inbegrip van een herziening van de regels voor de afstand tot residentiële gebouwen. In september 2022 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het digitale platform MyPermit opengesteld voor particulieren, bedrijven of overheden om de indiening, follow-up of verwerking van dossiers te vergemakkelijken.

België heeft een ecosysteem ontwikkeld voor offshore-windenergie en slimme netwerken, alsook voor componenten voor batterijen, en is bezig zijn waterstofecosysteem te versterken en koolstofvrij te maken. Belgische ondernemingen zijn lid van Hy2Use en Hy2Tech, belangrijke projecten van gemeenschappelijk Europees belang voor de ontwikkeling van de waterstofwaardeketen, waarbij sommige projecten door het herstel- en veerkrachtplan worden gefinancierd. De uitrol van offshore-windparken heeft bijgedragen tot de totstandbrenging in België van een ecosysteem dat wereldwijd componenten voor windenergie kan leveren. Het herstel- en veerkrachtplan zal een energie-eiland financieren om windparken over de grenzen heen met elkaar te verbinden. De overheidsinvesteringen in onderzoek en innovatie (O & I) als prioriteit van de energie-unie van de EU ⁽⁶²⁾ zijn gestegen van 0,048 % in 2014 tot 0,053 % in 2021 (als percentage van het bbb), wat boven het EU-27-gemiddelde ligt. In dezelfde periode zijn de particuliere investeringen in onderzoek en innovatie in de prioriteiten van de energie-unie echter gedaald van 0,072 % tot 0,054 %. Het aantal octrooifamilies in de prioriteiten van de energie-unie is ook gedaald van 12,0 per miljoen inwoners in 2014 tot 9,2 in 2019.

Grafiek A7.4: **Overheidsinvesteringen in O & I-prioriteiten van de energie-unie**

Bron: JRC SETIS (2022)

⁽⁶²⁾ Hernieuwbare energiebronnen, slimme systemen, efficiënte systemen, duurzaam vervoer, koolstofafvang, -gebruik en -opslag (CCUS) en nucleaire veiligheid, COM (2015) 80 final (pakket energie-unie).

Tabel A7.1: **Belangrijkste indicatoren voor energie**

		BELGIUM				EU			
		2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
ENERGY DEPENDENCE	Import Dependency [%]	83%	78%	78%	71%	58%	61%	57%	56%
	of Solid fossil fuels	104%	102%	102%	92%	44%	44%	36%	37%
	of Oil and petroleum products	101%	101%	103%	96%	95%	97%	97%	92%
	of Natural Gas	101%	102%	99%	100%	83%	90%	84%	83%
	Dependency from Russian Fossil Fuels [%]								
	of Hard Coal	40%	40%	39%	43%	40%	44%	49%	47%
	of Crude Oil	39%	32%	30%	29%	30%	27%	26%	25%
	of Natural Gas	12%	17%	7%	12%	40%	40%	38%	41%
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ELECTRICITY	Gross Electricity Production (GWh)	69,708	85,610	86,619	75,040	93,646	89,455	100,465	-
	Combustible Fuels	33,088	31,558	32,615	33,171	34,497	35,277	30,667	-
	Nuclear	26,103	43,523	42,227	28,597	43,524	34,435	50,326	-
	Hydro	1,418	1,489	1,397	1,308	1,181	1,315	1,350	-
	Wind	5,574	5,420	6,521	7,574	9,755	12,819	11,998	-
	Solar	3,057	3,095	3,308	3,903	4,253	5,112	5,618	-
	Geothermal	0	0	0	0	0	0	0	-
	Other Sources	469	524	551	487	436	498	507	-
	Net Imports of Electricity (GWh)	20,999	6,183	6,022	17,328	-1,855	-333	-7,877	-
	As a % of electricity available for final consumption	25.3%	7.4%	7.2%	20.6%	-2.2%	-0.4%	-9.4%	-
Electricity Interconnection (%)	-	-	-	-	18.30%	14.20%	16.08%	14.83%	
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
DIVERSIFICATION OF GAS SUPPLIES	Gas Consumption (in bcm)	16.8	17	17.8	18.3	18.4	18.2	18.3	15.7
	Gas Imports - by type (in bcm)	21.3	19.2	19.0	22.3	30.0	26.3	25.6	-
	Gas imports - pipeline	18.8	18.2	17.9	19.8	23.2	21.7	21.4	-
	Gas imports - LNG	2.5	1.0	1.1	2.5	6.7	4.7	4.2	-
	Gas Imports - by main source supplier (in bcm)* **								
	Norway	5.5	5.7	10.1	10.4	9.1	11.1	12.2	-
	Qatar	5.0	2.0	2.3	4.0	9.0	5.0	5.1	-
	Russia	0.0	0.0	1.4	2.8	5.8	4.4	3.9	-
	Netherlands	7.6	8.3	3.7	3.8	3.8	3.0	3.2	-
	Others	3.2	3.2	1.5	1.2	2.3	2.7	1.2	-
		2019	2020	2021	2022				
	LNG Terminals								
	Number of LNG Terminals (FSRU ¹)	1	1	1	1				
LNG Storage capacity (m3 LNG)	566,000	566,000	566,000	566,000					
Underground Storage									
Number of storage facilities	1	1	1	1					
Operational Storage Capacity (bcm)	0.8	0.8	0.8	0.8					
		2019	2020	2021	2022				
CLEAN ENERGY	VC investments in climate tech start-ups and scale-ups (EUR Mln)	16.10	45.34	23.68	n.a.				
	as a % of total VC investments in Belgium	0.01	0.04	0.02	n.a.				
	Research & Innovation spending in Energy Union R&I priorities (2)								
	Public R&I (EUR mln)	249.0	304.1	265.8	n.a.				
	Public R&I (% GDP)	0.052%	0.066%	0.053%	n.a.				
	Private R&I (EUR mln)	254.1	n.a.	n.a.	n.a.				
	Private R&I (% GDP)	0.05%	n.a.	n.a.	n.a.				

Footnote: Venture Capital investments include Venture Capital deals (all stages) and Private Equity Growth/Expansion deals (for companies that have previously been part of the portfolio of a VC investment firm).

Source: Eurostat, JRC elaboration based on PitchBook data (06/2022)

Note*: The ranking of the main suppliers is based on the latest available figures (for 2021)

Note*: Information about 2021 LNG imports from Norway, Netherlands, United Kingdom, Germany and France are unavailable.

(1) De rangschikking van de belangrijkste leveranciers is gebaseerd op de meest recente beschikbare cijfers (voor 2021).

(2) Informatie over de invoer van LNG in 2021 uit Noorwegen, Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en Frankrijk is niet beschikbaar.

(3) Durfkapitaalinvesteringen omvatten durfkapitaaltransacties (alle fasen) en private equitygroei-/expansieovereenkomsten (voor ondernemingen die voorheen deel uitmaakten van de portefeuille van een durfkapitaalbeleggingsonderneming).

Bron: Eurostat, Gasinfrastructuur Europa, JRC-uitwerking op basis van PitchBook-gegevens (6/2022)

Deze bijlage houdt toezicht op de vooruitgang die België boekt bij het waarborgen van een eerlijke transitie naar klimaatneutraliteit en ecologische duurzaamheid, met name voor werknemers en huishoudens in kwetsbare situaties. In 2021-22 steeg het aantal banen in de groene economie in België. Groene vaardigheden zijn van cruciaal belang om de eerlijke groene transitie te ondersteunen, in overeenstemming met de aanbeveling van de Raad ⁽⁶³⁾, en de uitvoering van REPowerEU. Het Belgische herstel- en veerkrachtplan en het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) schetsen belangrijke hervormingen en investeringen voor een eerlijke groene transitie ⁽⁶⁴⁾. Het herstel- en veerkrachtplan ondersteunt opleidings- en arbeidsmarkthervormingen die gericht zijn op het verbeteren van de opleiding van werklozen en het verbeteren van de efficiëntie bij het activeren van werkzoekenden.

Hoewel de groene economie groeit, blijft de werkgelegenheid in de sectoren in België die het zwaarst door de groene transitie worden getroffen, stabiel, maar werknemers in afnemende activiteiten hebben actieve steun nodig. De arbeidsparticipatie in België bedraagt 71,9 % in 2022, ruim onder de doelstelling 2030 van 80 %. De broeikasgasemissie-intensiteit van de Belgische beroepsbevolking daalde tussen 2015 en 2021 van 19,2 tot 16,6 ton per werknemer, nog steeds boven het EU-gemiddelde van 13,7 ton (zie grafiek A8.1). De werkgelegenheid in de energie-intensieve industrieën van België (EI) vertegenwoordigde in 2021 een stabiel aandeel van 2,6 % van de totale werkgelegenheid (in 2020: 2,6 % tegenover 3,0 % in de EU), met 44 300 banen in de verwerking van producten van metaal. De totale werkgelegenheid in de sector milieugoederen en -diensten groeide in de periode 2015-19 met 17,1 % (tot 48 000) (EU: + 8,3 %), waarmee 1 % van de totale werkgelegenheid wordt bereikt (het EU-gemiddelde bedraagt 2,2 %, zie bijlage 9 specifiek voor circulaire banen). De vacaturegraad in de bouwsector, een sleutelsector voor de groene

transitie, bedraagt 5,9 %, boven het EU-gemiddelde (4,0 %) ⁽⁶⁵⁾, wat wijst op een krappe arbeidsmarkt in deze sector die het risico inhoudt dat er knelpunten ontstaan in de groene transitie. Om deze uitdagingen het hoofd te bieden, draagt 16 % van de financiering ESF+ bij aan groene vaardigheden en banen, met inbegrip van steun voor zelfstandige arbeid in de groene economie.

Bij- en omscholing in krimpende en transformerende sectoren is licht toegenomen, maar de discrepantie tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden blijft groot. Een stijgende vacaturegraad, in combinatie met een lage werkgelegenheid en een hoge inactiviteitsgraad, wijst erop dat er sprake is van een aanzienlijke discrepantie tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden, onder meer in sectoren waar laag- tot middelmatige vaardigheden nodig zijn. Vaardigheden zijn van cruciaal belang voor een soepele overgang op de arbeidsmarkt en voor het behoud van banen in transformerende sectoren. In energie-intensieve industrieën is de deelname van werknemers aan onderwijs en opleiding gestegen van 6,1 % in 2015 tot 8,5 % in 2022 (EU: 10,4 %), terwijl 40 % van de burgers meent niet over de nodige vaardigheden te beschikken om bij te dragen aan de groene transitie (EU: 38 %) ⁽⁶⁶⁾. Om deze uitdaging aan te pakken investeert het herstel- en veerkrachtplan in opleidingsinfrastructuur in verband met de groene transitie (in Wallonië).

⁽⁶³⁾ Aanbeveling 2022/C 243/04 van de Raad van 16 juni 2022 inzake een rechtvaardige transitie naar klimaatneutraliteit heeft betrekking op systemen voor werkgelegenheid, vaardigheden, belasting/uitkering en sociale bescherming, essentiële diensten en huisvesting.

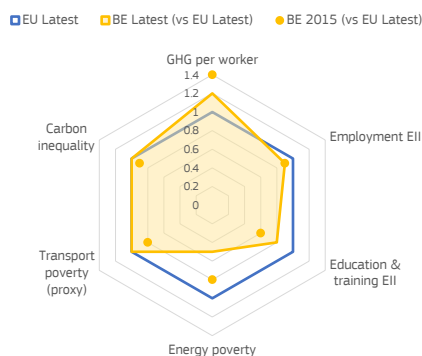
⁽⁶⁴⁾ Zie het landenrapport 2022 (bijlage 6) en bijlage 3 voor een overzicht.

⁽⁶⁵⁾ Eurostat (JVS_A_RATE_R2)

⁽⁶⁶⁾ Speciale Eurobarometer 527. Eerlijkheidspercepties van de groene transitie (mei-juni 2022).

Grafiek A8.1: **Uitdagingen voor een eerlijke transitie in België**

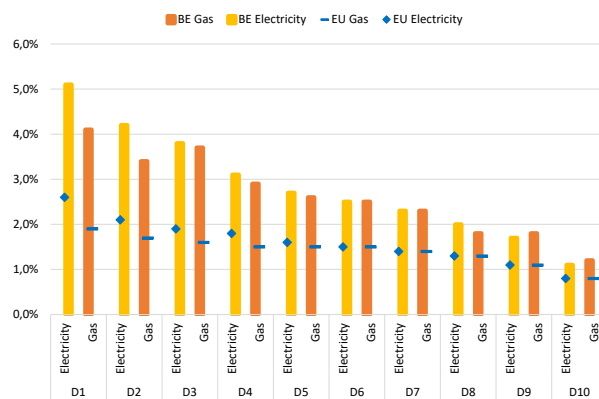
Bron: Eurostat, EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ projecten en World Inequality Database.

De indicatoren voor energiearmoede zijn de afgelopen jaren verbeterd, maar de piek in de energieprijzen heeft deze positieve trend omgekeerd. Het aandeel van de bevolking dat niet in staat is de woning voldoende te verwarmen, daalde tot 3,5 % in 2021, alvorens in 2022 terug te keren naar het niveau van vóór de crisis, namelijk 5,1 % ⁽⁶⁷⁾. In 2022 werd met name 12 % van de bevolking getroffen door een armoederisico (EU: 16,4 % in 2021) en 3,2 % van de huishoudens met een lager middeninkomen (in decielen 4-5) in 2021 (EU: 8,2 % in 2021). Vóór de stijging van de energieprijzen had naar schatting 23,2 % van de totale bevolking en 57,9 % van de bevolking met een armoederisico (op basis van de uitgaven) (AROP) een aandeel van de huishoudelijke uitgaven voor elektriciteit, gas en andere brandstoffen ⁽⁶⁸⁾ van meer dan 10 % van hun huishoudelijke begroting (vergeleken met het geschatte EU-gemiddelde van respectievelijk 26,9 % en 48,2 %).

⁽⁶⁷⁾ Energiearmoede is een multidimensionaal concept. De gebruikte indicator is gericht op een resultaat van energiearmoede. Verdere indicatoren zijn beschikbaar op de [advieshub energiearmoede](#).

⁽⁶⁸⁾ Producten gedefinieerd volgens de Europese classificatie van individuele consumptie naar doel ([ECOICOP](#)): CP045.

Grafiek A8.2: **Verdelingseffecten van energieprijzen als gevolg van stijgende energie-uitgaven (2021-2023)**

Gemiddelde verandering van de energie-uitgaven als percentage (%) van de totale uitgaven per inkomensdeciël (D) als gevolg van waargenomen prijsveranderingen (augustus 2021 — januari 2023 ten opzichte van de 18 maanden daarvoor), exclusief beleidsondersteuning en gedragsreacties.

Bron: EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ projecten, op basis van de huishoudbudgetenquête 2015 en de inflatiegegevens van Eurostat voor CP0451 en CP0452.

Het effect van de stijgende energieprijzen in 2021-23, gelinkt aan de Russische oorlog tegen Oekraïne, op de koopkracht van huishoudens is grotendeels verzacht door de automatische indexering van lonen en uitkeringen. Maar het effect is niet gelijk over de hele inkomensverdeling en komt vooral ten goede aan huishoudens met een hoog inkomen ⁽⁶⁹⁾. Anderzijds profiteerden huishoudens met een laag inkomen naar verhouding meer van gerichte overheidssteun. Als gevolg van de veranderingen in de energieprijzen in de periode van augustus 2021 tot en met januari 2023 ten opzichte van de 18 maanden daarvoor (zie bijlage 7) zou het percentage personen dat in een huishouden woont dat meer dan 10 % van de begroting aan energie besteedt, bij gebrek aan beleidsondersteuning en gedragsmatige respons, met 35,2 procentpunten zijn gestegen voor de gehele bevolking en met 32,5 procentpunten onder de (op de uitgaven gebaseerde) AROP-bevolking (respectievelijk 16,4 en 19,1 procentpunten in de EU) ⁽⁷⁰⁾. Voor elektriciteit en gas zouden de uitgavenpercentages van lage- en lagermiddeninkomengroepen het sterkst zijn gestegen, in overeenstemming met de EU-brede effecten, zoals blijkt uit grafiek A8.2. Van

⁽⁶⁹⁾ Capéau et al. (2022)

⁽⁷⁰⁾ [EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+](#) ; zie details in de desbetreffende technische nota.

Tabel A8.1: **Belangrijkste indicatoren voor een eerlijke transitie**

Indicator	Description	BE 2015	BE Latest	EU Latest
GHG per worker	Greenhouse gas emissions per worker - CO2 equivalent tonnes	19,2	16.6 (2021)	13.7 (2021)
Employment EI	Employment share in energy-intensive industries, including mining and quarrying (NACE B), chemicals (C20), minerals (C23), metals (C24), automotive (C29) - %	2,8	2.6 (2020)	3 (2020)
Education & training EI	Adult participation in education and training (last 4 weeks) in energy-intensive industries - %	6,1	8.5 (2022)	10.4 (2022)
Energy poverty	Share of the total population living in a household unable to keep its home adequately warm - %	5,2	3.5 (2021)	6.9 (2021)
Transport poverty (proxy)	Estimated share of the AROP population that spends over 6% of expenditure on fuels for personal transport - %	28,4	37.1 (2023)	37.1 (2023)
Carbon inequality	Average emissions per capita of top 10% of emitters vs bottom 50% of emitters	4,7	4.8 (2020)	5 (2020)

Bron: Eurostat (env_ac_ainah_r2, nama_10_a64_e, ilc_mdcs01), EU-arbeidskrachtenenquête (onderbreking in tijdreeks in 2021), EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+ projecten en World Inequality Database (WID).

de (op de uitgaven gebaseerde) AROP-bevolking zou het aandeel van personen die deel uitmaken van huishoudens met een aandeel in de begroting voor brandstoffen voor particulier vervoer ⁽⁷¹⁾ van meer dan 6 % meer dan het EU-gemiddelde zijn gestegen (8,8 procentpunten tegenover 5,3 procentpunten in de EU) tot 37,1 % in januari 2023 als gevolg van de stijging van de brandstofprijzen voor vervoer. Volgens de speciale Eurobarometer 527 beschouwen bijna alle burgers (96 %) de stijgende energieprijzen als een ernstig probleem ⁽⁷²⁾. Om energie-efficiëntie te bevorderen, is het herstel- en veerkrachtplan gericht op de renovatie van 200 000 residentiële en sociale woningen in alle gewesten.

De toegang tot het openbaar vervoer vertoont een kloof tussen stad en platteland.

Over het geheel genomen beschouwen de burgers het openbaar vervoer als redelijk beschikbaar (53 % tegenover 55 % in de EU), betaalbaar (52 % tegenover 54 % in de EU) en van goede kwaliteit (54 % tegenover 60 % in de EU). Wat deze percepties betreft, presteren plattelandsgebieden in België slechter dan stedelijke gebieden, gemiddeld op hetzelfde niveau als plattelandsgebieden in de EU in het algemeen. Het aandeel werknemers in de particuliere sector met een bedrijfsauto is hoog (22 %) en blijft stijgen (+ 26,1 % ten opzichte van 2016) ⁽⁷³⁾. Dit beperkt de aantrekkelijkheid van het openbaar vervoer. De gemiddelde koolstofvoetafdruk van de 10 % grootste uitstoters onder de Belgische bevolking is 4,8 keer groter dan die van de laagste 50 %, in overeenstemming met het EU-gemiddelde (5,0 keer hoger). Het gemiddelde niveau van luchtverontreiniging lag in 2020 onder het EU-gemiddelde (9,4 tegenover 11,2 µg/m PM2.5), waarbij 38 % van de bevolking leeft in regio's die

zijn blootgesteld aan kritieke niveaus van luchtverontreiniging ⁽⁷⁴⁾, met aanzienlijke gevolgen voor de gezondheid, met name voor kwetsbare groepen, en 3 927 vroegtijdige sterfgevallen per jaar ⁽⁷⁵⁾.

⁽⁷¹⁾ ECOICOP: CP0722.

⁽⁷²⁾ Speciale Eurobarometer 527.

⁽⁷³⁾ Acerta (2022)

⁽⁷⁴⁾ Twee keer hoger dan de aanbevelingen in de richtsnoeren inzake luchtkwaliteit van de WHO (jaarlijkse blootstelling van 5 µg/m³).

⁽⁷⁵⁾ [EEA- Air Quality Health Risk Assessment](#).

De transitie naar een circulaire economie is van cruciaal belang voor de verwezenlijking van de klimaat- en milieudoelstellingen van de EU en levert grote sociaal-economische voordelen op. Dit stimuleert banengroei, innovatie en concurrentievermogen en bevordert veerkracht en zekerheid van hulpbronnen. De transitie naar circulariteit van de industrie, de gebouwde omgeving en de agrovoedingssector kan aanzienlijke milieuverbeteringen opleveren (zie bijlage 6), aangezien zij behoren tot de meest hulpbronnenintensieve systemen.

België ligt op schema om de doelstellingen van de EU op het gebied van de circulaire economie te halen. Het EU-actieplan voor de circulaire economie van 2020 (CEAP) heeft tot doel het percentage circulair materiaalgebruik tussen 2020 en 2030 te verdubbelen. Het gebruik van circulaire materialen in België steeg van 17,6 % in 2016 tot 20,5 % in 2021, ruim boven het EU-2020-gemiddelde van 11,7 %. In 2020 lag de materiaalvoetafdruk van België onder het EU-27-gemiddelde van 2020. De voordelen van de circulaire transitie voor de arbeidsmarkt worden niet gerealiseerd, ondanks het potentieel ervan⁽⁷⁶⁾; directe circulaire banen zijn slechts goed voor 1 % van de werkgelegenheid en dit aandeel is sinds 2015 gedaald (zie tabel A.9.1). België bleef in 2019 achter bij andere EU-landen wat betreft de sociaal-economische resultaten van eco-innovatie (bv. de uitvoer van producten uit de eco-industrie).

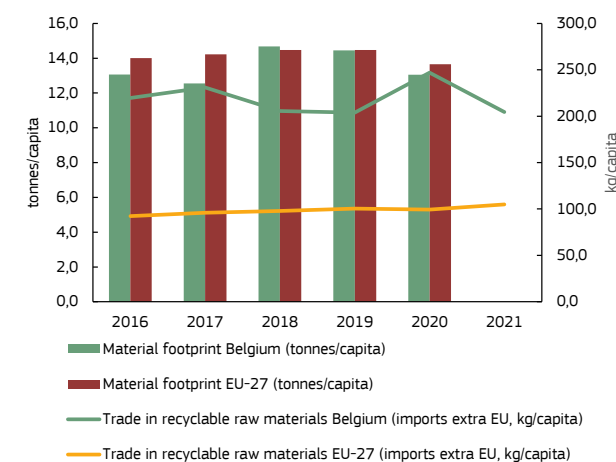
België heeft onlangs nieuw beleid vastgesteld om de uitdagingen op het gebied van de circulaire economie aan te pakken en heeft vooruitgang geboekt bij de versterking van zijn beleidskader voor de circulaire economie. In 2021 heeft de federale regering een alomvattend actieplan voor de circulaire economie 2021-2024 aangenomen; de regionale strategie "Circular Wallonia"⁽⁷⁷⁾ werd in 2021 goedgekeurd;

⁽⁷⁶⁾ Studie van de Koning Boudewijnstichting (2019): 262 000 banen in België kunnen verband houden met de circulaire economie (Vlaanderen 148 000 of 7 % van het gewestelijk totaal, Brussel 58 000 of 8,1 %, Wallonië 56 000 of 6,8 %).

⁽⁷⁷⁾ De Waalse strategie voor de circulaire economie heeft tot doel de Waalse banen die direct en indirect verband houden met de circulaire economie tegen 2025 met 20 % te doen toenemen, d.w.z. een stijging van 6,8 % (2017) tot 8,2 % (2025).

het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft zijn regionale strategie voor de economische transitie "Shifting Economy" goedgekeurd met een vijfjarig actieplan in 2022 en Vlaanderen heeft in 2016 de "Vision 2050"-strategie uiteengezet. De circulaire economie is ook opgenomen in het Vlaams "Energie- en Klimaatplan (VEKP) 2021-2030", beleidsprogramma "Voor circulaire bouw 2022-2030", "Actieplan circulair voedselverlies en biomassastromen 2021-2025", "Beleidsplan bio-economie" en het "Actieplan kunststoffen 2020-2025". In 2021 zijn een nieuwe routekaart voor 2050 en een geactualiseerde governancestructuur voor "Circulair Vlaanderen" ingevoerd om de circulaire transitie te versnellen⁽⁷⁸⁾ met zijn Monitor voor de circulaire economie om de vooruitgang te volgen. Het federale plan heeft tot doel onderzoek en innovatie, het scheppen van banen en het concurrentievermogen te stimuleren door middel van beleid voor producten, consumenten, overheidsopdrachten en belastingen.

Grafiek A9.1: **Ontwikkeling van het materiaalgebruik**

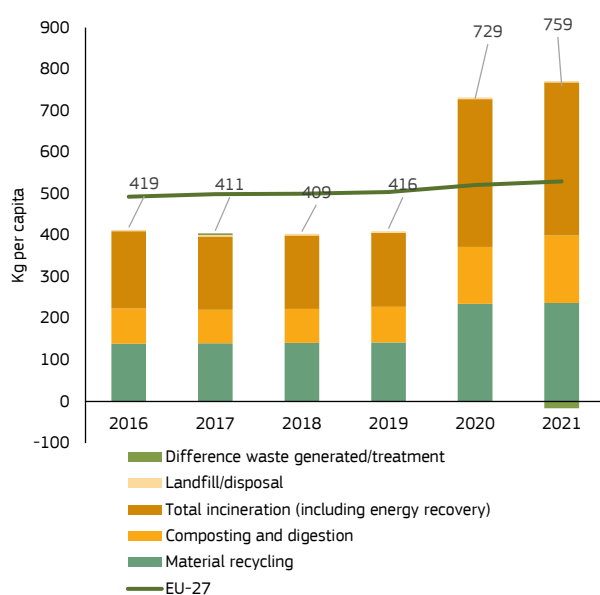
Bron: Eurostat

Veranderingen in de statistische methodologie hebben de toppositie van België in de EU in termen van geproduceerde hoeveelheden afval veranderd. België heeft immers een van de hoogste percentages stedelijk afval per inwoner in de EU, met 759 kg/jaar/hoofd in 2021 (EU-gemiddelde 530 kg/jaar/hoofd); het is

⁽⁷⁸⁾ Vlaanderen circulair heeft tot doel de materiële voetafdruk van de Vlaamse consumptie los te koppelen van economische groei en deze voetafdruk tegen 2030 met 30 % te verminderen.

ook te sterk afhankelijk van afvalverbranding: bijna de helft van het stedelijk afval wordt verbrand (47,5 % in 2021) in vergelijking met het EU-gemiddelde van 26 % (2019). Het voldeed aan de doelstelling van de EU voor 2020 om 50 % van het stedelijk afval te recyclen, tot 52,8 % in 2021, waarvan 21 % gecomposteerd is. Er zijn verdere inspanningen nodig om de ambitieuze recyclingdoelstellingen tegen 2035 te halen en de verbranding van stedelijk afval terug te dringen ⁽⁷⁹⁾, via preventie en verbeteringen op het gebied van gescheiden afvalinzameling en -verwerking met het oog op hergebruik en recycling.

Grafiek A9.2: **Verwerking van stedelijk afval**

Bron: Eurostat

De circulariteit van het Belgische industriële systeem verloopt relatief statisch. De bedrijfsdynamiek in het innovatie-ecosysteem blijft laag (zie bijlage 11). De economie, en met name de industrie, was in 2021 efficiënter voor materiaalgebruik dan gemiddeld in de EU het geval was, in termen van hulpbronnenproductiviteit, consumptievoetafdruk en afhankelijkheid van grondstoffen, waardoor de veerkracht van België verder werd vergroot. De markt voor gerecycleerde producten is beperkt. Er blijft een financieringstekort van 568 miljoen EUR per jaar (2014-2020) in de circulaire economie bestaan (zie bijlage 6).

⁽⁷⁹⁾ Gedefinieerd in het nationale energie- en klimaatplan 2021-2030 en in de belangrijkste regionale politieke documenten: (bv. Déclaration de politique régionale pour la Wallonie (2019-2024), Langetermijnvisie eindverwerking voor Vlaanderen, enz.)

Het bebouwde milieusysteem in België is op weg om de beginselen van de circulaire economie te integreren.

Het terugwinningspercentage van bouw- en sloopafval is sinds 2016 gestegen en blijft ruim boven het EU-gemiddelde (99 % tegenover 89 % in 2020). Hierbij gaat het voornamelijk om downcycling in wegen en bouwfunderingen, metalen en hout in mindere mate, grotendeels gesorteerd op locatie of in sorteercentra. Opvulling was een klein aandeel van 274 kg/cap, terwijl het EU-gemiddelde in 2021 603 kg/cap bedroeg. Er is ruimte om bestaande gebouwen te renoveren en het gebruik ervan te verbeteren in plaats van nieuwe gebouwen te bouwen, waardoor het aandeel secundaire grondstoffen dat in de bouw wordt gebruikt, toeneemt, rekening houdend met het EU-kader voor duurzame gebouwen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunt hergebruik van bouw- en sloopafval door de ontwikkeling van instrumenten (Opalis), steun voor proefprojecten en opleiding.

Het agrovoedingssysteem heeft ruimte om de verontreiniging door nutriënten te verminderen en de watervoorraden efficiënter te beheren. Nutriëntenverliezen en waterverontreiniging door nitraten uit de landbouw blijven een belangrijk punt van zorg (zie bijlage 6).

Tabel A9.1: **Algemene en systemische indicatoren voor circulariteit**

AREA	2016	2017	2018	2019	2020	2021	EU-27	Latest year EU-27
Overall state of the circular economy								
Material footprint (tonnes/capita)	13,1	12,6	14,7	14,4	13,0	-	13,7	2020
YoY growth in persons employed in the circular economy (%) ¹	-4,3	-0,9	2,7	-10,6	-	-	2,9	2019
Water exploitation index plus (WEI+) (%)	3,8	5,8	3,9	5,8	-	-	3,6	2019
Industry								
Resource productivity (purchasing power standard (PPS) per kilogram)	2,5	2,5	2,7	2,7	2,8	2,8	2,3	2021
Circular material use rate (%) ²	17,6	18,5	19,9	23,5	21,5	20,5	11,7	2021
Recycling rate (% of municipal waste)	53,5	53,9	54,4	54,7	51,4	53,3	49,6	2021
Built environment								
Recovery rate from construction and demolition waste (%) ³	95,0	-	97,0	-	99,0	-	89,0	2020
Soil sealing index (base year = 2006) ⁴	102,7	-	106,5	-	-	-	108,3	2018
Agri-food								
Food waste (kg per capita) ⁵	-	-	-	-	250,0	-	131,0	2020
Composting and digestion (kg per capita)	85,0	81,0	82,0	86,0	137,0	163,0	100,0	2021

(1) Personen die werkzaam zijn in de circulaire economie volgen alleen directe banen in geselecteerde subsectoren van de NACE-codes E, C, G en S; (2) Het percentage circulair materiaalgebruik meet het aandeel van teruggewonnen en in de economie teruggevoerd materiaal in het totale materiaalgebruik, met inbegrip van compostering en vergisting; (3) Het terugwinningspercentage van bouw- en sloopafval omvat afval dat is voorbereid voor hergebruik, dat is gerecycleerd of het voorwerp uitmaakt van materiaal terugwinning, onder meer door opvolwerkzaamheden; (4) Bodemafdekking: Kolom 2016 heeft betrekking op gegevens van 2015; (5) Voedselafval omvat primaire productie, verwerking en productie, detailhandel en distributie, restaurants en cateringdiensten, en huishoudens.

Bron: Eurostat, Europees Milieugentschap

opzichte van het Europese gemiddelde van 41 %. Dit zal naar verwachting verbeteren na de toewijzing van 5G-spectrum op de multibandspectrumveiling in juli 2022.

België presteert vooral op het gebied van de digitalisering van bedrijven. Het scoort boven het EU-gemiddelde voor alle indicatoren en tarieven met name wat betreft het aandeel ondernemingen dat big data en cloud gebruikt (respectievelijk 8, 9 en 13 procentpunten boven het EU-gemiddelde).

België presteert redelijk goed op het gebied van digitale overheidsdiensten, zowel op het gebied van openbare diensten voor bedrijven als voor burgers. Het grote aandeel digitale investeringen dat in het Belgische herstel- en veerkrachtplan aan deze dimensie is gewijd, biedt een kans om deze resultaten te verbeteren. Wat elektronische identificatie (eID) betreft, worden drie regelingen bij de Europese Commissie aangemeld in het kader van de eIDAS-verordening. Een van die regelingen (itsme) die op grote schaal wordt gebruikt, wordt uitgegeven door een particuliere entiteit in samenwerking met de overheid. Wat de toegang tot elektronische patiëntendossiers betreft, presteert België goed met een score van 84 in vergelijking met een EU-gemiddelde van 71.

Tabel A10.1: **Belangrijkste doelstellingen voor het digitale decennium gemonitord door DESI-indicatoren**

	Belgium			EU	Digital Decade target by 2030 (EU)
	DESI 2021	DESI 2022	DESI 2023	DESI 2023	
Digital skills					
At least basic digital skills	NA	54%	54%	54%	80%
% individuals		2021	2021	2021	2030
ICT specialists ⁽¹⁾	5.0%	5.6%	5.6%	4.5%	20 million
% individuals in employment aged 15-74	2020	2021	2021	2021	2030
Digital infrastructure/connectivity					
Fixed Very High Capacity Network (VHCN) coverage	68%	69%	78%	73%	100%
% households	2020	2021	2022	2022	2030
Fibre to the Premises (FTTP) coverage ⁽²⁾	7%	10%	17%	56%	-
% households	2020	2021	2022	2022	2030
Overall 5G coverage	4%	4%	30%	81%	100%
% populated areas	2020	2021	2022	2022	2030
5G coverage on the 3.4-3.8 GHz spectrum band	NA	NA	6%	41%	-
% populated areas			2022	2022	2030
Digitalisation of businesses					
SMEs with at least a basic level of digital intensity	NA	NA	77%	69%	90%
% SMEs			2022	2022	2030
Big data ⁽³⁾	23%	23%	23%	14%	75%
% enterprises	2020	2020	2020	2020	2030
Cloud ⁽³⁾	NA	47%	47%	34%	75%
% enterprises		2021	2021	2021	2030
Artificial Intelligence ⁽³⁾	NA	10%	10%	8%	75%
% enterprises		2021	2021	2021	2030
Digitalisation of public services					
Digital public services for citizens	NA	72	81	77	100
Score (0 to 100)		2021	2022	2022	2030
Digital public services for businesses	NA	81	88	84	100
Score (0 to 100)		2021	2022	2022	2030
Access to e-health records	NA	NA	84	71	100
Score (0 to 100)			2023	2023	2030

(1) De doelstelling van 20 miljoen is goed voor ongeveer 10 % van de totale werkgelegenheid.

(2) De indicator FTTP-dekking wordt afzonderlijk opgenomen, aangezien de evaluatie ervan ook afzonderlijk zal worden gemonitord en in aanmerking zal worden genomen bij de interpretatie van de VHCN-dekkingsgegevens in het digitale decennium.

(3) Ten minste 75 % van de ondernemingen in de Unie maakt, in overeenstemming met hun bedrijfsactiviteiten, gebruik van een of meer van de volgende elementen: (i) cloudcomputingdiensten; (ii) big data; (iii) artificiële intelligentie.

Bron: Index van de digitale economie en samenleving

Deze bijlage geeft een algemeen overzicht van de prestaties van het Belgische onderzoeks- en innovatiesysteem, dat essentieel is voor de verwezenlijking van de dubbele groene en digitale transitie.

Dankzij een zeer sterk O & O-systeem behoort België volgens de editie 2022 van het Europees innovatiescorebord tot de “innovatieleiders” van Europa⁽⁸⁵⁾. De innovatieprestaties ten opzichte van het EU-gemiddelde zijn de afgelopen tien jaar gestaag gestegen, evenals de totale O & O-intensiteit⁽⁸⁶⁾, die in 2021 uitkwam op 3,22 % van het bbp (tegenover slechts 2,06 % in 2010), ruim boven het EU-gemiddelde van 2,26 %. Deze groei is voornamelijk bereikt dankzij een zeer aanzienlijke toename van de O & O-intensiteit van het bedrijfsleven, nu de hoogste in de EU (2,42 % in 2021). Zoals uit een recente studie blijkt⁽⁸⁷⁾, zijn het belastingkrediet voor onderzoek en ontwikkeling en de belastingaftrek van octrooi-inkomsten twijfelachtig, terwijl andere overheidssteun voor onderzoek en ontwikkeling efficiënter werd bevonden.

De zeer goede wetenschappelijke basis is een belangrijke troef, met universiteiten van wereldklasse die goed met elkaar verbonden zijn op internationaal niveau en met het bedrijfsleven. Het aandeel van de internationale copublicaties van het land in het totale aantal publicaties is geleidelijk toegenomen, van 55,8 % in 2010 tot 70,2 % in 2021, ruim boven het EU-gemiddelde van 55,4 %. Het aandeel gezamenlijke publiek-private publicaties is de afgelopen tien jaar ook toegenomen (10,8 % in 2021 tegenover 9,3 % in 2010) en België staat op de tweede plaats in de EU wat betreft door bedrijven gefinancierde openbare O & O als percentage van het bbp.

⁽⁸⁵⁾ Europees innovatiescorebord 2022, landenprofiel: België. Webpagina: https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2022/ec_rtd_eis-country-profile-be.pdf. Het EIS biedt een vergelijkende analyse van de innovatieprestaties in de EU-landen, met inbegrip van de relatieve sterke en zwakke punten van hun nationale innovatiesystemen (ook in vergelijking met het EU-gemiddelde).

⁽⁸⁶⁾ O & O-intensiteit is O & O-uitgaven als percentage van het bbp

⁽⁸⁷⁾ Federaal planbureau (2022) Nieuwe evaluatie van de overheidssteun voor onderzoek en ontwikkeling in België

Er is potentieel om de bijdrage van het Belgische onderzoeks- en innovatiesysteem (O & I) aan milieuduurzaamheid te versterken. Hoewel de Belgische publieke wetenschappelijke basis een goede positie inneemt op het gebied van groen onderzoek (zoals blijkt uit het aandeel van hooggeciteerde publicaties op dit gebied), is het aandeel milieugerelateerde octrooien in het totaal van de Belgische octrooiaanvragen lager dan het EU-gemiddelde⁽⁸⁸⁾. Als aanvulling op verschillende initiatieven die de Belgische autoriteiten de afgelopen jaren op alle bestuursniveaus hebben genomen⁽⁸⁹⁾, zal het Belgische herstel- en veerkrachtplan een verdere mobilisering van O & I voor de groene transitie mogelijk maken. Investerings in onderzoek en innovatie in groengerelateerde gebieden (met name bio-economie, waterstof en de circulaire economie) zijn goed voor bijna 60 % van de totale investeringen in onderzoek en innovatie in het kader van het plan.

Tekorten aan gekwalificeerd personeel belemmeren de groene en digitale transitie van de Belgische economie. Hoewel het aandeel afgestudeerden in het tertiair onderwijs hoog is in België, ligt het percentage afgestudeerden in wetenschap en technologie nog steeds onder het EU-gemiddelde. Het percentage afgestudeerden in het hoger onderwijs ligt ook ver onder het EU-gemiddelde. Tekorten aan vaardigheden, onder meer in verband met de groene en de digitale transitie, vormen een aanzienlijke uitdaging voor het concurrentievermogen en de positie van België als innovatieleider⁽⁹⁰⁾. Het Belgische herstel- en veerkrachtplan bevat verschillende maatregelen die gericht zijn op de ontwikkeling van digitale vaardigheden.

De bedrijfsdynamiek in het innovatie-ecosysteem blijft laag. Het aantal nieuwe

⁽⁸⁸⁾ OESO (2021) Evaluatie milieuprestatie: België 2021. Webpagina: <https://www.oecd.org/belgium/oecd-environmental-performance-reviews-belgium-2021-738553c5-en.htm>.

⁽⁸⁹⁾ Belgisch verslag over wetenschappelijke technologie en innovatie (BRISTI) 2021, blz. 193-194. Webpagina: [FWB rapport 2021 en.pdf \(belspo.be\)](https://www.fwb.be/sites/default/files/2021-12/FWB_rapport_2021_en.pdf)

⁽⁹⁰⁾ COM(2022) 783 final. Europees semester 2023: Voorstel voor een gezamenlijk verslag over de werkgelegenheid; Van de Commissie en de Raad. Webpagina: https://commission.europa.eu/publications/2023-european-semester-proposal-joint-employment-report_en.

Tabel A11.1: **Belangrijkste indicatoren voor innovatie**

Belgium	2010	2015	2019	2020	2021	EU average (1)
Key indicators						
R&D intensity (GERD as % of GDP)	2.06	2.43	3.16	3.35	3.22	2.26
Public expenditure on R&D as % of GDP	0.66	0.72	0.8	0.85	0.77	0.76
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) as % of GDP	1.38	1.7	2.33	2.48	2.42	1.49
Quality of the R&I system						
Scientific publications of the country within the top 10% most cited publications worldwide as % of total publications of the country	13.1	13.7	12.08	:	:	9.8
PCT patent applications per billion GDP (in PPS)	3.8	3.3	3	:	:	3.3
Academia-business cooperation						
Public-private scientific co-publications as % of total publications	9.3	10.4	10.9	10.7	10.8	7.1
Public expenditure on R&D financed by business enterprise (national) as % of GDP	0.061	0.077	0.008	:	:	0.054
Human capital and skills availability						
New graduates in science & engineering per thousand pop. aged 25-34	11.9	12.1	11.9	13.1	:	16
Public support for business enterprise expenditure on R&D (BERD)						
Total public sector support for BERD as % of GDP	0.227	0.263	0.335	:	:	0.194
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) financed by the public sector (national and abroad) as % of GDP	0.118	0.12	0.126	:	:	0.104
Green innovation						
Share of environment-related patents in total patent applications filed under the Patent Cooperation Treaty (%)	13.9	12	10.6	:	:	13.3
Finance for innovation and economic renewal						
Venture capital (market statistics) as % of GDP	0.035	0.028	0.061	0.073	0.077	0.074
Employment in fast-growing enterprises in 50% most innovative sectors	2.4	2.7	2.2	:	:	5.5

(1) EU-gemiddelde voor het laatst beschikbare jaar of het jaar met het hoogste aantal landengegevens.

Bron: Eurostat, OESO, DG JRC, Science-Metrix (Scopus-databank en octrooidatabank van het EOB), Invest Europe

bedrijven behoort nog steeds tot de laagste niveaus in de EU en gaat gepaard met een laag vernietigingspercentage. In 2019 waren snelgroeiende bedrijven slechts goed voor 7,3 % van de werkgelegenheid in België, ver onder het EU-gemiddelde van 15,9 %. Ook is het aandeel van snelgroeiende ondernemingen in de meest innovatieve sectoren minder dan de helft van het EU-gemiddelde. Dit wijst op een aantal zwakke punten in de Belgische economie bij het genereren van nieuwe groeiende bedrijven die de vernieuwing van de economische structuur naar nieuwe groeigebieden kunnen versnellen. Hoewel alle drie de gewesten verschillende maatregelen hebben genomen om ondernemerschap te ondersteunen, wordt in hun beleid minder nadruk gelegd op opschaling en groei ⁽⁹¹⁾.

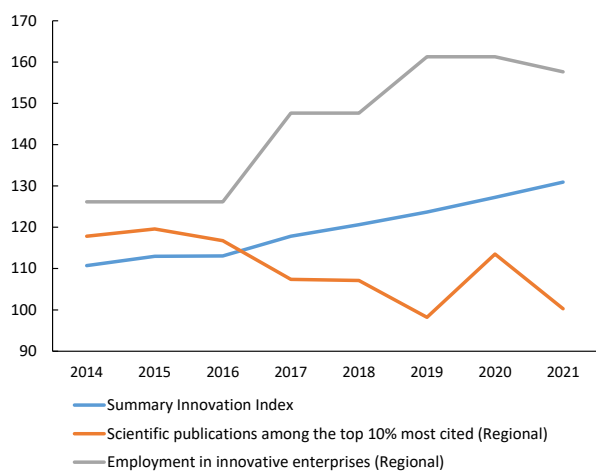
Bovendien blijven er tussen de gewesten verschillen bestaan op het gebied van innovatieprestaties. Hoewel Brussel en

Vlaanderen volgens het regionale innovatiescorebord 2021 tot de “innovatieleidergewesten” behoren, wordt Wallonië aangemerkt als een “sterke innovator”. Een groot verschil in het innovatie-ecosysteem van de drie gewesten is publieke onderzoeksintensiteit, veel zwakker in Wallonië (0,61 %) dan in de twee andere gewesten (Brussel: 0,77 %, Vlaanderen: 0,85 %) ⁽⁹²⁾. De prestaties van Wallonië zijn echter duidelijk verbeterd; de regionale innovatie-index laat een sterke stijging zien tussen 2014 en 2021, in overeenstemming met de andere gewesten. Een van de drijvende krachten achter deze toenemende prestaties is de verbreding van de innovatiebasis, met meer innovatieve kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's). Toch lijkt Wallonië het risico te lopen zijn voorsprong (in vergelijking met het EU-gemiddelde) te verliezen wat betreft de uitmuntendheid van zijn publieke wetenschappelijke basis (zie grafiek A11.1).

⁽⁹¹⁾ Verslag over wetenschap, technologie en innovatie (BRISTI) 2021, blz. 192. Webpagina: [FWB_rapport_2021_en.pdf \(belspo.be\)](https://www.fwb.be/rapport/2021/en/pdf/belspo.be).

⁽⁹²⁾ Regionaal innovatiescorebord 2021, landenprofiel: België 2021.

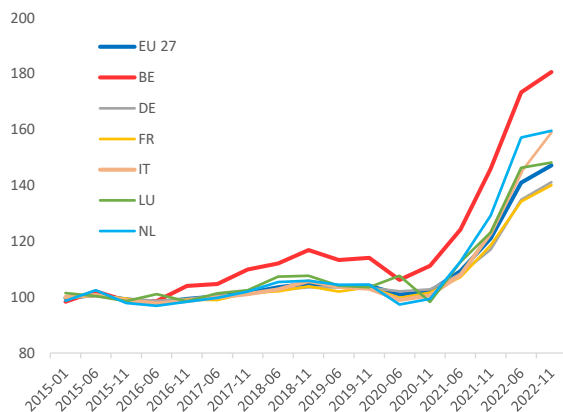
Grafiek A11.1: Innovatie-indicatoren Wallonië

Bron: Databank van het regionaal innovatiescorebord

Hoewel de openheid van de Belgische economie een troef is, wijst de huidige mondiale economische context op enkele van haar structurele zwakke punten: de sterke afhankelijkheid op energiegebied en de starre omstandigheden op de arbeidsmarkt en in het ondernemingsklimaat. Gemiddeld vertegenwoordigen de invoer binnen de EU en de uitvoer binnen de EU 62,5 % van het bbp van België, een van de hoogste percentages in de EU. De grootste invoer van België uit niet-EU-landen bestaat voornamelijk uit fossiele brandstoffen en gas. Als een van de meest van energie afhankelijke Europese landen ⁽⁹³⁾ heeft de stijging van de energieprijzen de Belgische economie hard getroffen. Onder invloed van de energieprijsstijgingen kende de inflatie in 2022 een inflatie die ruim boven het gemiddelde van de eurozone ⁽⁹⁴⁾ lag. De industriële sector, met een relatief hoog aandeel energie-intensieve industrieën, vertoont sinds 2015 een van de drie grootste prijsstijgingen ⁽⁹⁵⁾. Levensmiddelen, elektrische apparatuur en chemische producten werden ook bijzonder beïnvloed door de stijging van de energieprijzen ⁽⁹⁶⁾.

Grafiek A12.1: **Producentenprijzen in de industrie**

Bron: Eurostat, maandelijkse gegevens

De verstoringen in de toeleveringsketens hebben de kritieke afhankelijkheid van de Belgische economie van strategische

⁽⁹³⁾ [Analyse: Energieafhankelijkheid van België \(aardgas en energiemix\) | FOD Economie \(fgov.be\)](#)

⁽⁹⁴⁾ [Voorjaarsprognoses 2023](#)

⁽⁹⁵⁾ [Producentenprijzen in de industrie, totaal — maandelijkse gegevens \[STS_INPP_M_custom_5216060\] Eurostat](#)

⁽⁹⁶⁾ [Producentenprijzen in de industrie, totaal — maandelijkse gegevens \[STS_INPP_M_custom_4382559\]](#)

producten aan het licht gebracht. In een studie van het Belgische ministerie van Economische Zaken ⁽⁹⁷⁾ werden 158 strategische afhankelijke producten geïdentificeerd. De strategische producten worden gedefinieerd als producten die voornamelijk afkomstig zijn van chemische stoffen en metalen, vooral in de gezondheids-, defensie-, digitale en groene sector. In kwantitatief opzicht zijn de VS, het Verenigd Koninkrijk en China de belangrijkste partners voor deze producten. Naar waarde zijn Singapore ⁽⁹⁸⁾ en de Verenigde Staten de belangrijkste partners, waarbij Rusland op de derde plaats een belangrijke rol speelt.

Het vacaturepercentage in België is een van de hoogste in de EU ⁽⁹⁹⁾, ondanks een lage arbeidsparticipatie ⁽¹⁰⁰⁾. Hoewel de energiekosten in 2022 door 83 % van de bedrijven werden genoemd als langetermijnbelemmeringen voor investeringen, blijft het grootste punt van zorg voor 91 % van de bedrijven de beschikbaarheid van gekwalificeerd personeel ⁽¹⁰¹⁾. Mensen hebben laaggeschoolde banen in sectoren als horeca, verwerkende industrie, gezondheid, die als slecht betaald worden beschouwd en/of slechte arbeidsomstandigheden bieden, geruild voor andere beroepen ⁽¹⁰²⁾. Bovendien blijven er negatieve prikkels om te werken als gevolg van het belasting- en uitkeringsstelsel. België heeft een van de hoogste werkloosheidsvallen in de EU (91,60 %) (zie bijlage 14).

De hoge inflatie heeft ook geleid tot een ongekennde stijging van de arbeidskosten via automatische loonindexering. In België wordt het loonvormingssysteem geregeld door de “loonwet”. Deze wet verplichtte de sociale partners ertoe te onderhandelen over loonsverhogingen voor een periode van twee jaar binnen de limieten van een bovengrens die wordt bepaald door de verwachte ontwikkeling van het uurloon in de buurlanden, en

⁽⁹⁷⁾ [Trefpunt Economie 2022 28 | FOD Economie \(fgov.be\)](#)

⁽⁹⁸⁾ [Singapore speelt hier hoogstwaarschijnlijk de rol van hub](#)

⁽⁹⁹⁾ [Vacaturepercentage volgens NACE Rev. 2-activiteit — jaargegevens \[JVS_A_RATE_R2_custom_4188223\] Eurostat](#)

⁽¹⁰⁰⁾ [Werkgelegenheid en activiteit naar geslacht en leeftijd — jaargegevens \[LFSI_EMP_A\]](#)

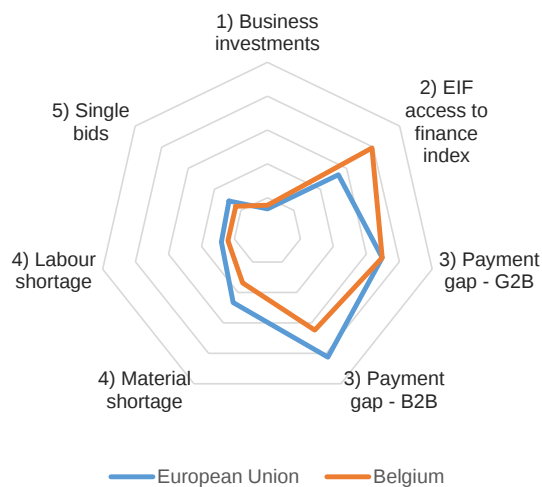
⁽¹⁰¹⁾ [Investeringsenquête 2022 van de EIB: Overzicht van de Europese Unie](#)

⁽¹⁰²⁾ [Hoge Raad voor de Werkgelegenheid — Verslag juli 2022 Stand van zaken van de arbeidsmarkt in België en de gewesten](#)

een ondergrens die wordt bepaald door de verwachte inflatie in België. Daarnaast worden de lonen in België automatisch aangepast aan de “gezondheidsindex” door middel van indexeringsclausules in sectorale collectieve arbeidsovereenkomsten. Als gevolg van de sterke inflatoire piek wordt verwacht dat de nominale loonstijgingen na de automatische indexering in België in 2022 en 2023 aanzienlijk hoger zullen uitvallen dan in de drie belangrijkste buurlanden ⁽¹⁰³⁾. Dit kan leiden tot een verlies aan concurrentievermogen voor Belgische bedrijven en vergroot de noodzaak om waakzaam te zijn voor een zogenaamde loon-/prijspiraal ⁽¹⁰⁴⁾.

Hoewel het Belgische loonvormingssysteem de afgelopen jaren niet heeft geleid tot een buitensporige loonstijging ten opzichte van de buurlanden, kan het in tijden van hoge inflatie aanleiding geven tot bezorgdheid. Hoewel de hoge bedrijfswinstmarges in sommige sectoren hebben bijgedragen tot het absorberen van hogere arbeidskosten, zijn de winstmarges in veel bedrijfstakken in 2022 gedaald, zij het op heterogene wijze ⁽¹⁰⁵⁾. Bovendien beperkt de hoge inflatie de ruimte voor aanpassing door middel van reële lonen op middellange termijn verder, waardoor de rigiditeit van de Belgische arbeidsmarkt, die wordt gekenmerkt door een grote complexiteit van de regelgeving en een lage arbeidsmobiliteit, nog wordt versterkt.

Grafiek A12.2: **Ondernemingsklimaat en productiviteitsfactoren**

Bron: 1) % van het bbp, 2021 Eurostat;

2) Samengestelde indicator, Index 2021 Toegang van het Europees Investeringsfonds tot financiering;

3) Gemiddelde betalingstermijn in aantal dagen, 2022 Intrum;

4) % van de bedrijven in de verwerkende industrie die te maken hebben met beperkingen, Europese Commissie, consumentenenquête van 2022;

5) Aandeel van de met één inschrijver gegunde opdrachten, scorebord van de eengemaakte markt 2022.

De toegang tot financiering in België ligt boven het EU-gemiddelde, maar België loopt achter op het vlak van laattijdige betalingen door overheidsinstanties. De toegang tot financiering blijft in België gemakkelijker dan gemiddeld het geval is in de EU en het aandeel durfkapitaal in het bbp is hoog in België. Bovendien heeft België een van de kortste betalingsachterstanden tussen bedrijven, maar kan het beter presteren met betrekking tot betalingsachterstanden door overheidsinstanties, met name die in Wallonië. Het aandeel kmo's dat de afgelopen zes maanden te laat is betaald, bedroeg 50 %, iets slechter dan het EU-gemiddelde (43 %).

Ondanks enige vooruitgang in de afgelopen jaren blijft België een gereguleerde markt. Het percentage ondernemingen dat een effect van regelgeving op langetermijninvesteringen meldt, ligt onder het EU-gemiddelde (19,4 % tegenover 28 %). De verhouding tussen bedrijfsregistratie en faillissementen toont echter een van de laagste jaarlijkse percentages van opzeggingen in de EU, wat wijst op een lage bedrijfsdynamiek. In het herstel- en veerkrachtplan wordt een hervorming voorgesteld om de administratieve lasten voor bedrijven te vereenvoudigen door de procedure voor het creëren, wijzigen en ontbinden van

⁽¹⁰³⁾Nationale Bank van België, Economische projecties voor België, december 2022.

⁽¹⁰⁴⁾Internationaal Monetair Fonds (2023) België: Artikel IV Raadplegingsverslag van de diensten van de Commissie 2022

⁽¹⁰⁵⁾Nationale Bank van België, Rapport 2022, maart 2023.

rechtspersonen volledig te digitaliseren ⁽¹⁰⁶⁾. Ook wordt voorgesteld de overheidsdiensten verder te digitaliseren zodat autoriteiten rechtstreeks toegang kunnen krijgen tot gegevens op basis van het eenmaligheidsbeginsel ⁽¹⁰⁷⁾. De voltooiing van deze maatregelen zou de Belgische score op de indicatoren voor de regulering van de productmarkten (PMR) van de OESO kunnen verlagen ⁽¹⁰⁸⁾.

Andere tekortkomingen op het gebied van kleinhandel, detailhandel in geneesmiddelen, telecommunicatie en beroepen zijn nog niet aangepakt. De detailhandel blijft sterk gereguleerd ⁽¹⁰⁹⁾. Hoewel de toetreding van nieuwe spelers tot de markt een positief effect kan hebben gehad op de mededinging in het supermarktsegment, blijft de detailhandel een van de sectoren met een verhoogd risico op concurrentievervalsingen ⁽¹¹⁰⁾.

Arbeidsmarktregulering draagt bij tot een complexe operationele omgeving en kan leiden tot een ongelijk speelveld tussen detailhandelaren. Regionale aanbodbeperkingen blijven van invloed op de keuze van de consument en de prijzen. In 2021 verdubbelde België zijn aandeel van internemarktgerelateerde richtlijnen die niet in nationaal recht zijn omgezet. België wordt geconfronteerd met meer inbreukprocedures dan het EU-gemiddelde.

Wat gereguleerde beroepen betreft, blijven de meeste regelgevingslasten die in de mededeling van 2021 ⁽¹¹¹⁾ worden genoemd, bestaan. Advocaten, architecten, accountants, vastgoedmakelaars en toeristengidsen (in Wallonië) zijn meer gereguleerd dan het EU-gemiddelde. Er blijven beperkingen bestaan, zoals de evenredigheid van het aandeelhouderschap of de stemrechten van vastgoedmakelaars en architecten. Advocaten in België zijn onderworpen

aan onverenigbaarheidsregels en multidisciplinaire beperkingen die van invloed kunnen zijn op het potentieel van deze sector om te innoveren en digitale oplossingen en nieuwe bedrijfsmodellen uit te rollen.

⁽¹⁰⁶⁾Hervorming R-2.01.

⁽¹⁰⁷⁾Investeringsplan — 2.05-510 — Een digitale toegangspoort.

⁽¹⁰⁸⁾[Beoordeling van de verbanden tussen de Europese nationale plannen voor herstel en veerkracht en de indicatoren voor de productmarktverordening van de OESO](#)

⁽¹⁰⁹⁾Restrictiviteitsindicator voor de detailhandel, Europese Commissie 2022.

⁽¹¹⁰⁾Prijzenobservatorium: Marktwerking in België: een horizontale screening van de marktdiensten (2020).

⁽¹¹¹⁾[Mededeling over de actualisering van de aanbevelingen voor de hervorming van de reglementering van professionele diensten](#), COM(2021)385

Tabel A12.1: **Industrie en de eengemaakte markt**

POLICY AREA		INDICATOR NAME	2018	2019	2020	2021	2022	EU27 average (*)
HEADLINE INDICATORS	Economic Structure	Net private investment, level of private capital stock, net of depreciation, % GDP ⁽¹⁾	4.5	5.2	3.7	4.2	3.8	3.7
		Net public investment, level of public capital stock, net of depreciation, % GDP ⁽¹⁾	0.4	0.4	0.4	0.5	0.4	0.4
	Cost competitive-ness	Real labour productivity per person in industry (% yoy) ⁽²⁾	-1.9	3.7	-2.4	0.6	-1.5	1.4
		Nominal unit labour cost in industry (% yoy) ⁽²⁾	3	-1.5	-1	5.3	n.a.	2.9
RESILIENCE	Shortages	Material shortage (industry), firms facing constraints, % ⁽³⁾	11	7	9	19	34	47
		Labour shortage using survey data (industry), firms facing constraints, % ⁽³⁾	12	11	12	16	24	28
		Vacancy rate (business economy) ⁽⁴⁾	4.5	4.2	3.6	5.2	5.9	3.1
	Strategic dependencies	Concentration in selected raw materials, Import concentration index based on a basket of critical raw materials ⁽⁵⁾	0.21	0.18	0.17	0.17	0.19	0.18
		Installed renewables electricity capacity, % of total electricity produced ⁽⁶⁾	27.1	29.7	32.9	34.4	n.a.	50.9
SINGLE MARKET	Single Market integration	EU trade integration, % ⁽⁷⁾	54.2	53.4	51.3	56.7	62.5	45.8
	Restrictions	EEA Services Trade Restrictiveness Index ⁽⁸⁾	0.06	0.06	0.06	0.06	0.06	0.05
	Public procurement	Single bids, % of total contractors ⁽⁹⁾	22	21	21	22	24	29
BUSINESS ENVIRONMENT - SMES	Investment obstacles	Impact of regulation on long-term investment, % of firms reporting business regulation as major obstacle ⁽¹⁰⁾	27.3	25.5	25.7	19.4	24.5	29.6
	Business demography	Bankruptcies, Index (2015=100) ⁽¹¹⁾	101.6	108.2	73.5	66.6	94.7	86.8
		Business registrations, Index (2015=100) ⁽¹¹⁾	112.3	126.3	123.4	138.5	122.8	121.2
	Late payments	Payment gap - corporates B2B, difference in days between offered and actual payment ⁽¹²⁾	9	7	3	12	11	13
		Payment gap - public sector, difference in days between offered and actual payment ⁽¹²⁾	21	22	6	12	16	15
		Share of SMEs experiencing late payments in past 6 months, % ⁽¹³⁾	n.a.	43.8	42	42.4	50	43
	Access to finance	EIF Access to finance index - Loan, Composite: SME external financing over last 6 months, index values between 0 and 1 ⁽¹⁴⁾	0.79	0.73	0.6	0.67	n.a.	0.46
		EIF Access to finance index - Equity, Composite: VC/GDP, IPO/GDP, SMEs using equity, index values between 0 and 1 ⁽¹⁴⁾	0.22	0.14	0.29	0.27	n.a.	0.23

(*) Laatst beschikbare jaar

Bron: (1) AMECO, (2) Eurostat, (3) ECFIN BCS, (4) Eurostat, (5) COMEXT en berekeningen van de Commissie, (6) Eurostat, (7) Eurostat, (8) OESO, (9) Scorebord van de eengemaakte markt, (10) EIB-enquête, (11) Eurostat: (12) Intrum, (13) Onderzoek SAFE, (14) EIF Index toegang kmo's tot financiering

Deze bijlage geeft een overzicht van de prestaties van het Belgische openbaar bestuur, dat essentieel is voor het verlenen van diensten en het doorvoeren van hervormingen. België scoort boven het EU-gemiddelde ⁽¹¹²⁾ wat betreft de algehele administratieve doeltreffendheid. Coördinatie tussen de verschillende overheidsniveaus vormt echter een aanzienlijke uitdaging om meer vooruitgang te boeken op het gebied van de efficiëntie van de overheid. De belangrijkste prioriteit van de federale regering is vooruitgang te boeken bij de digitalisering van de werkzaamheden van de overheid en de openbare diensten die zij verleent. Dit komt tot uiting in het herstel- en veerkrachtplan, dat tot doel heeft de cyberbeveiliging en de levering van digitale overheidsdiensten te versterken. Het herstel- en veerkrachtplan zal ook bijdragen tot het verbeteren van de energie-efficiëntie van openbare gebouwen en het ondersteunen van uitgaventoetsingen van federale en regionale overheden.

De institutionele structuur van België, waar beleidsmaatregelen over verschillende overheidsniveaus worden verdeeld, vergroot het belang van doeltreffende coördinatie. Verschillende regionalisatiegolven hebben met name aanzienlijke uitdagingen met zich meegebracht voor de efficiëntie en de samenhang van het beleid in de overheidssector. Het vermijden van overlapping van structuren en het zoeken naar synergieën, met name om de kostenefficiëntie van het beleid te waarborgen, vereist nauwe coördinatie tussen de bevoegde autoriteiten (federaal, regionaal/gemeenschapsniveau en lokaal niveau). Verschillende soorten territoriale wetgeving kunnen ook de complexiteit van het ondernemingsklimaat vergroten (zie bijlage 12).

Een doeltreffende evaluatie in het beleidsvormingsproces kan de administratieve en regelgevingslasten helpen verminderen. Hoewel effectbeoordelingen worden uitgevoerd voor alle primaire en sommige secundaire wetgeving, houden deze niet systematisch rekening met beleidsalternatieven. De zeer gedetailleerde regeerakkoorden die door de partijen zijn opgesteld, bevatten vaak vooraf gedefinieerde beleidsoplossingen. Raadplegingen

en betrokkenheid van belanghebbenden vinden plaats op ad-hocbasis. Het raadplegingsproces wordt minder transparant gemaakt omdat relevante documenten op de websites van verschillende ministeries worden gepubliceerd. In haar verslag over de federale evaluatiecapaciteit heeft de Rekenkamer aanbevolen evaluaties als essentieel onderdeel van de beleidscyclus te integreren ⁽¹¹³⁾. Evaluaties vergemakkelijken empirisch onderbouwde beleidsontwikkeling en vergroten de verantwoordingsplicht door de beleidsprestaties te beoordelen. De sociale partners hebben er gezamenlijk bij de federale autoriteiten op aangedrongen een alomvattende strategie in te voeren om het kader voor beleidsevaluatie en de kwaliteit van de regelgeving te verbeteren en zo de administratieve en regelgevingslasten in België te verminderen ⁽¹¹⁴⁾.

De werkgelegenheid bij de overheid in België is hoog (zie grafiek A13.1a) en de loonkosten van overheidspersoneel stijgen ⁽¹¹⁵⁾. Wat de leeftijdsopbouw betreft, heeft de Belgische overheid een relatief jonge beroepsbevolking (zie tabel A13.1). Het aandeel van het personeel met tertiair onderwijs is ook relatief hoog en is in 2022 gestegen. De deelname van ambtenaren aan volwasseneneducatie is echter lager dan het EU-gemiddelde. De genderkloof bij functies voor hoge ambtenaren is gedicht, maar blijft tot de grootste in de EU behoren (zie grafiek A13.1b).

België is een van de goede presteerders van de EU op het gebied van e-overheid. Ook het percentage burgers dat online met de overheid communiceert, is zeer hoog en neemt sinds 2018 toe (zie tabel A13.1). Het herstel- en veerkrachtplan zal naar verwachting overheidsdiensten verder digitaliseren en de cyberbeveiliging versterken.

Het gebrek aan personele en financiële middelen blijft een uitdaging voor het rechtsstelsel, dat baat zou hebben bij een betere digitalisering ⁽¹¹⁶⁾. De investeringen in

⁽¹¹³⁾Rekenkamer, 2018.

⁽¹¹⁴⁾Centrale Economische Raad, 2020.

⁽¹¹⁵⁾OESO (2022), Economisch onderzoek van de OESO: België 2022, Publicaties OESO, Parijs, <https://doi.org/10.1787/01c0a8f0-en>, blz. 38, figuur 1.17.

⁽¹¹⁶⁾Zie voor een meer gedetailleerde analyse van de prestaties van het rechtsstelsel in België het [EU-scorebord voor justitie](#)

⁽¹¹²⁾Wereldwijde governance-indicatoren, gegevens van 2021.

het herstel- en veerkrachtplan zijn gericht op het verhogen van het digitaliseringsniveau. Tegen 2026 moeten deze initiatieven leiden tot: (i) de invoering van één online justitieportaal voor burgers en bedrijven; (ii) één enkel casemanagementsysteem voor de rechtbanken, dat de digitale indiening van zaken en de raadpleging van dossiers vergemakkelijkt; (iii) publicatie van de meeste jurisprudentie online; en (v) hulpbronnenbeheer op basis van realtimegegevens. Uit de gegevens van 2021 blijkt dat administratieve zaken sneller worden afgehandeld in eerste aanleg (235 dagen in vergelijking met 399 dagen in 2020), maar een aanhoudend gebrek aan gegevens verhindert een volledig overzicht van de efficiëntie van het systeem. Er zijn geen systematische tekortkomingen met betrekking tot de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht gemeld.

Ondanks recente verbeteringen scoort België onder het EU-gemiddelde wat betreft de maturiteit van open data. (zie grafiek A13.1c).

De maatregelen inzake open data in het herstel- en veerkrachtplan van België hebben betrekking op een doelstelling om regionale en lokale managers en verkozen functionarissen in het Waalse Gewest tegen het vierde kwartaal van 2024 op te leiden over digitale kwesties, waaronder open data.

[2023](#) (wordt verwacht) en het landenhoofdstuk voor België in het [verslag over de rechtsstaat 2023](#) (wordt verwacht).

Tabel A13.1: Indicatoren voor het openbaar bestuur

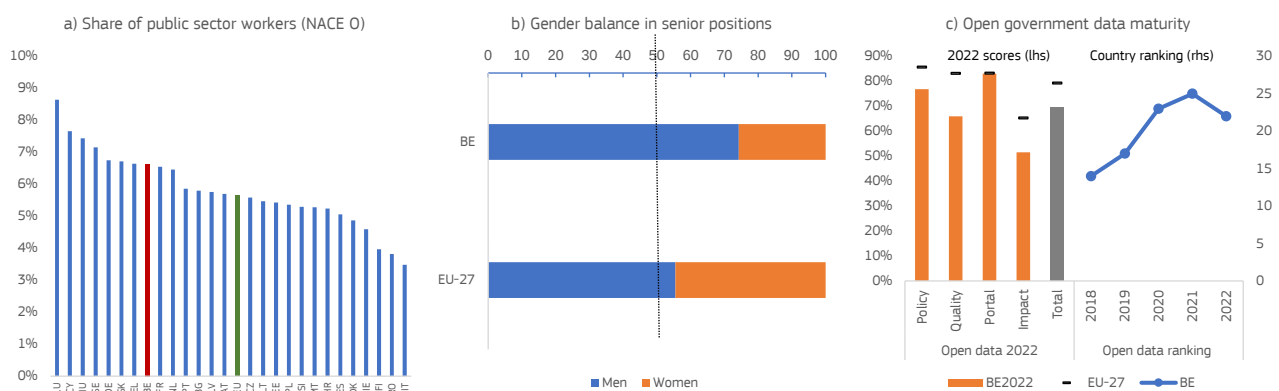
BE Indicator ⁽¹⁾	2017	2018	2019	2020	2021	2022	EU-27 ⁽²⁾
E-government and open government data							
1 Share of individuals who used the internet within the last year to interact with public authorities (%)	62.1	62.8	64.1	66.1 (u)	74.4	n/a	64.8
2 E-government benchmark overall score ⁽³⁾	n/a	n/a	n/a	71.7	74.1	77.5	72.9
3 Open data and portal maturity index	n/a	0.7	0.6	0.6	0.6	0.7	0.8
Educational attainment level, adult learning, gender parity and ageing							
4 Share of public administration employees with tertiary education (levels 5-8, %)	45.4 (b)	45.3	46.6	48.0	53.0 (b)	55.5	52.0
5 Participation rate of public administration employees in adult learning (%)	9.8 (b)	9.5	8.5	7.8	11.4 (b)	11.4	16.9
6 Gender parity in senior civil service positions ⁽⁴⁾	62.8	61.2	57.2	55.2	49.4	48.6	11.0
7 Ratio of 25-49 to 50-64 year olds in NACE sector O	1.8 (b)	1.7	1.6	1.7	1.7 (b)	1.7	1.5
Public financial management							
8 Medium term budgetary framework index	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	n/a	0.7
9 Strength of fiscal rules index	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	n/a	1.5
Evidence-based policy making							
10 Regulatory governance	1.93	n/a	n/a	n/a	1.82	n/a	1.7

(¹) Hoge waarden wijzen op een goede prestatie, behalve voor indicator # 6. (²) Waarde 2022. Indien niet beschikbaar, wordt de waarde van 2021 weergegeven. (³) Meet de gebruikersgerichtheid (ook voor grensoverschrijdende diensten) en de transparantie van digitale overheidsdiensten, alsook het bestaan van belangrijke facilitatoren voor het verlenen van die diensten. (⁴) Gedefinieerd als de absolute waarde van het verschil tussen het percentage mannen en vrouwen in hoge functies in overheidsdienst.

Vlaggen: (b) onderbreking van de tijdreeks; (d) de definitie verschilt; (u) geringe betrouwbaarheid.

Bron: Enquête over het gebruik van ICT, Eurostat (# 1); Benchmarkverslag voor e-overheid (# 2); Rapport over de maturiteit van open gegevens (# 3); Arbeidskrachtenenquête, Eurostat (# 4, 5, 7), Europees Instituut voor gendergelijkheid (# 6); Databank voor begrotingsgovernance (# 8, 9); OESO-indicatoren voor regelgevingsbeleid en governance (# 10).

Grafiek A13.1: **a) Aandeel van de bevolking in de werkende leeftijd dat werk in de overheidssector; b) Aandeel vrouwen en mannen in hogere functies; c) Indicator voor de maturiteit van open overheidsgegevens: scores 2022 (% van de totale maximumscore) (linkerkant); rangschikking van landen, algemene score (rechterkant)**

(1) grafiek c), rechtergrafiek: lage waarden wijzen op goede prestaties

Bron: Eurostat; b) Europees Instituut voor gendergelijkheid; c) Maturiteit van open data | data.europa.eu

BIJLAGE 14: UITDAGINGEN OP HET GEBIED VAN WERKGELEGENHEID, VAARDIGHEDEN EN SOCIAAL BELEID IN HET LICHT VAN DE EUROPESE PIJLER VAN SOCIALE RECHTEN

De Europese pijler van sociale rechten is het kompas voor opwaartse convergentie naar betere arbeids- en levensomstandigheden in de EU. In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de vooruitgang die België heeft geboekt bij de uitvoering van de 20 beginselen van de kerndoelen en nationale streefcijfers van de EU voor 2030 op het gebied van werkgelegenheid, vaardigheden en armoedebestrijding.

Tabel A14.1: **Sociaal scorebord voor België**

Policy area	Headline indicator	
Equal opportunities and access to the labour market	Early leavers from education and training (% of population aged 18-24, 2022)	6,4
	Share of individuals who have basic or above basic overall digital skills (% of population aged 16-74, 2021)	54,23
	Youth NEET rate (% of population aged 15-29, 2022)	9,2
	Gender employment gap (percentage points, 2022)	7,6
	Income quintile ratio (S80/S20, 2021)	3,42
Dynamic labour markets and fair working conditions	Employment rate (% of population aged 20-64, 2022)	71,9
	Unemployment rate (% of active population aged 15-74, 2022)	5,6
	Long term unemployment (% of active population aged 15-74, 2022)	2,3
	GDHI per capita growth (2008=100, 2021)	105,25
Social protection and inclusion	At risk of poverty or social exclusion rate (% of total population, 2021)	18,8
	At risk of poverty or social exclusion rate for children (% of population aged 0-17, 2021)	20,5
	Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction (% reduction of AROP, 2021)	53,31
	Disability employment gap (percentage points, 2021)	38
	Housing cost overburden (% of total population, 2021)	7,5
	Children aged less than 3 years in formal childcare (% of population under 3-years-old, 2021)	51,7
	Self-reported unmet need for medical care (% of population 16+, 2021)	1,7
Critical situation To watch Weak but improving Good but to monitor On average Better than average Best performers		

Bijgewerkt op 27 april 2023. De lidstaten staan op het Sociale scorebord ingedeeld volgens een statistische methodologie die is overeengekomen met het EMCO en het SPC. Het bevat een algemeen overzicht van de niveaus en de veranderingen van de indicatoren ten opzichte van de respectieve EU-gemiddelden en classificeert de lidstaten in zeven categorieën. Meer informatie over de gevolgde methode is te vinden in het gezamenlijk verslag over de werkgelegenheid 2023. Wegens wijzigingen in de definitie van "digitale vaardigheden van de bevolking" in 2021 worden voor de beoordeling van deze indicator uitzonderlijk alleen niveaus gebruikt; NEET: jongeren die niet werken en geen onderwijs of opleiding volgen; BBIH: bruto beschikbaar inkomen van huishoudens.

Bron: Eurostat

De Belgische economie en arbeidsmarkt bleken in 2022 veerkrachtig te zijn, maar er blijven aanzienlijke uitdagingen bestaan,

waaronder een hoge mate van inactiviteit, toenemende tekorten aan arbeidskrachten en grote regionale verschillen. Ondanks een recordhoog vacaturepercentage en een historisch laag werkloosheidspercentage bedroeg de arbeidsparticipatie (leeftijdsgroep 20-64 jaar) in 2022 slechts 71,9 %, onder het EU-gemiddelde van 74,6 %. De werkgelegenheidsgroei werd afgeremd door een over het geheel genomen lage participatiegraad (76,0 % tegenover 79,4 % in de EU in 2022). Tegen de achtergrond van regionale verschillen zijn er grote kloven in activiteit en werkgelegenheid voor specifieke kansarme groepen. En, hoewel het percentage mensen in een huishouden met een zeer lage arbeidsintensiteit daalde tot 11,5 % in 2022, bleef het hoog met 11,9 % in 2021, ruim boven het EU-gemiddelde van 8,9 %. Het Belgische arbeidsmarktakkoord van 2022 bevatte maatregelen om de werkgelegenheid te stimuleren, bijvoorbeeld door de flexibiliteit op het gebied van nachtarbeid in de elektronische handel te vergroten en door activeringsmaatregelen voor ontslagen werknemers in te voeren. Deze overeenkomst omvatte ook maatregelen om het evenwicht tussen werk en privéleven te verbeteren, zoals de mogelijkheid om een 4-daagse werkweek of een afwisselend werkrooster aan te vragen en het recht om offline te zijn. Niettemin blijft er ruimte voor meer en gerichtere beleidsmaatregelen, met name om de bestaande werkontmoedigende prikkels op het gebied van belastingen en uitkeringen aan te pakken, aangezien België nog steeds een van de hoogste werkloosheids- en lageloonvallen in de EU heeft (zie bijlage 12).

De arbeidsparticipatie van kansarme groepen zal verder moeten worden verhoogd om de Belgische nationale werkgelegenheidsdoelstelling van 80 % voor 2030 te halen (HRW, 2022). De arbeidsparticipatiekloof tussen personen met en zonder handicap is een van de grootste in de EU en blijft toenemen (38 procentpunten in 2021 tegenover 32 procentpunten in 2018). Het aantal werknemers met langdurig ziekteverlof is sterk gestegen van 4,5 % van de bevolking in de werkende leeftijd (20-64 jaar) in 2013 tot 6,7 % in 2021 (nationale statistieken). Onlangs zijn verschillende maatregelen aangekondigd om de

re-integratie van werknemers met langdurig ziekteverlof te verbeteren, waaronder het moeilijker maken om hen te ontslaan en het gebruik van financiële sancties voor werkgevers en werknemers om de verantwoordelijkheid voor beide te vergroten. De arbeidsparticipatie van oudere werknemers (60-64 jaar) is verbeterd, maar de kloof met het EU-gemiddelde is nog steeds groot (9,7 procentpunten in Q4-2022). In 2022 was de arbeidsparticipatie van laagopgeleiden (46,2 %) en niet in de EU geboren personen (57,3 %) aanzienlijk lager dan de totale arbeidsparticipatie, met name onder vrouwen die niet in de EU zijn geboren (47,0 %). Bovendien blijft de arbeidsparticipatie van mensen die in België zijn geboren met niet in de EU geboren ouders lager dan die van mensen met in België geboren ouders (FOD WASO & Unia, 2022). Om dit probleem aan te pakken, bevat het Belgische herstel- en veerkrachtplan hervormingen om de discriminatietests te versterken en een sectoraal discriminatiebeleid te ondersteunen (in Vlaanderen). Het Europees Sociaal Fonds Plus (ESF+) zal zich richten op actieve sociale inclusie van kansarme groepen door meer geïntegreerde integratietrajecten uit te rollen, ook voor personen met een handicap.

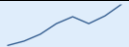
De COVID-19-crisis heeft de bestaande grote tekorten aan arbeidskrachten en de discrepanties tussen gevraagde en aangeboden vaardigheden op de Belgische arbeidsmarkt nog verergerd. In Q4-2022 meldde meer dan 29 % van de Belgische werkgevers in de dienstensector tekorten aan arbeidskrachten. Het tekort aan arbeidskrachten in zowel laag- als hooggekwalificeerde beroepen blijft in alle gewesten toenemen. Afhankelijk van het beroep kunnen tekorten het gevolg zijn van onaantrekkelijke arbeidsomstandigheden, onvoldoende afgestudeerden of onvoldoende vaardigheden. Aanzienlijke tekorten houden verband met het lage aantal afgestudeerden in wetenschap, technologie, engineering en wiskunde, en er is bezorgdheid over de aantrekkelijkheid en de relevantie van beroepsonderwijs en -opleiding voor de arbeidsmarkt. Om tekorten aan arbeidskrachten aan te pakken, hebben de Belgische federale instanties financiële stimulansen ingevoerd om mensen aan te moedigen een baan te vinden in beroepen met een tekort aan arbeidskrachten. Daarnaast heeft het land in het kader van het herstel- en veerkrachtplan een hervorming doorgevoerd waardoor langdurig werklozen de eerste 3

maanden werk in een baan in een knelpuntberoep kunnen combineren met een gedeeltelijke werkloosheidsuitkering.

Lage vaardigheidsniveaus vormen een belangrijke belemmering voor de werkgelegenheid en de beperkte deelname van laagopgeleiden aan volwasseneneducatie is een ernstig probleem voor bij- en omscholing. Het percentage volwassenen (van 25-64 jaar) dat de afgelopen 4 weken aan leeractiviteiten heeft deelgenomen, bedroeg in 2022 10,3 %, wat lager is dan het EU-gemiddelde van 11,9 %. Het was bijzonder laag onder laaggeschoolden (3,9 % tegenover 4,7 % in de EU). Het herstel- en veerkrachtplan omvat verschillende hervormingen om de deelname aan volwasseneneducatie te stimuleren, waaronder de invoering van een individueel recht van 5 dagen opleiding per jaar voor werknemers en het opzetten van individuele leerrekeningen. Voorts voorziet het plan in een grote investering in opleidingsinfrastructuur om de groene en de digitale transitie te ondersteunen. Vlaanderen zal bijvoorbeeld investeren in Digibanken, een digitaal opleidingsproject voor kwetsbare groepen. Het ESF+ stimuleert de hervormingen en investeringen van het herstel- en veerkrachtplan door sterk steun te verlenen aan opleidingsactiviteiten die gericht zijn op kansarme groepen in elk gewest. Deze maatregelen zullen België naar verwachting helpen zijn nationale doelstelling van 60,9 % voor volwasseneneducatie voor 2030 te halen.

De doeltreffendheid van sociale overdrachten bij het terugdringen van armoede en inkomensongelijkheid is relatief hoog in België. Het wijdverbreide gebruik van de regeling voor het behoud van banen tijdens de COVID-19-crisis heeft de gevolgen voor het inkomen van huishoudens verzacht, zij het met uiteenlopende effecten (Coppens, et al. 2021). Het percentage mensen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd (AROPE) is in 2021 gedaald tot 18,8 %, onder het EU-gemiddelde van 21,7 %, en bedraagt in 2022 18,7 %. Niettemin blijven er aanzienlijke regionale verschillen bestaan, die overeenkomen met die in de arbeidsmarktresultaten. Tijdens de energiecrisis heeft de automatische indexering van lonen en uitkeringen de koopkracht van huishoudens relatief goed beschermd (Capeau et al., 2022).

Tabel A14.2: **Nationale streefcijfers voor 2030 voor België**

Indicators	Latest data	Trend (2015-2022)	National target by 2030	EU target by 2030
Employment (%)	71.9 (2022)		80	78
Adult learning ¹ (%)	39.4 (2016)		60.9	60
Poverty reduction ² (thousands)	-116 (2022)		-279	-15 000

(1) Enquête volwasseneneducatie, volwassenen die de afgelopen 12 maanden een opleiding hebben gevolgd. (2) Aantal personen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd (Arope), referentiejaar 2019.

Bron: Eurostat, DG EMPL

De algemene goede prestaties van België op het gebied van sociale resultaten verhullen een ongelijke verdeling van economische kansen. Er bestaan aanzienlijke verschillen in sociale resultaten tussen groepen op basis van sociaal-economische, migranten- en oudergerelateerde achtergronden. Er zijn nog steeds grote armoederisico's voor de groepen die ondervertegenwoordigd zijn op de arbeidsmarkt, en opwaartse inkomensmobiliteit is zeer laag voor lage-inkomensgroepen (OESO, 2022). Ongelijkheden in kansen voor jongeren komen tot uiting in de grote kloof tussen de AROPE-percentages van kinderen van hoog- en laagopgeleide ouders (63,8 procentpunten tegenover 52,7 procentpunten in de EU in 2021) en de grote ongelijkheden in onderwijsresultaten in verband met de sociaal-economische achtergrond (zie bijlage 13). Deze factoren beperken de mogelijkheden voor economische en sociale mobiliteit tussen de generaties. Meer steun voor actieve sociale inclusie en inclusief onderwijs, ondersteund door het herstel- en veerkrachtplan en het ESF+, zal België naar verwachting helpen zijn nationale doelstelling van 279 000 minder mensen die met armoede of sociale uitsluiting worden bedreigd tegen 2030 (ten opzichte van 2019), waaronder 93 000 kinderen, te verwezenlijken.

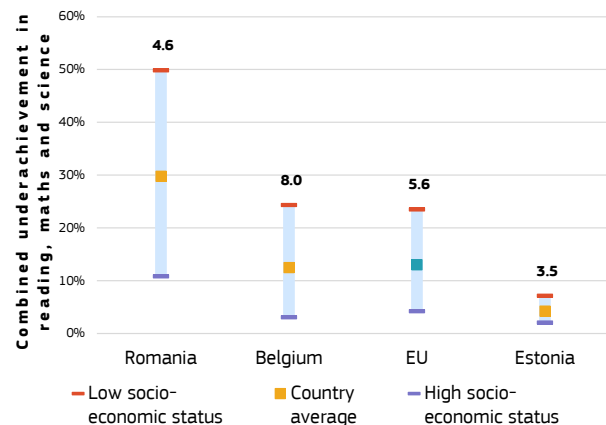
Deze bijlage geeft een overzicht van de belangrijkste uitdagingen voor de drie onderwijs- en opleidingsstelsels van België in het licht van de doelstellingen op EU-niveau en andere contextuele indicatoren volgens het strategisch kader voor de Europese onderwijsruimte, op basis van de Onderwijs- en opleidingsmonitor 2022.

België presteert voor de meeste EU-doelstellingen boven het EU-gemiddelde, maar zijn onderwijsstelsels bieden niet aan iedereen gelijke kansen (zie grafiek A15.1).

Sociaal-economische achterstand, die vaak via onderwijs wordt gemedieerd, heeft belangrijke en langdurige gevolgen voor het leven van kinderen en leidt tot toekomstige verliezen op het gebied van werkgelegenheid, inkomen en gezondheid ⁽¹¹⁷⁾. België is een van de beste presteerders in de EU op het gebied van deelname aan voor- en vroegschoolse educatie en opvang (OOJK), maar de deelname van kansarme kinderen jonger dan 3 jaar loopt achter ⁽¹¹⁸⁾. 15-jarige studenten met een lage sociaal-economische status hebben 8 keer meer kans (EU 5,6 keer) om lager te presteren op het gebied van lezen, wiskunde en wetenschappen (gecombineerd) in het schoolonderwijs dan leerlingen met een hoge sociaal-economische status (zie tabel A15.1). Het ouderonderwijs heeft ook grote gevolgen voor het risico op voortijdig schoolverlaten. Jongeren van wie de ouders een laag opleidingsniveau hebben, verlaten 10,5 keer vaker de school dan die met hoogopgeleide ouders (EU-gemiddelde 9,1 keer, 2021). Meer dan een op de drie jonge volwassenen met een handicap sluit het secundair onderwijs niet af en hun beperkte deelname aan het hoger onderwijs is een van de redenen voor hun lage arbeidsparticipatie ⁽¹¹⁹⁾. Er is ook bezorgdheid over de kwaliteit van beroepsonderwijs ⁽¹²⁰⁾ en -opleiding en de deelname van laaggeschoolden aan volwassenenonderwijs (zie bijlage 14). De

modernisering van de infrastructuur voor beroepsonderwijs en -opleiding in het kader van het Vlaamse herstelplan heeft tot doel de kwaliteit en de aantrekkelijkheid van de programma's te verbeteren. De gemeenschappen nemen enkele maatregelen om

Grafiek A15.1: **Onderpresteerders op het gebied van lezen, wiskunde en wetenschappen (gecombineerd) naar sociaal-economische status, PISA 2018**

Bron: Berekening JRC op basis van OESO (PISA 2018).

Opmerking: De cijfers bovenaan elke staaf geven de verhouding tussen de twee waarden aan.

ongelijkheden in het onderwijs aanpakken, onder meer door systemische schoolhervormingen.

Het tekort aan goed opgeleide leerkrachten dreigt de prestaties en kansengelijkheid van de Belgische onderwijsstelsels verder onder druk te zetten. Kansarme leerlingen hebben minder toegang tot ervaren leerkrachten dan gemiddeld in de EU (BEfl -13 procentpunten; BE -10 procentpunten; EU-23-4,7 procentpunten) ⁽¹²¹⁾. Het huidige tekort aan leerkrachten en het verzuim van leerkrachten zijn van invloed op de onderwijsresultaten van alle leerlingen. Uit recent onderzoek ⁽¹²²⁾ blijkt dat de best presterende leerlingen in het basisonderwijs het grootste leerverlies hebben geleden als gevolg van de

⁽¹¹⁷⁾Clarke, C., et al. (2022), "The economic costs of childhood socio-economic disadvantage in European OECD countries", *OECD Papers on Well-being and Inequalities*, nr. 9, Publicaties OESO, Parijs

⁽¹¹⁸⁾Europese Commissie (2022), Onderwijs- en opleidingsmonitor 2022, Landenrapport België.

⁽¹¹⁹⁾Europese Commissie (2022b), "Landenrapport 2022 — België", werkdocument van de diensten van de Commissie (2022) 602 final, Europese Commissie, Brussel. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2022-european-semester-country-report-belgium_en.pdf.

⁽¹²⁰⁾Europese Commissie (2022), Onderwijs- en opleidingsmonitor 2022, Landenrapport België.

⁽¹²¹⁾OECD (2022a), Mending the Education Divide: Getting Strong Teachers to the Schools That Need Them Most, TALIS, Publicaties OESO, Parijs, <https://doi.org/10.1787/92b75874-en>.

⁽¹²²⁾Gambi, L. & De Witte, K. (2023). The uphill battle: The amplifying effects of negative trends in test scores, COVID-19 school closures and teacher shortages. Discussionnota's van het departement Economie van de KU Leuven (wordt verwacht).

verstoringen van de pandemie; en de verslechtering van de resultaten was meer uitgesproken in scholen met een groot tekort aan leerkrachten. Basisscholen met een groot aantal kansarme leerlingen hebben ook een groter tekort aan leerkrachten dan scholen met bevoordeelde leerlingen. In het licht van een algemene krappe arbeidsmarkt, een groeiende en diversere studentenpopulatie en toenemende moeilijkheden om gekwalificeerde leerkrachten aan te werven, vragen de belanghebbenden zich af of de recente en geplande maatregelen ter verbetering van het beroep van leraar door de respectieve gemeenschappen voldoende zullen zijn. Het vinden van bijkomende goed gekwalificeerde leerkrachten in de Franse Gemeenschap voor de nieuwe differentiatiepraktijken en vroege tweedetaalcursussen in het basisonderwijs vanaf 2023/2024 (Pact voor uitmuntendheid in het onderwijs) zal ook een uitdaging zijn vanwege het tekort aan gekwalificeerde kandidaten. De Franse Gemeenschap zal haar initiële lerarenopleiding vanaf 2023/2024 hervormen. De Vlaamse Gemeenschap zal introductieprogramma's voor nieuwe leerkrachten uitrollen.

Het versterken van digitaal onderwijs staat hoog op de beleidsagenda, maar lerarenopleidingen zullen van cruciaal belang zijn voor het succes ervan. Het Belgische herstel- en veerkrachtplan is sterk gericht op digitale infrastructuur en apparatuur, digitaal onderwijs en digitale vaardigheden op alle onderwijsniveaus. In 2021 meldde een derde van de 16- tot 19-jarigen niet te beschikken over ten minste algemene digitale basisvaardigheden, wat dicht bij het EU-gemiddelde ligt (zie bijlage 10). Leerkrachten worden aangemoedigd om deel te nemen aan opleidingen, maar het blijft belangrijk hen ook te overtuigen om ICT in de klas te gebruiken, zoals blijkt uit TALIS 2018-gegevens van Belgische leerkrachten die het laagste gebruik van ICT voor projecten of klaswerk meldden (BE 28,9 %; BEfl 37,8 %; BEfr 18,8 %; EU-22 46,9 %) (TALIS 2018). Uitgebreide actieplannen ter verbetering van de ICT-vaardigheden van leerlingen en leerkrachten, zoals Digisprong (BEfl), zullen naar verwachting de digitale transformatie in het onderwijs versnellen.

Hoewel de deelname aan het tertiair onderwijs hoog is, is het aantal afgestudeerden op het gebied van wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (STEM) ontoereikend om aan de

behoeften van de arbeidsmarkt te voldoen.

Meer dan de helft van de jongeren tussen 25 en 34 jaar (51,4 %; EU 42 %) had in 2022 een diploma tertiair onderwijs. Maar slechts één op de vier afgestudeerden van het secundair beroepsonderwijs (25,4 %; EU 36,9 %) en minder dan één op de vijf afgestudeerden in het tertiair onderwijs (17,6 %; EU 24,9 %) zijn STEM-afgestudeerden. Hun aandeel neemt slechts langzaam toe, ondanks specifieke STEM-actieplannen. Het bijzonder lage percentage vrouwelijke STEM-afgestudeerden (4,6 %; EU: 8,1 %) is een grote uitdaging. Het percentage ICT-afgestudeerden in het hoger onderwijs ligt ook ver onder het EU-gemiddelde (2,2 %; EU: 3,9 %). Tekorten aan gekwalificeerd personeel belemmeren de groene en digitale transitie van de Belgische economie (zie bijlage 11).

Tabel A15.1: **Doelstellingen op EU-niveau en andere contextuele indicatoren in het strategisch kader voor de Europese onderwijsruimte**

Indicator	Target	2015		2022	
		Belgium	EU27	Belgium	EU27
¹ Participation in early childhood education (age 3+)	96%	98.2% ^d	91.9%	98.5% ²⁰²⁰	93.0% ²⁰²⁰
² Low achieving 15-year-olds in:	Reading	< 15%	19.5%	20.0%	21.3% ²⁰¹⁸
	Mathematics	< 15%	20.1%	22.3%	19.7% ²⁰¹⁸
	Science	< 15%	19.8%	21.1%	22.3% ²⁰¹⁸
Early leavers from education and training (age 18-24)	³ Total	< 9%	10.1%	11.0%	6.4% ²⁰¹⁸
	⁵ By gender	Men	11.6%	12.5%	8.0%
		Women	8.6%	9.4%	4.8%
	⁴ By degree of urbanisation	Cities	13.6%	9.6%	7.6%
		Rural areas	9.5%	12.2%	4.8%
	⁶ By country of birth	Native	9.0%	10.0%	5.6%
		EU-born	16.6%	20.7%	6.5% ^u
		Non EU-born	19.1%	23.4%	15.2%
				22.1%	
⁶ Equity indicator (percentage points)		:	:	21.3 ²⁰¹⁸	19.3 ²⁰¹⁸
⁷ Exposure of VET graduates to work based learning	Total	≥ 60% (2025)	:	49.0%	60.1%
Tertiary educational attainment (age 25-34)	⁸ Total	45%	43.1%	36.5%	51.4%
	⁸ By gender	Men	37.1%	31.2%	44.1%
		Women	49.2%	41.8%	58.6%
	⁹ By degree of urbanisation	Cities	45.7%	46.2%	52.2%
		Rural areas	39.1%	26.9%	46.5%
	¹⁰ By country of birth	Native	45.3%	37.7%	53.3%
		EU-born	46.3%	32.7%	55.3%
		Non EU-born	27.6%	27.0%	37.4%
				35.7%	
¹¹ Share of school teachers (ISCED 1-3) who are 50 years or over		27.8%	38.3%	28.3% ²⁰²⁰	39.2% ²⁰²⁰

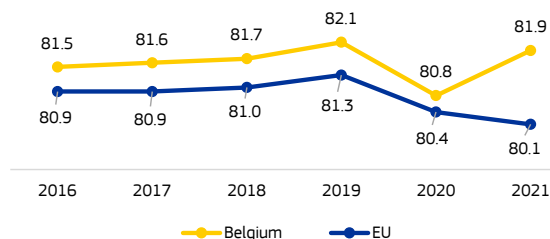
Bron: (1,3,4,5,7,8,9,10,11) = Eurostat; 2 = OESO (PISA); 6 = Europese Commissie (Gemeenschappelijk Centrum voor Onderzoek).

Opmerkingen: Er zijn nog geen gegevens beschikbaar voor de resterende doelstellingen op EU-niveau in het strategisch kader voor de Europese onderwijsruimte, die betrekking hebben op ondermaatse prestaties op het gebied van digitale vaardigheden en de deelname van volwassenen aan leren. De gelijkheidsindicator toont het verschil in het percentage ondermaatse prestaties op het gebied van lezen, wiskunde en wetenschappen (gecombineerd) onder 15-jarigen tussen de laagste en hoogste kwartalen van de sociaal-economische status.

Een gezonde bevolking en een doeltreffend, toegankelijk en veerkrachtig gezondheidsstelsel zijn voorwaarden voor een duurzame economie en samenleving. Deze bijlage bevat een momentopname van de volksgezondheid en het gezondheidsstelsel in België.

De levensverwachting in België is hoger dan het EU-gemiddelde en is na een daling in 2020 grotendeels hersteld (zie grafiek A16.1). Deze opleving weerspiegelt de daling van de COVID-19-sterfte in 2021, die meer dan gehalveerd is ten opzichte van 2020 ⁽¹²³⁾. België weet relatief goed hoe het sterfgevallen als gevolg van behandelbare oorzaken moet voorkomen (zie tabel A16.1). In 2020 waren kanker en ziekten van de bloedsomloop ("hart- en vaatziekten") de belangrijkste doodsoorzaken, gevolgd door COVID-19.

Grafiek A16.1: **Levensverwachting bij de geboorte (in jaren)**

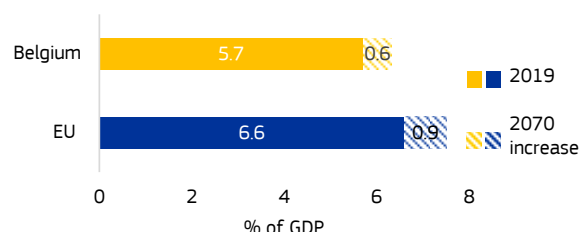

Bron: Eurostat

De uitgaven voor gezondheidszorg ten opzichte van het bbp in België lagen in 2020 iets boven het EU-gemiddelde. De uitgaven per inwoner voor intramurale zorg liggen boven het EU-gemiddelde, terwijl de uitgaven voor ambulante zorg en voor geneesmiddelen en medische hulpmiddelen lager liggen. In 2020 stegen de totale uitgaven voor gezondheidszorg tot 11,1 % van het bbp. Dit is in overeenstemming met de opwaartse trend in alle lidstaten in 2020. In België is deze stijging volledig te verklaren door de aanzienlijke krimp van het bbp (met ongeveer 5,4 %, tegen 5,6 % in de EU als geheel), aangezien de nominale uitgaven voor gezondheidszorg in 2020 daadwerkelijk zijn gedaald ten opzichte van

2019. Als percentage van de totale overheidsuitgaven zijn de uitgaven voor gezondheidszorg in 2020 echter licht gestegen tot 15,0 %, tegen 14,6 % in 2019. Het overheidsaandeel in de uitgaven voor gezondheidszorg in België (79,2 % in 2020) ligt iets onder het EU-gemiddelde. Op basis van het leeftijdsprofiel van de Belgische bevolking zullen de overheidsuitgaven voor gezondheidszorg tegen 2070 naar verwachting met 0,6 procentpunt van het bbp stijgen (tegenover 0,9 procentpunt voor de EU in totaal) (zie grafiek A16.2).

Grafiek A16.2: **Verwachte stijging van de overheidsuitgaven voor gezondheidszorg in de periode 2019-2070**

Referentiescenario AWG

Bron: Europese Commissie/EPC (2021)

De uitgaven voor preventie in België bedroegen 2,0 % van de totale uitgaven voor gezondheidszorg in 2020, tegenover 3,4 % voor de EU als geheel. Tussen 2019 en 2020 zijn de uitgaven voor preventie in België met 22 % gestegen, tegenover een stijging van 26 % voor de EU als geheel. In de hele EU werd deze stijging voornamelijk veroorzaakt door uitgaven voor programma's voor de opsporing, bewaking, bestrijding en respons van ziekten in het kader van de volksgezondheidsreactie op COVID-19. In 2020 meldde België de grootste proportionele stijging van alle lidstaten in uitgaven voor voorlichtings-, onderwijs- en adviesprogramma's in verband met ziektepreventie.

Er bestaat bezorgdheid over mogelijke tekorten aan gezondheidswerkers in de toekomst. Het aantal van 3,2 praktiserende artsen per 1 000 inwoners in België lag in 2020 onder het EU-gemiddelde (3,9). Het aantal artsen in België is de afgelopen tien jaar in een trager tempo gestegen dan in de meeste EU-landen. Dit en het hoge percentage actieve artsen ouder dan 55 jaar (43,3 % in België ten opzichte van een ongewogen gemiddelde in de EU van 35,9 %)

⁽¹²³⁾Op basis van gegevens die rechtstreeks door de lidstaten aan het ECDC worden verstrekt in het kader van het Europees bewakingssysteem (gegevens van 13 april 2023).

geven aanleiding tot bezorgdheid over de toenemende tekorten in de toekomst en de toegankelijkheid van gezondheidsdiensten op lange termijn. Om het aanbod van artsen te verhogen, is het aantal studenten dat tot medische scholen is toegelaten, de afgelopen jaren toegenomen. Als gevolg daarvan is het aantal afgestudeerden in de geneeskunde (meer dan 2 000) in 2019 meer dan verdubbeld ten opzichte van 2009 (ongeveer 850). Het aantal verpleegkundigen is de afgelopen jaren ook gestegen tot 11,1 per 1 000 inwoners in 2018, ruim boven het EU-gemiddelde (8,3 in 2020). Desondanks is de verhouding tussen patiënten en verpleegkundigen in ziekenhuizen hoog en is het moeilijk om verpleegkundigen aan te werven. Tijdens de COVID-19-pandemie werd België geconfronteerd met een tekort aan gezondheidswerkers, met name aan verpleegkundigen voor intensieve zorg. Strategieën om deze tekorten te beperken, omvatten het gebruik van overuren, het opnieuw toewijzen van verpleegkundigen, het aanbieden van opleidingen op het gebied van intensieve zorg en het aanwerven van tijdelijke verpleegkundigen. Er werd extra personeel aangeworven door gebruik te maken van een “gezondheidsreserve”, waaronder gezondheidswerkers, studenten en gepensioneerden in de gezondheidszorg. Er werden ook bonussen ingevoerd voor gezondheidswerkers die zich bezighouden met COVID-19 in ziekenhuizen. In dit verband heeft België de steun van het Investeringsinitiatief Coronavirusrespons gebruikt om de opleidingspremie voor verpleegstudenten te verhogen. De regering heeft maatregelen genomen om het beroep van verpleegkundige aantrekkelijker te maken en de arbeidsomstandigheden van verpleegkundigen en ander personeel in acute en psychiatrische ziekenhuizen en in gemeenschapszorg te verbeteren. Sinds 2020 is een investering van meer dan 1 miljard EUR gericht op het verhogen van de beloning van verpleegkundigen (met name in ziekenhuizen) en het scheppen van extra banen via een speciaal fonds voor gezondheidswerkers. Een deel van dit fonds is bedoeld om personen uit andere sectoren aan te trekken om een loopbaan als verpleegkundige of zorgassistent te overwegen door hun tijdens de opleiding een salaris te verstrekken. Uit een eerste evaluatie in 2020 is gebleken dat het fonds voor zorgpersoneel heeft geresulteerd in een extra aanwerving van 4 250

voltijdsequivalenten en 446 personen die een opleiding tot verpleegkundige of assistent in de gezondheidszorg zijn gestart ⁽¹²⁴⁾.

In zijn huidige herstel- en veerkrachtplan wil België 83 miljoen EUR (1,4 % van de totale waarde van het plan) investeren in gezondheidszorg. De investeringen hebben betrekking op digitale gezondheidsdiensten en gezondheidsgegevens, nucleaire geneeskunde voor kankerbehandeling en gezondheidsonderzoek en -innovatie. Meer in het bijzonder omvatten de investeringen in digitale gezondheidsdiensten en gezondheidsgegevens onder meer de ontwikkeling van gestandaardiseerde zorgpakketten voor het verzamelen en opslaan van patiëntgegevens, de uitbreiding van het systeem voor elektronische recepten, het opzetten van een geïntegreerd volgsysteem voor het verbruik van geneesmiddelen, het operationeel maken van teleconsultaties en het beschikbaar stellen van digitale instrumenten voor geïntegreerde zorgteams. België is ook van plan om een autoriteit voor gezondheidsgegevens op te richten, in overeenstemming met het voorstel van de Europese Commissie voor een Europese ruimte voor gezondheidsgegevens.

⁽¹²⁴⁾Gezondheidswerkers in Europa: tijd om actie te ondernemen. Kopenhagen: Regionaal Bureau voor Europa van WHO; 2022.

Tabel A16.1: **Belangrijkste gezondheidsindicatoren**

	2017	2018	2019	2020	2021	EU average (latest year)
Treatable mortality per 100 000 population (mortality avoidable through optimal quality healthcare)	71.0	69.7	65.0	62.7	NA	91.7 (2020)
Cancer mortality per 100 000 population	238.5	230.8	229.0	223.2	NA	242.2 (2020)
Current expenditure on health, % GDP	10.8	10.8	10.7	11.1	NA	10.9 (2020)
Public share of health expenditure, % of current health expenditure	77.2	77.3	76.0	79.2	NA	81.2 (2020)
Spending on prevention, % of current health expenditure	1.5	1.5	1.7	2.0	NA	3.4 (2020)
Acute care beds per 100 000 population	500	497	500	496	493	387.4 (2019)
Doctors per 1 000 population *	3.1	3.1	3.2	3.2	NA	3.9 (2020)
Nurses per 1 000 population *	11.2	11.1	NA	NA	NA	8.3 (2020)
Consumption of antibacterials for systemic use in the community, daily defined dose per 1 000 inhabitants per day (total consumption for CY and CZ) **	21.1	20.7	19.8	15.3	16.0	14.5 (2021)

Opmerking: Het EU-gemiddelde wordt gewogen voor alle indicatoren, behalve voor (*) en (* *), waarvoor het eenvoudige EU-gemiddelde wordt gebruikt. Het eenvoudige gemiddelde voor (*) maakt gebruik van gegevens voor 2020 of het meest recente jaar indien deze niet beschikbaar waren. De dichtheidsgegevens van artsen hebben betrekking op praktiserende artsen in alle landen behalve EL, PT (vergunning om de praktijk uit te oefenen) en SK (professioneel actief). Gegevens over de dichtheid van verpleegkundigen hebben betrekking op praktiserende verpleegkundigen in alle landen behalve FR, PT, SK (professioneel actief) en EL (alleen verpleegkundigen die in ziekenhuizen werken).

Bron: Eurostat; behalve: * * ECDC

In deze bijlage wordt de economische en sociale regionale dynamiek in België belicht en wordt een update gegeven over de economische, sociale en territoriale cohesie in en tussen de Belgische gewesten in vergelijking met de EU als geheel en de belangrijkste uitdagingen op het gebied van regionaal economisch herstel. De regionale verschillen blijven groot in België en zijn de afgelopen jaren niet fundamenteel afgenomen.

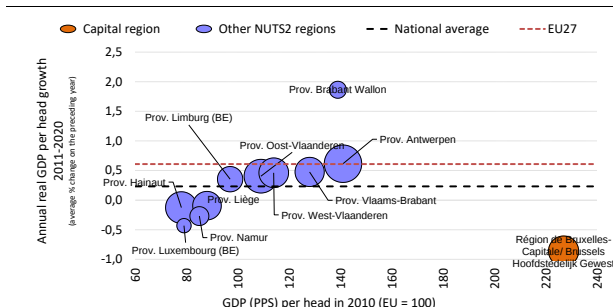
De verschillen in bbp per inwoner blijven groot in België. In 2021 bedroeg het bbp per inwoner van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 204 % van het EU-gemiddelde, tegen 260 % in 2000. Het bbp van verschillende zuidelijke provincies is achtergebleven, met name Henegouwen (76 %) en Luxemburg (75 %). Luik (86 %), Namen (81 %) en Limburg (99 %) liggen ook onder het EU-gemiddelde. De economische prestaties van Antwerpen, Waals-Brabant, Vlaams-Brabant, West-Vlaanderen en Oost-Vlaanderen daarentegen liggen boven het EU-gemiddelde (zie tabel A17.1). Er bestaan ook nog steeds verschillen in bbp per inwoner tussen stedelijke en plattelandsgebieden.

De COVID-19-pandemie en de bijbehorende lockdownmaatregelen hebben het bbp in 2020 sterk doen dalen met 3,9 %, gemeten aan de hand van de koopkrachtstandaard (KKS) per inwoner. West-Vlaanderen en Luxemburg werden het zwaarst getroffen. In deze provincies daalde het bbp (KKS per inwoner) met meer dan 5 %. Het bbp van Waals-Brabant is met slechts 1,9 % gedaald.

de periode 2011-20, wat lager is dan het EU-gemiddelde (0,61 %). In de Vlaamse provincies varieerde de reële bbp-groei per inwoner tussen 0,35 % en 0,61 %. Vier provincies in Wallonië (Henegouwen, Luik, Luxemburg, Namen) kenden een negatieve groei per inwoner. Waals-Brabant is daarentegen de snelst groeiende provincie in België met een bbp-groei per inwoner van 1,86 %, wat ruim boven het EU-gemiddelde ligt. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kende een negatieve groei van het bbp per inwoner (-0,86 %), deels als gevolg van de bevolkingsgroei.

België presteert goed op het gebied van innovatie, maar er blijven verschillen bestaan tussen de gewesten op het gebied van innovatieprestaties (zie bijlage 11). Een groot verschil in het innovatie-ecosysteem van de drie gewesten is de intensiteit van openbaar O & O, wat in Wallonië zwakker is (0,61 %) dan in de twee andere gewesten (Brussel: 0,77 %, Vlaanderen: 0,85 %). België investeerde in 2019 3,2 % van zijn bbp in O & O (1,2 % meer dan het EU-gemiddelde). Deze groei is vooral te danken aan een zeer aanzienlijke toename van de intensiteit van O & O in het bedrijfsleven, die nu de hoogste is in de EU (2,42 % van de O & O-uitgaven in het bedrijfsleven in 2021). De O & O-intensiteit lijkt een van de factoren te zijn die het verschil in prestaties op het gebied van concurrentievermogen tussen de provincies in België kunnen verklaren. De drie meest concurrerende Belgische provincies zijn Brussel-Hoofdstad, Waals-Brabant en Vlaams-Brabant, gevolgd door de Vlaamse provincies (zie tabel A17.1).

Grafiek A17.1: **Bbp per inwoner (2010) en groei van het bbp (2010-2020) — België**

(1) Bubbelsgrootte komt overeen met populatiegrootte

Bron: Eurostat

De verschillen in de bbp-groei per inwoner binnen het land blijven groot en de verschillen tussen de gewesten nemen toe (zie grafiek A17.1). De gemiddelde jaarlijkse reële bbp-groei per inwoner in België bedroeg 0,23 % in

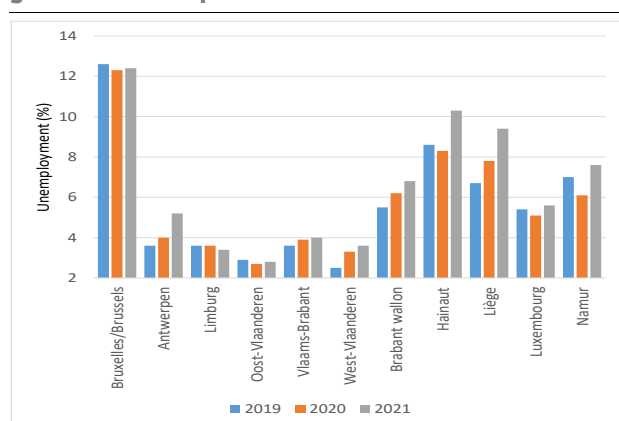

Tabel A17.1: Geselecteerde indicatoren op regionaal niveau

NUTS 2 region	GDP per head (PPS)	Productivity (GVA (PPS) per person employed)	GDP per head growth	Unemployment rate	Employment in knowledge-intensive services	Employment in high-technology sectors	Regional competitiveness index (RCI)
	EU-27 = 100, 2021	EU-27 = 100, 2021	Average % change on the preceding year, 2011-2020	% of active population, 2021	% of total employment, 2021	% of total employment, 2021	EU-27 = 100, 2022
European Union	100.0	100.0	1.0	7.0	40.7	4.8	100.0
Belgique/België	120.0	129.0	0.2	6.3	51.4	5.7	125.7
Région de Bruxelles-Capitale	204.0	160.2	-0.9	12.3	50.4	7.6	136.3
Prov. Antwerpen	145.0	145.0	0.6	5.2	48.5	5.9	133.9
Prov. Limburg (BE)	99.0	111.1	0.4	3.4	46.5	4.6	125.8
Prov. Oost-Vlaanderen	112.0	123.0	0.4	2.8	51.3	5.8	134.6
Prov. Vlaams-Brabant	123.0	135.0	0.5	4.0	58.1	7.5	135.7
Prov. West-Vlaanderen	120.0	121.1	0.5	3.6	43.6	3.3	121.2
Prov. Brabant Wallon	143.0	157.1	1.9	6.8	59.9	9.9	136.3
Prov. Hainaut	76.0	103.8	-0.1	10.3	53.1	5.1	107.6
Prov. Liège	86.0	108.6	-0.1	9.4	55.0	4.4	111.7
Prov. Luxembourg (BE)	75.0	100.1	-0.4	5.6	53.0	4.3	104.9
Prov. Namur	81.0	104.5	-0.3	7.6	58.9	6.3	111.4

Bron: EUROSTAT

Grafiek A17.2: Werkloosheid in de Belgische gewesten in de periode 2019-2021

Bron: Eurostat

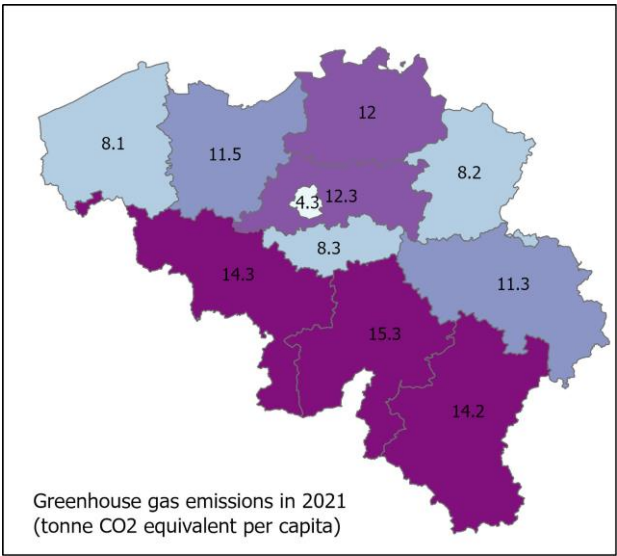
De arbeidsmarkresultaten zijn in Vlaanderen over het algemeen beter dan in de rest van België. Het werkloosheidspercentage in België bedroeg 6,3 % in 2021. Het werkloosheidspercentage in de Vlaamse provincies ligt systematisch onder het nationale gemiddelde, terwijl het hoger is in alle Waalse provincies behalve in de Belgische provincie Luxemburg (zie grafiek A17.2). Het werkloosheidspercentage in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is met 12,3 % in 2021 het hoogst.

De werkgelegenheid in kennisintensieve en hoogtechnologische sectoren verschilt per provincie. Waals-Brabant, Vlaams-Brabant en de provincie Namen hebben een hoog niveau van werkgelegenheid in kennisintensieve en

geavanceerde technologie, terwijl West-Vlaanderen en Limburg in deze sectoren minder werkgelegenheid hebben. De goede prestaties van Waals-Brabant en Vlaams-Brabant kunnen worden verklaard door de hoogopgeleide beroepsbevolking en het bestaan van een onderzoeksintensieve universiteit waaraan een wetenschapspark is verbonden, waardoor dynamische start-ups en hightechbedrijven worden aangetrokken. De werkgelegenheid in hightechsectoren is ook hoog in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De klimaattransitie raakt de Belgische gewesten op een andere manier. De hoge broeikasgasemissie-intensiteit van de provincie Henegouwen (zie kaart A17.1) is toe te schrijven aan de hoge industriële emissie-intensiteit (hoogste van alle provincies), voornamelijk door de productie van cement, chemicaliën en elektriciteit. Bovendien was Henegouwen ooit afhankelijk van de staal-, textiel- en steenkoolproductie. De industriële transitie van de provincie nog aan de gang, wat aanleiding geeft tot specifieke uitdagingen wat betreft economische ontwikkeling en een relatief hoge werkloosheid. Bovendien bieden de koolstofintensieve sectoren in het gewest werk aan meer dan 13 000 mensen.

Kaart A17.1: **Broeikasgasemissies per inwoner in België in 2021**

De financiële sector blijkt relatief gezond en matig winstgevend. De solvabiliteit van banken is bevredigend, met een relatief stabiele gemiddelde kapitaaltoereikendheid van 19,8 % in Q3-2022 (tegenover 18,6 % in de EU). De kredietkwaliteit is sterk, met een historisch laag percentage niet-presterende leningen van 1,4 % in Q3-2022 (tegenover 1,8 % in de EU). Met een rendement op het eigen vermogen van 9,5 % in de eerste negen maanden van 2022 zijn de Belgische banken vrij winstgevend en presteren ze gemiddeld beter dan hun collega's in de EU (6,1 %). De banken hebben ruime liquiditeit, zowel van de ECB als van depositohouders. De financiering door de ECB is nog steeds aanzienlijk en bereikte in december 2022 7,6 % van de totale passiva van de banken (tegenover 4,3 % in de eurozone), tegen 2,1 % in februari 2020. De financiering door depositohouders blijft comfortabel, met een verhouding tussen leningen en deposito's van 79,9 % in september 2022 (tegenover 88,6 % in de EU).

Het Belgische financiële stelsel heeft de onmiddellijke gevolgen van de Russische invasie in Oekraïne en de bijbehorende sancties doorstaan. Hoewel de rechtstreekse blootstelling van België aan Oekraïne en Rusland zeer klein en beheersbaar was, zouden de gevolgen van een lagere economische groei en een hogere inflatie aanzienlijk kunnen zijn. Deze indirecte effecten kunnen van invloed zijn op het vermogen van financieel kwetsbare niet-financiële vennootschappen en huishoudens om hun schulden af te lossen wanneer de bedrijfskosten of de kosten van levensonderhoud sterk stijgen. Evenzo kunnen stijgende begrotingstekorten, toenemende overheidsschuld en het risico van politieke instabiliteit de houdbaarheid van de schuld en de kredietwaardigheid van sommige overheidsinstanties in gevaar brengen. Gelukkig hebben de Belgische banken grote kapitaalbuffers die onverwachte verliezen kunnen opvangen en de banken tegelijkertijd in staat stellen essentiële diensten aan de reële economie te blijven verlenen. Het behoud van deze sterke financiële positie vereist echter ook dat de banken op passende wijze blijven omgaan met de structurele uitdagingen die voortvloeien uit digitalisering en kosteneffectiviteit. Deze uitdagingen zouden de winstgevendheid en de bedrijfsmodellen van de Belgische banken in de toekomst onder druk kunnen zetten. Tot slot blijft het een zwak punt dat

bijdragen aan het Belgische depositogarantiestelsel niet worden belegd in een gescheiden en gediversifieerde portefeuille van activa met een laag risico.

De markt voor niet-zakelijk onroerend goed vertoont gemiddelde kwetsbaarheden die worden verzacht door passende en toereikende macroprudentiële beleidsmaatregelen ⁽¹²⁵⁾. In 2022 heeft het Europees Comité voor systeemrisico's (ESRB) een aantal belangrijke zwakke punten vastgesteld: (i) tekenen van overwaardering van de huizenprijs; (ii) een verhoogde stijging van de huizenprijzen; (iii) de hoge en stijgende schuldenlast van de huishoudens; (iv) sterke groei van het hypothecair krediet; en (v) losse — zij het geleidelijk verkrappende — kredietvoorwaarden. Volgens het ESRB kan de huidige beleidsmix in België als passend en toereikend worden beschouwd en heeft deze een belangrijke rol gespeeld bij het beperken van risico's. De op leningen gebaseerde maatregelen waarbij voor verschillende subsegmenten van leningen drempels voor leenquotiteiten worden ingevoerd, hebben geleid tot een duidelijke verbetering van de kwaliteit van nieuwe hypothecaire leningen. Bovendien zal de omzetting van de huidige maatregel van artikel 458 VKV in een sectorale systeemrisicobuffer van gelijkwaardige omvang blijven zorgen voor een passende kapitaalbuffer tegen onverwachte verliezen op de uitstaande leningen. Ten slotte was de Nationale Bank van België (NBB) minder geneigd dan andere toezichthouders om haar contracyclische risicobuffer (CCyB) te verhogen. Na in juni 2022 kort een mogelijke verhoging van de CCyB tot 0,5 % te hebben overwogen, heeft zij uiteindelijk besloten deze in september 2022 op 0 % te houden ⁽¹²⁶⁾. Gezien de verslechterende macro-economische context en de verslechterende groeiprognozes wil de NBB immers “ervoor zorgen dat de Belgische banken volledige flexibiliteit hebben om hun ruimschoots vrije kapitaalmiddelen

⁽¹²⁵⁾

https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/reports/esrb.report_220211_vulnerabilities_eea_countries~27e571112b.en.pdf?cb8132dc3e0f0f53a4fce3292a690bd6.

⁽¹²⁶⁾

https://www.nbb.be/doc/cp/eng/2023/20221216_bufferrate_2023q1_en.pdf.

Tabel A18.1: Indicatoren voor financiële gezondheid

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	EU	Median
Total assets of the banking sector (% of GDP)	229,2	217,8	215,2	242,2	231,2	231,7	276,8	207,9
Share (total assets) of the five largest banks (%)	68,8	73,4	74,0	75,3	75,7	-	-	68,7
Share (total assets) of domestic credit institutions (%) ¹	50,9	50,3	49,6	50,6	52,2	52,3	-	60,2
NFC credit growth (year-on-year % change)	6,4	9,5	7,5	2,0	2,8	6,6	-	9,1
HH credit growth (year-on-year % change)	5,2	5,7	7,0	4,7	6,6	6,4	-	5,4
Financial soundness indicators:¹								
- non-performing loans (% of total loans)	2,7	2,3	2,1	2,1	1,6	1,4	1,8	1,8
- capital adequacy ratio (%)	19,0	18,8	18,7	20,3	20,4	19,8	18,6	19,8
- return on equity (%) ²	8,8	8,2	8,6	5,9	9,9	9,5	6,1	6,6
Cost-to-income ratio (%)¹	58,2	61,2	59,5	56,7	56,3	57,1	60,6	51,8
Loan-to-deposit ratio (%)¹	90,2	93,2	93,4	79,0	79,3	79,9	88,6	78,0
Central bank liquidity as % of liabilities	2,9	2,7	2,2	8,4	8,6	4,5	-	2,9
Private sector debt (% of GDP)	185,5	180,1	178,3	180,9	169,0	-	-	120,7
Long-term interest rate spread versus Bund (basis points)	40,5	39,8	44,6	36,2	35,9	59,2	-	93,3
Market funding ratio (%)	65,0	63,7	62,6	62,3	61,0	-	50,8	40,0
Green bonds issued to all bonds (%)	-	1,7	1,7	1,8	2,1	2,8	3,9	2,3
1-3	4-10	11-17	18-24	25-27	Colours indicate performance ranking among 27 EU Member States.			

(1) Laatste gegevens: Q3-2022.

(2) Geannualiseerde gegevens.

Bron: ECB, Eurostat, S&P Global Capital IQ Pro.

te gebruiken om de reële economie te ondersteunen”.

Belgische banken financieren de economie actief onder redelijk aantrekkelijke voorwaarden. In december 2022 bedroeg de kredietgroei op jaarbasis voor kredietverlening aan niet-financiële vennootschappen 6,6 % (tegenover 5,5 % in de eurozone) en 6,4 % (tegenover 3,7 % in de eurozone) voor kredietverlening aan huishoudens. Sinds februari 2022 zijn de rentevoeten over de hele lijn gestegen, maar de Belgische banken bieden nog steeds relatief aantrekkelijke kredietvoorwaarden. In november 2022 waren hypotheekleningen voor woningaankopen in België iets duurder dan het gemiddelde in de eurozone (3,16 % tegenover 2,93 % in november 2022), terwijl bedrijfsleningen tot 1 miljoen EUR iets goedkoper waren (3,20 % tegenover 3,32 %).

Het belastingstelsel staat niet neutraal tegenover investeringskeuzes. Sommige kenmerken van het belastingstelsel verstoren investeringskeuzes en leiden tot overinvestering in bepaalde activa. Het belasten van onroerend goed is hiervan een voorbeeld, aangezien de fictieve kadastrale waarde vaak een onderschatting is van de werkelijke huurinkomsten en rente op leningen voor tweede woningen, die fiscaal aftrekbaar zijn. In Wallonië kunnen huiseigenaren nog altijd een beroep doen op een gunstige fiscale regeling voor hun hypotheekaflossingen (“chèque habitat”). Bovendien begunstigen sommige fiscale prikkels specifieke pensioenregelingen, waardoor belemmeringen ontstaan voor een betere allocatie

van kapitaal. Ten slotte leidt de belasting op effectenrekeningen ook tot een bevoordeling van beleggingen in effecten. België is een van de weinige lidstaten (CY, MT, IT, PL, PT) met een fictieve renteaftrekregeling die tot doel heeft de huidige bevoordeling ten gunste van vreemd vermogen te verminderen en eigen vermogen aantrekkelijker te maken, maar de omvang van de notionele rente is zo laag dat de regeling grotendeels ondoeltreffend is.

Duurzame financiering begint te groeien.

Hoewel de absolute bedragen bescheiden blijven, is de uitgifte van particuliere “groene” obligaties de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen. Voor groene overheidsobligaties werd in 2018 een uitzonderlijk grote uitgifte genoteerd van 11 miljard EUR, maar sindsdien is de uitgifteactiviteit sterk gedaald. In het eerste kwartaal van 2022 bleven beleggers beleggen in ESG-fondsen, terwijl niet-ESG-fondsen netto uitstromen ten belope van 2,3 miljard EUR kenden, wat lijkt te wijzen op een toename van de belangstelling van beleggers en hun deelneming in ESG-fondsen.

De solvabiliteit in de verzekeringssector lijkt momenteel over het algemeen vrij robuust, maar op individueel niveau kan er sprake zijn van kwetsbaarheden.

De totale solvabiliteitsratio van Belgische verzekeraars is in 2021 en in de eerste helft van 2022 licht verbeterd, van 201,3 % in 2020 tot 227,1 % in Q2-2022. Verzekeraars (en met name levensverzekeraars) hebben geprofiteerd van de stijging van de risicovrije rente, die de waarde van de verplichtingen verlaagt, maar (met name

schadeverzekeraars) hebben geleden onder de stijging van de inflatie en de ernstige overstromingen waarmee het land in juli 2021 werd geconfronteerd. Deze relatief goede prestaties op sectorniveau verschilden echter van maatschappij tot maatschappij. Maatschappijen met een beperkter werkterrein, een grotere looptijd mismatch tussen activa en passiva, of een minder gediversifieerde beleggingsportefeuille werden doorgaans geconfronteerd met een grotere volatiliteit in termen van solvabiliteit.

Inflatie vormt een aanzienlijke uitdaging voor schadeverzekeringen. Net als elders zal de onverwacht hoge inflatie waarschijnlijk aanzienlijke verliezen voor het schadeverzekeringsbedrijf met zich meebrengen, met name voor de “long tail” -sector. Het feit dat de lonen in België automatisch worden geïndexeerd, is een verzwarende factor, aangezien dit leidt tot een snellere stijging van de kosten van de vorderingen. Verzekeraars hebben maatregelen genomen om dit soort schokken zoveel mogelijk op te vangen, zoals: (i) indexering van premies (ter compensatie van de inflatie van de schadeclaims); (ii) gerichte inflatieafdekkingen (beleggingen in geïndexeerde obligaties en/of inflatiederivaten); en/of (iii) herverzekeringsovereenkomsten om het inflatierisico aan derden over te dragen.

Deze bijlage biedt een op indicatoren gebaseerd overzicht van het Belgische belastingstelsel. Het bevat informatie over de belastingstructuur (de soorten belastingen waaruit België het grootste deel van zijn inkomsten haalt), de belastingdruk op werknemers en de progressiviteit en het herverdelingseffect van het belastingstelsel. Het bevat ook informatie over de inning en naleving van de belastingen.

De totale belastingdruk in België is hoog en de belastingstructuur is in belangrijke mate afhankelijk van de belastingen op arbeid. De Belgische belastinginkomsten als percentage van het bbp lagen in 2021 boven het EU-aggregaat (zie tabel A19.1). Dit moet worden gezien in de context van een hoog overheidstekort en een hoge overheidsschuldquote. Hoewel de belastingen op arbeid in de meeste lidstaten de belangrijkste bron van belastinginkomsten zijn, zijn deze in België bijzonder hoog wanneer zij als percentage van het bbp worden uitgedrukt. Dit druist in tegen de doelstelling om de werkgelegenheid te vergroten. Anderzijds lagen de inkomsten uit verbruiksbelastingen, periodieke onroerendgoedbelastingen en milieubelastingen, die behoren tot de belastingen die het minst schadelijk zijn voor de groei, dicht bij het EU-aggregaat (uitgedrukt als % van het bbp). Er lijkt dus ruimte te zijn om de belastingdruk te

verschuiven van arbeid naar andere belastinggrondslagen. In een context van toenemende verkeerscongestie en luchtvervuiling lijken vervoersbelastingen en milieubelastingen onderbenut te zijn. Terwijl de accijnzen op transportbrandstof vrij hoog zijn voor diesel en gemiddeld voor benzine, profiteren professionele vervoerders en landbouw van een verlaagd accijnstarief voor diesel. De belastingheffing op onroerend goed wordt gekenmerkt door hoge transactiebelastingtarieven in Brussel en Wallonië, waardoor de werking van de vastgoedmarkt wordt belemmerd en de arbeidsmobiliteit wordt beperkt. Afhankelijkheid van transactiebelastingen genereert een volatielere inkomstenstroom in vergelijking met lagere transacties in combinatie met hogere periodieke onroerendgoedbelastingen. België heeft de eerste stap aangekondigd van een bredere belastinghervorming om de belastingen op arbeid te verlagen. Deze hervorming wordt momenteel besproken.

De Belgische belastingdruk op arbeid is progressiever dan het EU-gemiddelde, maar de belastingschijven zijn smal. Uit grafiek A19.1 blijkt dat als gevolg van eerdere hervormingen de loonwag voor België in 2022 dicht bij het EU-gemiddelde lag voor alleenstaanden die 50 % van het gemiddelde loon verdienen, maar veel hoger dan het EU-gemiddelde bij hogere inkomensniveaus. Voor een alleenstaande

Tabel A19.1: **Belastingindicatoren**

		Belgium					EU-27				
		2010	2019	2020	2021	2022	2010	2019	2020	2021	2022
Tax structure	Total taxes (including compulsory actual social contributions) (% of GDP)	43,6	43,5	43,5	43,6		37,9	39,9	40,0	40,6	
	Labour taxes (as % of GDP)	23,7	22,0	22,9	22,0		20,0	20,7	21,3	20,9	
	Consumption taxes (as % of GDP)	10,9	10,8	10,4	10,9		10,8	11,1	10,7	11,2	
	Capital taxes (as % of GDP)	8,8	10,5	9,9	10,6		7,1	8,1	8,0	8,5	
	Total property taxes (as % of GDP)	3,1	3,5	3,5	3,7		1,9	2,2	2,2	2,2	
	Recurrent taxes on immovable property (as % of GDP)	1,3	1,3	1,3	1,2		1,1	1,2	1,2	1,1	
	Environmental taxes as % of GDP	2,4	2,6	2,5	2,5		2,4	2,4	2,2	2,2	
Progressivity & fairness	Tax wedge at 50% of average wage (Single person) (*)	41,8	33,1	32,8	33,4	33,5	33,9	32,3	31,9	32,1	31,7
	Tax wedge at 100% of average wage (Single person) (*)	55,9	52,3	52,2	52,4	53,0	41,0	40,1	39,9	39,6	39,7
	Corporate income tax - effective average tax rates (1) (*)		23,8	23,3	23,3			19,5	19,4	19,1	
	Difference in Gini coefficient before and after taxes and cash social transfers (pensions excluded from social transfers) (2) (*)	11,0	12,9	12,4	13,5		8,6	7,7	8,1	7,8	
Tax administration & compliance	Outstanding tax arrears: total year-end tax debt (including debt considered not collectable) / total revenue (in %) (*)		15,5	16,6				31,6	40,7		
	VAT Gap (% of VAT total tax liability, VTTL)		13,1	14,0				11,0	9,1		

(1) Toekomstgericht effectief belastingtarief (OESO)

(2) Een hogere waarde wijst op een sterker herverdelingseffect van belastingen

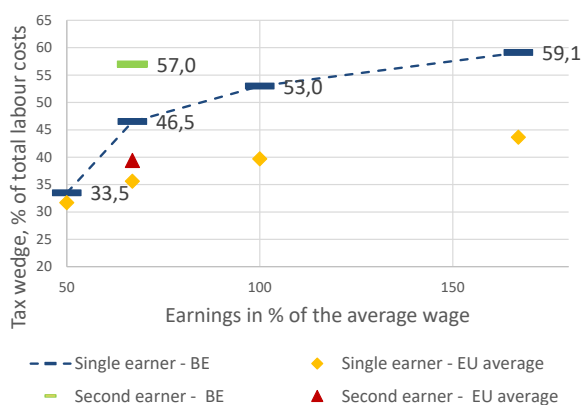
(*) Eenvoudig gemiddelde EU-27

Voor meer gegevens over belastinginkomsten en de toegepaste methode, zie Europese Commissie, directoraat-generaal Belastingen en Douane-unie, Belastingtrends in de Europese Unie: gegevens voor de EU-lidstaten, IJsland, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk: Uitgave 2021, Bureau voor publicaties, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/843047> en de webpagina "Data on Taxation" (gegevens https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en). Voor meer informatie over de btw-kloof, zie Europese Commissie, directoraat-generaal Belastingen en Douane-unie, "Btw-kloof in de EU: verslag 2022", Bureau voor publicaties, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2778/109823>

Bron: Europese Commissie, OESO.

werknemer die het gemiddelde loon verdient, is de belastingwig de hoogste in de EU. Hoewel het systeem van de personenbelasting verschillende belastingsschijven omvat, zijn deze vrij smal. Als gevolg daarvan zijn zelfs de gemiddelde inkomens onderworpen aan de hoogste inkomstenbelastingtarieven (45 % en 50 %). Er zijn hoge marginale belastingtarieven voor lagere middeninkomens, wat leidt tot aanzienlijke lageloonvallen. Bovendien leiden de belastingwig voor tweede verdieners en specifieke fiscale kenmerken zoals het “huwelijksquotiënt” tot grote negatieve prikkels voor tweede verdieners. In 2021 presteert het belasting- en uitkeringsstelsel beter dan het EU-gemiddelde om de inkomensongelijkheid te verminderen, zoals gemeten aan de hand van de Gini-coëfficiënt (tabel A19.1).

Grafiek A19.1: **Belastingwig voor alleenstaanden en tweede verdieners als % van de totale loonkosten, 2022**

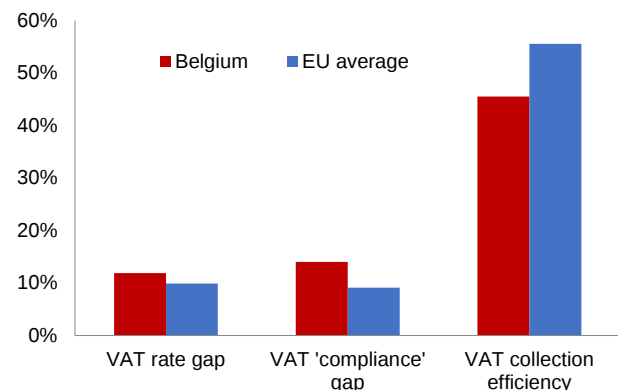
De belastingwig van de tweede verdiener gaat ervan uit dat de eerste verdiener goed is voor 100 % van het gemiddelde loon en dat er geen kinderen zijn.

Bron: Europese Commissie

Een grootschalig gebruik van aftrekregelingen belemmert het ondernemingsklimaat en de efficiënte belastinginning. Ter compensatie van de zware belastingdruk op arbeid is op grote schaal gebruik gemaakt van loonsubsidies en andere aftrekregelingen. Om de hoge belastingdruk op arbeid te compenseren, werden speciale regelingen ingevoerd, zoals de regeling voor bedrijfswagens en de vrijstelling van bronbelasting voor overwerk, O & O en nacht- en ploegenarbeid. Hoewel deze regelingen budgettair duur zijn en tot inefficiëntie leiden, is het gebruik ervan mettertijd toegenomen. Het complexe belastingstelsel weegt op het ondernemingsklimaat, ondanks de inspanningen van België om zijn

belastingadministratie te digitaliseren. Bovendien bleek België een relatief laag percentage succesvolle belastingcontroles te hebben⁽¹²⁷⁾, wat wijst op de ruimte om de efficiëntie en doeltreffendheid van de belastingdienst te verbeteren.

Grafiek A19.2: **Indicatoren voor btw-efficiëntie, 2020**

Bron: Europese Commissie, btw-kloof in de EU: verslag 2022

De verbruiksbelastingen zijn relatief laag, deels als gevolg van de beperkte efficiëntie van het btw-stelsel. De btw-ontvangsten zijn relatief laag in vergelijking met het EU-gemiddelde (6,4 tegenover 6,9 % van het bbp in 2020). Hoewel het normale btw-tarief dicht bij het EU-gemiddelde ligt, past België uitvoeriger verlaagde btw-tarieven toe dan andere lidstaten (zie grafiek A19.2). Het gebruik van verlaagde btw-tarieven en facultatieve btw-vrijstellingen heeft een negatief effect op de efficiëntie van de btw-inning (gemiddeld 45,5 % tegenover 55,5 % in de EU). Bovendien behoort de btw-nalevingskloof (de kloof tussen de daadwerkelijk geïnde inkomsten en de theoretische belastingsschuld) tot de hoogste in de EU (14,0 % in 2020), aanzienlijk boven de EU-brede btw-nalevingskloof, die in 2020 is afgenomen tot 9,1 %.

⁽¹²⁷⁾OESO Belastingdienst 2021

<https://doi.org/10.1787/cef472b9-en>

BIJLAGE 20: TABEL MET ECONOMISCHE EN FINANCIËLE INDICATOREN

Tabel A20.1: **Belangrijkste economische en financiële indicatoren**

	2004-07	2008-12	2013-19	2020	2021	2022	forecast	
							2023	2024
Real GDP (y-o-y)	3.0	0.7	1.6	-5.4	6.3	3.2	1.2	1.4
Potential growth (y-o-y)	2.1	1.4	1.3	1.3	1.5	1.8	1.7	1.5
Private consumption (y-o-y)	1.6	1.5	1.6	-8.3	5.5	4.1	2.6	1.7
Public consumption (y-o-y)	1.4	1.3	0.9	0.1	5.0	3.2	0.7	0.7
Gross fixed capital formation (y-o-y)	6.0	0.2	2.9	-5.3	5.1	-0.8	0.7	2.0
Exports of goods and services (y-o-y)	5.7	0.8	3.5	-5.0	11.3	5.1	1.3	2.5
Imports of goods and services (y-o-y)	5.9	1.3	3.7	-5.6	10.7	4.9	1.6	2.7
Contribution to GDP growth:								
Domestic demand (y-o-y)	2.4	1.1	1.7	-5.5	5.2	2.6	1.6	1.5
Inventories (y-o-y)	0.5	0.0	0.0	-0.3	0.3	0.6	-0.1	0.0
Net exports (y-o-y)	0.2	-0.3	-0.1	0.4	0.7	0.2	-0.3	-0.2
Contribution to potential GDP growth:								
Total Labour (hours) (y-o-y)	0.6	0.6	0.4	0.6	0.7	1.0	0.9	0.7
Capital accumulation (y-o-y)	0.6	0.5	0.6	0.5	0.6	0.5	0.5	0.5
Total factor productivity (y-o-y)	0.8	0.4	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2	0.3
Output gap	1.2	-0.5	0.1	-5.4	-1.0	0.5	0.0	-0.2
Unemployment rate	8.3	7.7	7.5	5.8	6.3	5.6	5.8	5.7
GDP deflator (y-o-y)	2.0	1.6	1.5	1.5	2.8	5.9	3.8	2.3
Harmonised index of consumer prices (HICP, y-o-y)	2.1	2.5	1.4	0.4	3.2	10.3	3.4	3.5
HICP excluding energy and unprocessed food (y-o-y)	1.6	1.9	1.7	1.5	1.4	4.9	7.7	3.2
Nominal compensation per employee (y-o-y)	2.7	2.5	1.4	-1.6	4.1	7.2	9.0	3.4
Labour productivity (real, hours worked, y-o-y)	1.8	0.0	0.7	3.2	-1.1	-0.8	0.1	-0.1
Unit labour costs (ULC, whole economy, y-o-y)	0.9	2.6	0.8	4.1	-0.2	5.9	8.3	2.9
Real unit labour costs (y-o-y)	-1.1	0.9	-0.7	2.5	-2.9	0.0	4.3	0.5
Real effective exchange rate (ULC, y-o-y)	-0.2	0.4	-0.4	-0.2	-0.6	2.3	2.7	-0.7
Real effective exchange rate (HICP, y-o-y)	0.6	0.1	0.6	0.7	0.7	0.6	.	.
Net savings rate of households (net saving as percentage of net disposable income)	10.7	9.9	5.6	14.2	10.3	.	.	.
Private credit flow, consolidated (% of GDP)	9.3	11.3	6.4	-3.0	3.5	4.3	.	.
Private sector debt, consolidated (% of GDP)	125.2	174.9	176.4	182.0	169.7	158.6	.	.
of which household debt, consolidated (% of GDP)	44.1	53.0	58.2	65.4	62.8	60.4	.	.
of which non-financial corporate debt, consolidated (% of GDP)	81.1	121.9	118.1	116.6	106.9	98.2	.	.
Gross non-performing debt (% of total debt instruments and total loans and advances) (1)	2.6	4.2	2.9	1.8	1.4	.	.	.
Corporations, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	1.3	1.5	1.5	3.5	2.2	0.1	0.9	1.1
Corporations, gross operating surplus (% of GDP)	24.2	23.6	25.0	26.2	27.4	27.6	25.7	25.5
Households, net lending (+) or net borrowing (-) (% of GDP)	3.6	3.8	1.3	6.5	4.0	1.2	2.4	1.9
Deflated house price index (y-o-y)	6.8	0.8	0.8	3.3	4.5	-2.8	.	.
Residential investment (% of GDP)	5.9	6.1	5.8	6.1	6.3	6.3	.	.
Current account balance (% of GDP), balance of payments	2.3	0.1	0.5	1.1	0.4	-3.6	-2.4	-2.5
Trade balance (% of GDP), balance of payments	2.5	-0.2	0.6	1.7	1.1	-3.9	.	.
Terms of trade of goods and services (y-o-y)	-0.5	-0.6	0.3	0.8	-1.5	-3.8	1.3	0.2
Capital account balance (% of GDP)	-0.2	0.0	0.0	-0.1	0.2	0.1	.	.
Net international investment position (% of GDP)	35.6	49.9	45.6	46.7	63.9	53.9	.	.
NENDI - NIIP excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	.	58.4	47.1	34.4	37.6	25.4	.	.
IIP liabilities excluding non-defaultable instruments (% of GDP) (2)	.	241.1	194.0	208.1	202.4	186.3	.	.
Export performance vs. advanced countries (% change over 5 years)	-0.8	-3.0	-5.7	10.7	7.1	.	.	.
Export market share, goods and services (y-o-y)	-2.5	-3.3	0.0	4.7	-0.5	1.1	-1.3	-1.3
Net FDI flows (% of GDP)	-2.0	-3.0	1.8	1.1	3.6	4.6	.	.
General government balance (% of GDP)	-0.7	-3.9	-2.1	-9.0	-5.5	-3.9	-5.0	-4.7
Structural budget balance (% of GDP)	.	.	-2.4	-5.8	-4.7	-4.2	-4.9	-4.5
General government gross debt (% of GDP)	92.8	100.4	103.2	112.0	109.1	105.1	106.0	107.3

(1) binnenlandse bankgroepen en op zichzelf staande banken, dochterondernemingen in buitenlandse handen van de EU en van buiten de EU en bijkantoren in buitenlandse handen van de EU en van buiten de EU.

(2) Netto internationale investeringspositie (NIIP) exclusief directe investeringen en aandelen in effecten.

Bron: Eurostat en ECB vanaf 2 mei 2023, indien beschikbaar. Europese Commissie voor prognosecijfers (voorjaarsprognoses 2023).

In deze bijlage worden de risico's beoordeeld voor de houdbaarheid van de begroting voor België op korte, middellange en lange termijn. De analyse volgt dezelfde multidimensionale aanpak als de Debt Sustainability Monitor 2022 van de Europese Commissie, die is geactualiseerd op basis van de voorjaarsprognoses 2023 van de Commissie.

1 - De kortetermijnrisico's voor de houdbaarheid van de begroting zijn over het geheel genomen laag. Volgens de indicator voor vroegtijdige opsporing van de Commissie (SO) zijn er geen grote begrotingsrisico's op korte termijn (tabel A21.2)⁽¹²⁸⁾. Verwacht wordt dat de brutofinancieringsbehoeften op korte termijn (2023-2024) hoog zullen blijven op ongeveer 19 % van het bbp, zij het onder de piek in 2020 (tabel 1 van A21.1). De perceptie van het landenrisico door de financiële markten is positief, zoals wordt bevestigd door de ratings van de belangrijkste bureaus.

2 - De middellangetermijnrisico's voor de houdbaarheid van de begroting zijn over het geheel genomen hoog.

Uit de basiswet inzake digitale diensten voor België blijkt dat de overheidsschuldquote op middellange termijn op een hoog niveau zal blijven, met een gestage stijging in het komende decennium tot ongeveer 126 % van het bbp in 2033 (grafiek 1)⁽¹²⁹⁾⁽¹³⁰⁾. Het

structurele primaire saldo, zoals aangenomen (een tekort van 2,5 % van het bbp), draagt bij tot deze ontwikkelingen. Het lijkt laag in vergelijking met eerdere begrotingsprestaties, wat erop wijst dat het land ruimte heeft voor corrigerende maatregelen. Tegelijkertijd profiteren de basisprognoses tot 2033 van een gunstig (zij het afnemend) sneeuwbal effect, met een reële bbp-groei van gemiddeld 1,1 % in 2025-2033. De bruto financieringsbehoeften van de overheid zullen in de prognoseperiode naar verwachting hoog blijven en stijgen tot ongeveer 24 % van het bbp in 2033, tegen 19 % in 2024.

De basisprognoses zijn stresstests aan de hand van vier alternatieve scenario's om het effect van veranderingen in belangrijke aannames te beoordelen (grafiek 1). Voor België zou een terugkeer naar historische begrotingstrajecten in het scenario van het "historisch structureel primair saldo" leiden tot een lagere overheidsschuldquote. Indien de SPB geleidelijk zou convergeren naar een tekort van 0,1 % van het bbp (het historisch gemiddelde over 15 jaar), zou de verwachte schuldquote in 2033 ongeveer 15 procentpunt van het bbp lager liggen dan het referentiescenario. Een permanente verslechtering van de macrofinanciële omstandigheden, zoals weerspiegeld in het scenario van het "ongunstige rentegroei-differentieel" (d.w.z. 1 procentpunt hoger dan het basisscenario), zou leiden tot een hogere overheidsschuldquote met ongeveer 9 procentpunt van het bbp tegen 2033 in vergelijking met het basisscenario. Een tijdelijke verslechtering van de financiële omstandigheden, zoals weerspiegeld in het scenario van "financiële stress", zou leiden tot een iets hogere overheidsschuldquote tegen 2033. Het scenario van het "lagere structurele primaire saldo (SPB)" (d.w.z. een verandering in de prognoses van SPB die permanent wordt verminderd met de helft van de cumulatieve verandering in de prognoses) zou leiden tot een vergelijkbare overheidsschuldquote tegen 2033 als het referentiescenario.

⁽¹²⁸⁾De SO is een samengestelde indicator van het kortetermijnrisico op begrotingsstress. Hij is gebaseerd op een breed scala aan macrofinanciële en begrotingsvariabelen die in het verleden goed hebben gepresteerd bij het opsporen van situaties van toekomstige begrotingsstress.

⁽¹²⁹⁾De aannames die ten grondslag liggen aan het uitgangspunt van de Commissie dat het begrotingsbeleid ongewijzigd blijft, omvatten met name: i) een structureel primair tekort, vóór de kosten van de vergrijzing, van 2,5 % van het bbp vanaf 2024; ii) inflatiecijfers die lineair convergeren naar de 10-jaarse termijninflatieswaprente 10 jaar vooruit (wat verwijst naar de tienjarige inflatieverwachtingen over 10 jaar vanaf nu); iii) de nominale korte- en langetermijnrentetarieven op nieuwe en doorgeschoven schuld die lineair convergeren van actuele waarden naar marktgebaseerde termijntarieven tegen T+10 (zoals voor alle lidstaten); iv) de reële bbp-groei volgens de voorjaarsprognoses 2023 van de Commissie tot en met 2024, gevolgd door de projecties van de T+10-methodologie van de EPC/OGWG tussen T+3 en T+10, d.w.z. voor 2025-2033 (gemiddeld 1,1 %); v) kosten van de vergrijzing overeenkomstig het vergrijzingsverslag 2021 (Europese Commissie, Institutional Paper 148, mei 2021). Voor

informatie over de methodologie, zie de Debt Sustainability Monitor 2022 (Europese Commissie, Institutional Paper 199, april 2023).

⁽¹³⁰⁾Tabel 1 toont de basisprognoses van de schuld en de uitsplitsing ervan in het primaire saldo, het sneeuwbal effect (het gecombineerde effect van rentebetalingen en nominale bbp-groei op de schulddynamiek) en de stock-flow adjustment.

Daarnaast wijzen stochastische schuldprojecties op hoge risico's (grafiek 2) ⁽¹³¹⁾. Deze stochastische simulaties wijzen op een waarschijnlijkheid van 66 % dat de schuldquote in 2027 groter is dan in 2022, hetgeen een hoog risico met zich meebrengt, gezien het aanvankelijke hoge schuldniveau. Voorts wijzen dergelijke schokken op aanzienlijke onzekerheid (d.w.z. het verschil tussen het 10e en 90e schuldverdelingspercentiel) rond de basisprojecties voor de overheidsschuld.

3 - De langetermijnrisico's voor de houdbaarheid van de begroting zijn over het geheel genomen hoog ⁽¹³²⁾.

De S2-indicator voor het houdbaarheidstekort (6,6 procentpunt van het bbp) wijst op hoge risico's, wat aangeeft dat België zijn structurele primaire saldo aanzienlijk zou moeten verbeteren om op lange termijn te zorgen voor schuldstabilisatie. Dit is het gevolg van de ongunstige initiële begrotingssituatie (3 procentpunt van het bbp) en de verwachte stijging van de kosten van de vergrijzing, met name voor de uitgaven voor pensioenen (1,6 procentpunt) en langdurige zorg (1,8 procentpunt) (tabel 2): Daarom kunnen aanvullende maatregelen nodig zijn om de efficiëntie en de budgettaire

houdbaarheid van het Belgische stelsel voor langdurige zorg verder te verbeteren.

In combinatie met schuldkwetsbaarheden, zoals blijkt uit de S1-indicator, worden de algemene langetermijnrisico's als hoog beoordeeld. De indicator voor het houdbaarheidstekort van S1 wijst er namelijk op dat een aanzienlijke consolidatie-inspanning van 5,9 procentpunt van het bbp nodig zou zijn om de schuld tegen 2070 terug te dringen tot 60 % van het bbp. Dit resultaat is het gevolg van de verwachte kosten van de vergrijzing (2,6 procentpunt), de ongunstige initiële begrotingssituatie (2,3 procentpunt van het bbp) en de schuldbehoefte (1 procentpunt van het bbp) (tabel 2).

⁽¹³¹⁾Deze projecties tonen het effect op de schuld van 2000 verschillende schokken die een invloed hebben op het primaire saldo, de economische groei, de rentetarieven en de wisselkoersen van de overheid. De kegel bestaat 80 % van alle gesimuleerde schuldtrajecten, zodat staartgebeurtenissen buiten beschouwing worden gelaten.

⁽¹³²⁾De S2-indicator voor het budgettaire houdbaarheidstekort meet de permanente begrotingsinspanning (SPB) in 2024 die nodig zou zijn om de overheidsschuld op lange termijn te stabiliseren. Hij wordt aangevuld met de S1-indicator voor het budgettaire houdbaarheidstekort, waarmee de permanente begrotingsinspanning wordt gemeten die in 2024 nodig is om de schuldquote op lange termijn (tegen 2070) op 60 % te brengen. Voor zowel de S1- als de S2-indicator is de risicobeoordeling afhankelijk van de omvang van de vereiste begrotingsconsolidatie: "hoog risico" indien de vereiste inspanning meer dan 6 procentpunten van het bbp bedraagt, "middelhoog risico" als deze tussen 2 en 6 procentpunt van het bbp ligt, en "laag risico" als de inspanning negatief is of minder dan 2 procentpunt van het bbp. In de algemene risicoclassificatie voor de lange termijn worden de risicocategorieën samengebracht die van S1 en S2 zijn afgeleid. S1 mag de uit S2 afgeleide risicocategorie opsplitsen wanneer deze een hoger risico dan S2 aangeeft. Zie voor meer informatie de Debt Sustainability Monitor 2022.

Tabel A21.1: **Schuldhoudbaarheidsanalyse - België**

Table 1. Baseline debt projections	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Gross debt ratio (% of GDP)	112.0	109.1	105.1	106.0	107.3	107.9	109.0	110.4	112.3	114.5	116.9	119.7	122.7	125.8
Changes in the ratio	14.4	-2.9	-4.0	0.8	1.4	0.6	1.1	1.4	1.9	2.2	2.4	2.8	3.0	3.2
of which														
Primary deficit	7.0	3.8	2.4	3.3	2.8	2.6	2.8	3.0	3.1	3.3	3.3	3.5	3.6	3.8
Snowball effect	6.0	-7.8	-7.8	-3.3	-1.8	-2.0	-1.7	-1.5	-1.2	-1.1	-0.9	-0.7	-0.6	-0.6
Stock-flow adjustments	1.4	1.1	1.4	0.9	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Gross financing needs (% of GDP)	23.5	20.2	18.5	19.3	18.9	18.7	19.3	19.9	20.6	21.3	22.0	22.8	23.7	24.4

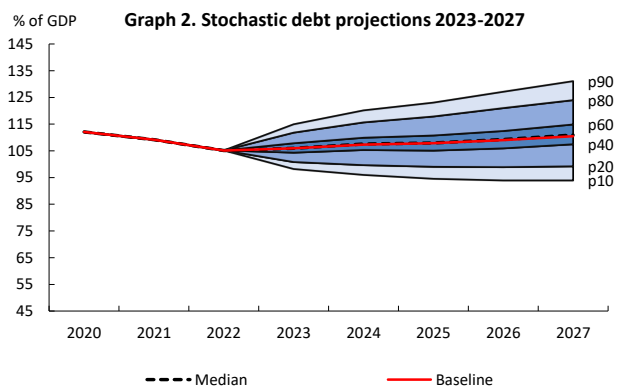
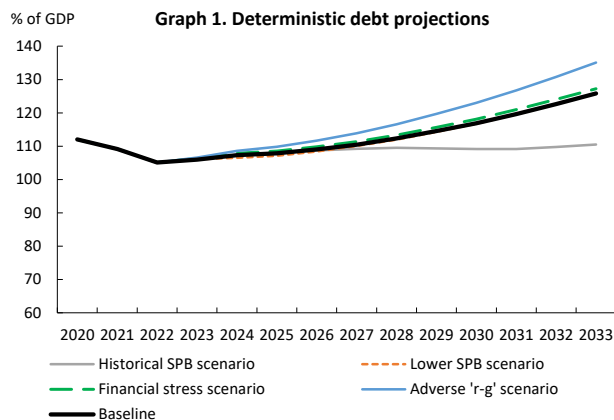

Table 2. Breakdown of the S1 and S2 sustainability gap indicators

	S1	S2
Overall index (pps. of GDP)	5.9	6.6
of which		
Initial budgetary position	2.3	3.0
Debt requirement	1.0	
Ageing costs	2.6	3.7
of which		
Pensions	1.4	1.6
Health care	0.4	0.5
Long-term care	1.1	1.8
Others	-0.2	-0.2

Bron: diensten van de Commissie.

Tot slot moeten bij de beoordeling verschillende aanvullende risicofactoren in aanmerking worden genomen. Enerzijds zijn er risicoverhogende factoren, die betrekking hebben op de recente stijging van de rentetarieven, het aandeel kortlopende schulden, de hoge financieringsbehoeften, het grote deel van de overheidsschuld dat in handen is van niet-ingezetenen en het gebrek aan begrotingscoördinatie op de verschillende overheidsniveaus, waarbij verscheidene gefedereerde entiteiten specifieke kwetsbaarheden vertonen. Anderzijds zijn er risicobeperkende factoren, waaronder de verlenging van de looptijd van de schulden in de voorbije jaren, relatief stabiele financieringsbronnen (met een gediversifieerde en brede investeerdersbasis), het feit dat de overheidsschuld volledig in euro is en de historisch nog steeds lage financieringskosten. Daarnaast kunnen de structurele hervormingen in het kader van NGEU/RRF, indien zij volledig ten uitvoer worden gelegd, de komende jaren een verder

positief effect hebben op de bbp-groei en derhalve bijdragen tot het beperken van de risico's voor de houdbaarheid van de schuld.

Tabel A21.2: **Warmtekaart van de budgettaire houdbaarheidsrisico's - België**

Short term	Medium term - Debt sustainability analysis (DSA)								Long term		
Overall (S0)	Overall		Deterministic scenarios					Stochastic projections	S2	S1	Overall (S1 + S2)
			Baseline	Historical SPB	Lower SPB	Adverse 'r-g'	Financial stress				
LOW	HIGH	Overall	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	HIGH	MEDIUM	HIGH
		Debt level (2033), % GDP	125.8	110.5	125.9	135.1	127.3				
		Debt peak year	2033	2033	2033	2033	2033				
		Fiscal consolidation space	93%	87%	93%	93%	93%				
		Probability of debt ratio exceeding in 2027 its 2022 level						66%			
		Difference between 90th and 10th percentiles (pps. GDP)						37.2			

(1) *Debt level* in 2033. Green: below 60% of GDP. Yellow: between 60% and 90%. Red: above 90%. (2) The *debt peak year* indicates whether debt is projected to increase overall over the next decade. Green: debt peaks early. Yellow: peak towards the middle of the projection period. Red: late peak. (3) *Fiscal consolidation space* measures the share of past fiscal positions in the country that were more stringent than the one assumed in the baseline. Green: high value, i.e. the assumed fiscal position is plausible by historical standards and leaves room for corrective measures if needed. Yellow: intermediate. Red: low. (4) *Probability of debt ratio exceeding in 2027 its 2022 level*. Green: low probability. Yellow: intermediate. Red: high (also reflecting the initial debt level). (5) The *difference between the 90th and 10th percentiles* measures uncertainty, based on the debt distribution under 2000 different shocks. Green, yellow and red cells indicate increasing uncertainty.

Bron: diensten van de Commissie.